

UNIVERZITA KARLOVA

Filozofická fakulta

Ústav románských studií

Diplomová práce

Bc. et Bc. Lucie Puskášová

Brazilský spiritismus: historie a současnost

Spiritism in Brazil: History and Presence

Praha 2020

Vedoucí práce: Mgr. Šárka Grauová, Ph.D.

Děkuji Mgr. Šárce Grauové, Ph.D. za pomoc a cenné rady, které mi poskytla při zpracování závěrečné písemné práce.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze, dne 17. 12. 2020

Lucie Puskášová

Klíčová slova (česky): spiritismus, náboženství Brazílie, Allan Kardec, médium, duch
myšlenky spiritismu, dobročinnost

Klíčová slova (anglicky): spiritism, religion in Brazil, Allan Kardec, medium, spirit, ideas of
spiritism, charity

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá charakteristikou a vývojem spiritismu v Brazílii. Představuje hlavní myšlenky a stručný přehled předchůdců spiritistického hnutí. Detailně popisuje život a dílo Allana Kardeca, představitele moderního spiritismu, jehož dílo má vliv na současný brazilský spiritismus. Dále se zabývá historickým vývojem a prvními badateli v jednotlivých brazilských státech. Práce také podává přehled nejvýznamnějších představitelů, různých způsobů šíření tohoto hnutí, organizace spiritistických center a neustálých změn a pokusů o sjednocení brazilského spiritismu. Práce se také věnuje současné podobě brazilského spiritismu, představuje hlavní média a jejich činnost, včetně dobročinných aktivit brazilských spiritistických center.

Abstract

The present master's thesis deals with the characteristics and development of spiritism in Brazil. It presents the main ideas and a brief overview of the precursors of the spiritist movement. It describes in detail the life and work of Allan Kardec, a representative of modern spiritism, whose work has influenced contemporary Brazilian spiritism. It also deals with historical development and the first researchers in different Brazilian regions. The thesis also overviews the most important representatives, various ways of spreading of this movement, the organization of spiritist centers, constant changes and attempts to unify Brazilian spiritism. It describes the current form of Brazilian spiritism, presents the main mediums and their activities and deals with the charitable activities provided by spiritist centers in Brazil on a large scale.

Obsah

1. Úvod.....	8
2. Charakteristika spiritismu	9
2.1 Definice pojmu	9
2.2 Historické kořeny	10
3. Základní principy spiritismu	14
3.1 Klíčové myšlenky	14
3.2 Mediální komunikace	16
3.2.1 Druhy mediumity	16
3.3 Duchové a jejich odlišení	18
3.4 Zapomenutí minulosti	19
4. Allan Kardec	21
5. Historie a vývoj brazilského spiritismu	28
5.1 Průkopnické směry a jejich vliv na brazilský spiritismus	28
5.1.1 Mesmerismus	28
5.1.2 Benoît Mure a jeho vliv na brazilský spiritismus	29
5.2 Počátky spiritismu v Brazílii	31
5.3 Bahia	33
5.4 Rio de Janeiro	35
5.4.1 Roustaing a jeho vliv na spiritismus v Brazílii	38
5.4.2 Brazilská spiritistická federace	39
5.4.3 Bezerra de Menezes	41
5.4.4 Spiritismus v Rio de Janeiru – konflikty a rozvoj	43
5.5 São Paulo	47
5.5.1 Cairbar Schutel	48
5.5.2 Anália Franco	49
5.5.3 Herculano Pires	53
5.6 Minas Gerais	54

5.6.1 Eurípedes Barsanulfo.....	54
5.6.2 Chico Xavier.....	56
5.6.3 Zé Arigó.....	61
6. Brazilský spiritismus v současnosti	64
6.1 Počet stoupenců a geografické rozmístění	64
6.2 Spiritistické aktivity	66
6.3 Charakteristika současného brazilského spiritismu.....	69
6.3.1 Waldo Vieira.....	72
6.3.2 Luiz Antonio Gasparetto	74
6.3.3 Divaldo Franco	76
6.4 Vliv brazilského spiritismu v zahraničí.....	78
7. Závěr	80
Resumé.....	82
Resumo.....	83
Bibliografie	84

1. Úvod

Kdo jsme? Odkud přicházíme? Jaký je smysl života? Existuje život po smrti? Tyto otázky a mnoho dalších si kladli lidé již od nepaměti. Přesto neexistují jednoznačné odpovědi a nacházíme mnoho odlišných teorií. Také spiritistická nauka se snaží nalézt odpovědi na tyto otázky, nepřichází s novými myšlenkami, protože řada myšlenek, které tvoří základ spiritismu, sahá do hluboké minulosti. Podstatou spiritismu se zabývala řada kultur, domorodých kmenů, filozofických nauk či mnohá náboženství.

V první kapitole se proto zaměřujeme na vymezení pojmu spiritismus s využitím různých definic. Zařazení tohoto náboženského směru není úplně jednoznačné, jak poznáme především u brazilského spiritismu, jehož pojetí se velmi liší nejen v různých státech, ale i v jednotlivých centrech.

Ve druhé kapitole se zabýváme základními principy spiritismu a jeho filozofií. Další kapitola je věnována Allanu Kardecovi, který se zasloužil o kodifikaci spiritismu a jehož vliv je v Brazílii patrný dodnes.

Následující kapitola poskytne podrobný přehled historie spiritismu v Brazílii. Nejdříve se zmíníme o průkopnických směrech a idejích, které ovlivnily současnou podobu brazilského spiritismu. Poté se zaměříme na jednotlivé státy, kde se spiritismus nejvíce rozvíjel, jako jsou: Bahia, Rio de Janeiro, São Paulo a Minas Gerais. Zvláštní pozornost si zaslouží významní spiritisté, kteří přispěli nejen k rozšíření nauky, ale také k rozvoji vzdělání, lékařství nebo dobročinnosti.

Poslední kapitola představí současný brazilský spiritismus včetně jednotlivých směrů a proudů. Taktéž poskytne přehled spiritistických aktivit především v oblasti sociální a kulturní a zobrazí vliv spiritismu na brazilskou společnost.

Cílem této práce je vymezit základní pojmy spiritismu a popsat vývoj spiritistické nauky v Brazílii od počátku až po současnost na základě primární i sekundární literatury. Čerpat budu rovněž z mnohých poznatků, které jsem získala během spiritistických přednášek v různých zemích, ale také pravidelným studiem nauky ve spiritistických centrech nebo distančně.

2. Charakteristika spiritismu

2.1 Definice pojmu

Spiritismus může být vnímán jako filozofická nauka, duchovní směr nebo empirická věda.

Podle Allana Kardeca (1804–1869), který se zasloužil o kodifikaci spiritistické nauky, představuje spiritismus syntézu filozofie a vědy, která vychází ze zkušeností a experimentů: „Spiritismus je věda založená na pozorování a zároveň filozofická nauka. Jako praktická věda je založen na vztazích, které lze navázat s duchy; jako filozofie zahrnuje všechny morální důsledky, které z těchto vztahů vyplývají“.¹ Przemyslaw Grzybowski, autor *Velké knihy spiritismu*, shrnuje Kardecovo pojetí spiritismu následovně: „Spiritismus je empirická věda o původu, povaze a poslání duchů a o jejich spojení s hmotným světem, která na základě faktů zaznamenaných během experimentálních seancí i mimo ně buduje filozofický systém, a ten – pokud bude akceptován a využíván člověkem během života – se může stát charakteristickým typem morálky“.²

Dříve se pro označení spiritismu používal pojem spiritualismus, ten byl ale nepřesný, protože zahrnoval pouze víru v duchovní život. Spiritualismus je opakem materialismu, spiritualista je tedy každý, kdo věří, že jsme něco víc než jen pouhá hmota, ale to neznamená, že současně věří také v existenci duchů a možnou komunikaci s nimi. Můžeme konstatovat, že všechna náboženství jsou založena na spiritualismu. Všichni spiritisté jsou spiritualisté, a navíc věří v existenci duchů.³

Kardec vysvětluje, že pojem duše je vnímán z různých úhlů pohledu. Materialisté zastávají názor, že „duše je princip materiálního a organického života, nemá vlastní existenci a zaniká se životem.“⁴ Z materialistického hlediska smrti zaniká nejen fyzická existence, ale i vědomí. Podle spiritistů je duše nehmotná a nesmrtelná, tvoří součást lidské bytosti a nezaniká smrtí fyzického těla. Smrt je tedy chápána jako brána do nové existence.

¹ „Le Spiritisme est à la fois une science d'observation et une doctrine philosophique. Comme science pratique, il consiste dans les relations que l'on peut établir avec les Esprits ; comme philosophie, il comprend toutes les conséquences morales qui découlent de ces relations.“ KARDEC, Allan. *Qu'est-ce que le Spiritisme?* [online]. [cit. 2019-10-21]. Dostupné z:

https://www.cslak.fr/images/cslak/bibliotheque/livres/Allan_Kardec/Qu_est_ce_que_le_Spiritisme.pdf. s. 3.

² GRZYBOWSKI, Przemyslaw. *Velká kniha spiritismu*. Frýdek-Místek: Alpress, 2005, s. 48.

³ Tamtéž, s. 12.

⁴ „l'âme est le principe de la vie matérielle organique; elle n'a pas point d'existence propre et cesse avec la vie“. KARDEC, Allan. *Le livre des esprits*. Paris: J'ai lu, 2005, s. 8.

Spiritismus je založen na komunikaci s duchy či jinými bytostmi z nehmotného světa. Pojmem duch Kardec rozumí člověka, který žil na planetě Zemi a po smrti odešel do duchovního světa. Duše se po opuštění fyzického těla stává duchem. Tělo je pouze jakýsi obal, který odloží, ale duch je nesmrtelný a odchází na onen svět.⁵

Myšlenky spiritismu se objevily díky mediumitě.⁶ Lze tedy konstatovat, že spiritismus nemá lidského tvůrce. Kozák charakterizuje původní spiritistické hnutí jako „holisticko-ekologický přístup k životu se zvláštním zřetelem k projevu psychických sil všeho druhu“.⁷

Lidé, kteří sympatizují s myšlenkami spiritismu, nevytvářejí žádné sekty ani jakákoli uskupení podobného charakteru. Důležitou složkou spiritismu je jeho neutrálnost, otevřenost a tolerance. Spiritismus nemá předem daná pravidla ani dogmata, která je třeba striktně dodržovat. Spiritisté nemají ani typický oděv, symboly, ceremonie či jiné rekvizity, které by je výrazně odlišovaly od ostatních. Řada dobrovolníků se zaměřuje na pomoc druhým v oblasti materiální i duchovní. Rozsáhlou činnost můžeme pozorovat především v zemích třetího světa, kde spiritisté zřizují školy, dětské domovy, jídelny, nemocnice atd. Kardecova vědecká bádání lze považovat za významný zdroj pro oblast parapsychologie a psychotroniky.

Spiritismus ukazuje vztah mezi duchovním a hmotným světem. Představuje duchovní svět nikoli jako něco nadpřirozeného, ale výsledek neustále působících sil, které nás obklopují.

2.2 Historické kořeny

Je třeba poznamenat, že otázkou nesmrtelnosti duše a reinkarnací se zabývaly mnohé kultury a civilizace napříč historií, počínaje Egyptem, Řeckem, přes východní filozofii a náboženství, druidy až po nejrozličnější domorodé kmeny a kultury. Komunikaci s dušemi zemřelých a různé rituály najdeme už ve Védách.

Nyní uvedeme tři významné předchůdce, kteří připravili příznivé podmínky pro vznik moderního spiritismu. Těmito předchůdci jsou Emanuel Swedenborg, Edward Irving a Andrew Jackson Davis.

Za prvního předchůdce moderního spiritismu můžeme považovat švédského vědce Emanuela Swedenborga (1688–1772). Swedenborg pocházel z biskupské rodiny ze

⁵ Tamtéž, s. 19.

⁶ Pojmem mediumita rozumíme schopnost být médiem, tedy přijímat zprávy od duchů z nehmotného světa a být prostředníkem mezi duchovním světem a světem hmotným.

⁷ Tamtéž, s. 26.

Stockholmu a byl známý jako fyzik, filozof, teolog, matematik, mystik, spisovatel, chemik, astronom, anatom a fyziolog. Údajně měl dobře rozvinuté jasnozřivé schopnosti, díky nimž detailně zkoumal nehmotný svět.

Řada Swedenborgových myšlenek se shoduje se spiritistickými. Podle Swedenborga je komunikace s duchy přístupná každému a po smrti si člověk zachovává své dovednosti, schopnosti, způsoby myšlení, víru a předsudky. Swedenborg kladl důraz na odpovědnost každé lidské bytosti za své činy a také tvrdil, že je možná jejich náprava.⁸ Zastával názor, že duchovní růst je možný pomocí znovuzrození. Člověk je podle Swedenborga duch s tělesnou schránkou a Bůh je stvořitel vesmíru, je nekonečná láska a moudrost. Po smrti duch odloží tělesnou schránku a jeho život pokračuje ve světě duchů, který se podobá životu na Zemi. Každý má svobodnou vůli od Boha a je tvůrcem svého osudu. Swedenborg také zdůrazňoval důležitost služby druhým a dobré mravy.⁹

Swedenborg vynikal jasnovidectvím na dálku. Například byl schopen detailně popsat požár, který vypukl ve Stockholmu v době, kdy se sám nacházel v Göteborgu, tedy asi 400 kilometrů daleko. O dva dny později se do Göteborgu donesla zpráva o požáru ve Stockholmu, která potvrdila pravdivost Swedenborgových vizí.¹⁰ Komunikoval také se zesnulým bratrem švédské královny, kterou Swedenborgova zpráva velmi překvapila, protože dané sdělení mohl znát pouze její bratr. Swedenborg popisuje, že onen svět se skládá z různých sfér a po smrti je každý přitahován do sféry, která odpovídá úrovni jeho duchovního rozvoje.¹¹ Swedenborg byl pozván na schůzku do Londýna, ale odpověděl, že se nebude moct zúčastnit, protože v té době již bude mrtvý, a sdělil také přesné datum své smrti. Jeho předpověď se naplnila. Zemřel 29. března 1772.¹²

Za dalšího předchůdce spiritismu je považován skotský protestantský pastor Edward Irving (1792-1834), který zkoumal spiritistické projevy v období 1830 až 1833.¹³ Existují zprávy o spiritistických projevech, které se objevovaly v jeho církvi. Členové církve byli

⁸ GRZYBOWSKI, Przemysław. *Velká kniha spiritismu*. Frýdek-Místek: Alpress, 2005, s. 30-31.

⁹ MÁCHOVÁ, Lenka. Emanuel Swedenborg – Myšlenky myslitele a švédského mystika. *Mystik, vědec a reformátor – Emanuel Swedenborg* [online]. [cit. 2020-07-13]. Dostupné z: <https://www.swedenborg.cz/>

¹⁰ HU RIVAS, Luis. *Doctrina espírita para principiantes* [online]. [cit. 2020-07-13]. Dostupné z: http://www.kardec.com/doctrina_espírita_principiantes.pdf. s. 13.

¹¹ DOYLE, Arthur Conan. *História do Espiritismo* [online]. [cit. 2020-05-22]. Dostupné z: <http://www.limiorespirita.com.br/livros/historia.pdf>. s. 36.

¹² Swedenborg's Life. *Swedenborg Foundation* [online]. [cit. 2020-07-13]. Dostupné z: <https://swedenborg.com/emanuel-swedenborg/about-life/>

¹³ DOYLE, Arthur Conan. *História do Espiritismo* [online]. [cit. 2020-07-14]. Dostupné z: <http://www.limiorespirita.com.br/livros/historia.pdf>. s. 41

posedlí neznámou entitou, takže začínali např. křičet, měnil se jim hlas, a dokonce mluvili i neznámými jazyky.¹⁴

Andrew Jackson Davis (1826-1910) byl významný americký spiritista pocházející z New Yorku, kterému se přezdívá „otec moderního spiritualismu“ a „severoamerický Allan Kardec“. Již od dětství se u něho projevovaly nadpřirozené schopnosti jako jasnozřivost, jasnoslyšení nebo medijské schopnosti, které mu umožňovaly diagnostikovat nemoci. Jackson Davis byl ovlivněn Swedenborgem, kterého považoval za svého duchovního průvodce. Na rozdíl od Swedenborga Davis pocházel z chudých poměrů a neměl téměř přístup ke vzdělání, o to více fascinující byly jeho vědomosti, které údajně získával z onoho světa. Jeho mediumita se projevovala také tím, že mluvil různými jazyky, které běžně neovládal. V roce 1847 medijsky napsal *Principy přírody*. Později napsal řadu knih, ve kterých zprostředkovával sdělení od duchů prostřednictvím mediumity. Předpověděl vynález automobilu, letadla, lokomotivy poháněné spalovacími motory a mnoho dalších vynálezů. Také předpověděl vznik spiritismu. Jackson Davis na základě svých vizí popisoval, že smrtí život nekončí. Popisoval také různé stupně duchovního vývoje a příčiny, které zpomalují vývoj lidstva.¹⁵ Davisovy schopnosti přitahovaly pozornost známých osobností, osobně se s ním setkával např. Edgar Allan Poe.¹⁶ Davis připravil vhodné podmínky pro příchod spiritismu.

Nyní bych krátce uvedla spiritistické projevy, které byly impulsem ke studiu těchto fenoménů a vedly ke vzniku spiritistické nauky, jejíž kodifikací se zabýval již zmiňovaný francouzský pedagog a spiritista Allan Kardec.

První zmínka o paranormálním jevu se týká případu sester Foxových z roku 1848. V domě Foxových v Hydesville (USA) bylo slyšet zvláštní zvuky a klepání, které se nabíraly na intenzitě. Zvuky byly stále silnější, některé předměty se samovolně pohybovaly, dokonce i nábytek se otřásal.¹⁷ Jedenáctiletá Kate se rozhodla zjistit jejich příčinu. Začala tleskáním a chtěla, aby neznámá síla udělala totéž. Uslyšela přesně stejný zvuk. Poté komunikovali s neznámou entitou klepáním. Paní Foxová např. položila otázku, kolik má

¹⁴ Tamtéž, s. 44.

¹⁵ GODOY, Paulo Alves; LUCENA, Antônio. *Personagens do Espiritismo*. São Paulo: Edições FEESP, 1982. s. 33-36.

¹⁶ DOYLE, Arthur Conan. *História do Espiritismo* [online]. [cit. 2020-07-14]. Dostupné z: <http://www.limiarespirita.com.br/livros/historia.pdf>. s. 58.

¹⁷ Tento paranormální jev se v anglosaském světě označuje jako poltergeist (z německého *polterig* – hlučný a *Geist* – duch). Neznámá entita způsobuje samovolné pohybování předmětů, výbuchy (např. žárovek), samovznícení a další nevysvětlitelné jevy.

dětí, a ozvalo se sedm zaklepání. Měla jich šest, ale sedmé zemřelo ve velmi nízkém věku. K rychlejší komunikaci začaly využívat abecedu a také odpovědi „ano“ (jedno zaklepání) a „ne“ (dvě zaklepání). Prostřednictvím této komunikace se sestry dozvěděly, že zvuky způsobuje duch člověka, který dříve bydlel v tomto domě a byl zde zavražděn.¹⁸

V novinách o tomto fenoménu vycházelo mnoho článků a začalo období četných výzkumů neviditelného světa. Zprávy o případu z Hydesville se rozšířily nejprve do Německa, Francie, Anglie a Španělska.¹⁹ Tyto události vedly k vzniku moderního spiritismu. Ve Francii se poté stává velmi populární fenomén točících stolků, o němž bude řeč později.

¹⁸ *Entendendo o Espiritismo*. São Paulo: Aliança, 2019. s. 15-17.

¹⁹ Tamtéž, s. 19.

3. Základní principy spiritismu

3.1 Klíčové myšlenky

Nyní se zaměříme na shrnutí základních principů a myšlenek spiritistické nauky, která vychází z Kardecova učení a nejpodrobněji byla zpracována v *Knize duchů* (Le Livre des esprits), poprvé vydané 18. dubna 1857 v Paříži.²⁰ Od tohoto okamžiku můžeme hovořit o spiritismu jako o nauce. Za základní Kardecovy knihy věnující se spiritismu považujeme celkem pět knih: *Kniha duchů* (Le Livre des esprits, 1857), *Kniha médií* (Le Livre des médiums, 1861), *Evangelium dle spiritismu* (L'Évangile selon le Spiritisme, 1864), *Nebe a peklo* (Le Ciel et l'Enfer, 1865), *Genesis neb stvoření Všehomíra* (La Génèse – Les miracles et les prédictions selon le spiritisme, 1868).

Spiritisté věří, že „Bůh je věčný, neměnný, nehmotný, jedinečný, všemohoucí, svrchovaně spravedlivý a dobrý.“²¹ Vesmír je harmonicky uspořádán a jeho základem je inteligentní síla (Bůh), která je příčinou veškerého stvoření. Bůh stvořil vesmír, čímž rozumíme veškeré živé i neživé bytosti, hmotné i nehmotné. Hmotné bytosti vytvářejí viditelný, hmotný svět a bytosti nehmotné (tedy duchové) vytvářejí neviditelný svět duchovní.

Duchovní svět je prapůvodní, věčný svět, který existoval od nepaměti a bude existovat i nadále. Duchové mají na sobě dočasně hmotný obal, jehož zničením, tedy smrtí dojde k osvobození. Duše je vtělený duch, jehož tělo je pouhým obalem. Podle spiritismu se člověk skládá ze tří základních částí: 1. tělo, 2. duše (vtělený duch uvnitř těla), 3. pouto, které spojuje duši (ducha) a tělo (hmotu). Perispirit je druhem polohmotného obalu, který je za normálních okolností neviditelný, ale může být i viditelný, jako je tomu například při zjevení. Smrtí dojde ke zničení nejhrubšího obalu (tedy těla), ale druhý obal (perispirit) si duch zachovává.²²

Duše si podržuje svou jedinečnost před vtělením i po oddělení od fyzického těla. Vtělení je popisováno jako spojení ducha s tělem pomocí perispiritu. Cílem vtělení je dosažení dokonalosti a splynutí s Bohem. Vtělení (inkarnace) je pro někoho pokáním a pro někoho posláním.²³ Příčinou utrpení člověka je buď splácení karmických dluhů z předchozích vtělení, nebo svobodná volba ducha. Ve druhém případě si duch zvolil utrpení jako příležitost k růstu. Ještě před narozením si duch vybírá zkoušky, kterými chce v pozemském životě projít. Také si volí místo i rodinu, které vnímá jako nejvhodnější podmínky pro svůj duchovní růst. Život se

²⁰ KARDEC, A. *Le Livre des esprits*. Paris: J'ai lu, 2005, s. 5.

²¹ „Dieu est éternel, immuable, immatériel, unique, tout-puissant, souverainement juste et bon.“ Tamtéž, s. 19.

²² Tamtéž, s.19-20.

²³ KARDEC, A. *Le Livre des esprits*. Paris: J'ai lu, 2005, s. 119.

skládá z mnoha zkoušek, jejichž překonáním se duch vyvíjí, až dosáhne absolutní dokonalosti.²⁴ Podle Kardeca jsou tíživé situace v životě pouhými zkouškami, které slouží k pokroku ducha. Pokud si toho je duch vědom, vše s pokorou přijme a se svízelnými situacemi se vypořádá, bude poté odměněn podle svých zásluh.²⁵

Všichni duchové jsou od první inkarnace nevědomí, ale díky zkušenostem v hmotném světě se vyvíjejí. Existují různé třídy duchů podle stupně vývoje. Po dosažení dokonalosti se již duch nemusí znovu vtělovat. Existují duchové, kteří se již nemusí inkarnovat, přesto se dobrovolně vtělí, aby pomohli lidstvu na cestě k pokroku. Různé tělesné existence ducha jsou vždy progresivní a nikoli retrográdní, avšak rychlost pokroku závisí na úsilí, které je na cestě k dokonalosti vynaloženo.²⁶ Z pohledu spiritismu neexistuje život jen na planetě Zemi, ale také na jiných planetách či v jiných dimenzích. Fakt, že je člověk nevidí, spiritisté vysvětlují omezenou úrovní vědomí.

Člověk je ve svém pozemském životě obklopen ochrannými duchy. Počet ochranných duchů se liší úrovní duchovní vyspělosti člověka. Každý má svého ochránce, který je označován jako dvojník nebo anděl strážný. Anděl strážný doprovází člověka po celý život, chrání ho a pomáhá mu na jeho životní cestě.²⁷

Po opuštění fyzického těla se duše vrací do světa duchů (duchovní sféry), odkud přišla. Smrt je ve spiritismu vnímána jako přechod do jiné formy existence. Po návratu do duchovní sféry si duše vybaví své předchozí existence, důsledky svých činů a možnost nápravy. Duch, osvobozený z pout hmoty, se zde setkává se svými blízkými, které poznal v poslední inkarnaci, i v těch předešlých. V duchovní sféře se duch připravuje na další inkarnaci.

Podle spiritismu bychom neměli lpět na pozemském životě a věcech s ním souvisejících, protože všichni jsme součástí jednoty božského principu. Lidská perspektiva je omezená ve srovnání s vesmírným řádem.

²⁴ Tamtéž, s. 21.

²⁵ KARDEC, Allan. *Qu'est-ce que le Spiritisme?* [online]. [cit. 2019-07-13]. Dostupné z: https://www.cslak.fr/images/cslak/bibliotheque/livres/Allan_Kardec/Qu_est_ce_que_le_Spiritisme.pdf. s. 33.

²⁶ KARDEC, A. *Le Livre des esprits*. Paris: J'ai lu, 2005, s. 21.

²⁷ O dvojnících. *Posel záhrobní* In: ŠKORPÍKOVÁ, Nora. Moderní český spiritismus: diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, Katedra občanské výchovy, 2010. s. 16.

3.2 Mediální komunikace

Komunikace s duchovním světem je možná prostřednictvím médií.²⁸ Médium může být každý, kdo má mediální schopnosti, které se liší stupněm rozvoje.²⁹ U někoho může být mediální schopnost vrozená, u jiného získaná během života. Duchové se projevují spontánně nebo na vyvolání. Lze komunikovat s duchy, kteří jsou ovládáni temnými silami, s duchy vzdělaných osob, rodičů, přátel či nepřátel. Mohou poskytovat různé rady nebo informace o životě ze záhrobí do té míry, do jaké jim je to dovoleno.³⁰

Duchové jsou přitahováni podle sympatií a podobnosti k médiu. Vysoce postavení duchové se objevují u médií, která dosáhla vyšší úrovně duchovního rozvoje. Naopak nižší duchové se mohou zjevit osobám s nižším stupněm rozvoje. Takto lze získat různé lži či mystifikace.³¹ Informace od duchů mohou být tedy pravdivé a moudré, ale také lživé a povrchní.

3.2.1 Druhy mediumity

Existují dva základní druhy manifestace duchů: prostřednictvím jevů fyzických a jevů intelektuálních. Mezi fyzické jevy patří např. klepání, bouchání, pohyb předmětů, samovznícení.³² Intelektuální jevy se projevují komunikací mezi duchem a médiem pomocí myšlenky, slova nebo písma.³³ U všech typů médií rozlišujeme dva druhy mediumity: mediumitu bezděčnou a fakultativní. Bezděčná mediumita spočívá v tom, že médium komunikuje s duchovním světem nevědomě. Fakultativní média si jsou naopak plně vědoma svých mediálních schopností a kontakt s duchovním světem navazují na základě vlastní vůle.³⁴

Nejrozšířenějšími druhy mediumity jsou psychofonie a psychografie. Termín psychofonie označuje mediální jev, který využívá jako nástroj ke komunikaci hlasivky média. Psychofonie se dále rozlišuje na vědomou a nevědomou. Při vědomé psychofonii médium přijímá zprávy v podobě myšlenek nebo slyší hlas ducha, který s ním chce navázat komunikaci. Informace, které médium obdrželo, předává dál pomocí vlastního hlasu. Naopak u psychofonie nevědomé si není vědomo toho, co říká. Tento druhý typ Kardec používá také označení mluvící

²⁸ Za médium je považován každý, kdo na určitém stupni cítí vliv duchů. Jedná se o vrozenou schopnost člověka. Ten, u něhož je tato schopnost výrazná, nejčastěji působí jako médium; tedy prostředník umožňující komunikaci mezi duchy a lidmi. Viz KARDEC, Allan. *O livro dos médiuns*. Brasília: FEB, 2016, s. 171.

²⁹ GRZYBOWSKI, Przemysław. *Velká kniha spiritismu*. Frýdek-Místek: Alpress, 2005, s. 314.

³⁰ KARDEC, A. *Le Livre des esprits*. Paris: J'ai lu, 2005, s. 24.

³¹ Tamtéž, s. 23.

³² Tyto paranormální jevy se označují také jako poltergeist, o kterém již byla zmínka.

³³ KARDEC, Allan. *Qu'est-ce que le Spiritisme?* [online]. [cit. 2019-07-12]. Dostupné z: https://www.cslak.fr/images/cslak/bibliotheque/livres/Allan_Kardec/Qu_est_ce_que_le_Spiritisme.pdf. s. 56.

³⁴ KARDEC, Allan. *O livro dos médiuns*. Brasília: FEB, 2016, s. 172.

médium.³⁵ Duch prostřednictvím média sděluje informace, o nichž dotyčný nic neví, jsou mimo jeho inteligenci/rozumové schopnosti, nebo s nimi dokonce nesouhlasí. Obsah sdělení si médium nepamatuje. Do nevědomé psychofonie Kardec zařazuje polyglotická média. Vzhledem k tomu, že se duch napojuje přímo na hlasivky média, dochází ke změně hlasu média a médium tak hovoří jazykem, kterým duch mluvil za života. Nevědomá psychofonie může být pro médium nebezpečná a může vést až k psychickým poruchám. Nejčastěji se objevuje kombinace vědomých a nevědomých médií, tehdy hovoříme o tzv. polovědomých médiích. U polovědomých médií je typické, že se perispirit ducha propojí s perispiretem média. Média jsou tak schopna navíc zachytit pocity ducha.

Druhým nejrozšířenějším způsobem mediální komunikace je psychografie neboli automatické psaní, které je považováno za jednoduchou, pohodlnou a ucelenou formu komunikace. V rámci psychografie rozlišujeme média mechanická (pasivní), intuitivní a polomechanická (částečně mechanická). U mechanických médií slouží ruka jako instrument pro duchovo sdělení, duch přebírá kontrolu nad médiem a sám určí, kdy se sdělením skončí. Médium nezná obsah textu, jelikož jeho ruka slouží jako pouhý nástroj. Informace zapsané na papír jsou nezávislé na mysli média. Sdělení může být také napsané v jazyce, který médium běžně neovládá. Intuitivní médium zapisuje myšlenky, které vnímá, ačkoli nejsou jeho vlastní. Na rozdíl od média mechanického si je intuitivní médium vědomo toho, co píše. Může jít také o informace, které jsou mimo hranice chápání a znalostí média. V tom případě funguje médium jako prostředník, který se snaží předat nějakou informaci, nejprve ji ale musí pochopit a co nejvěrněji přeložit. Poslední typ psychografie je kombinací obou předchozích. Médium vnímá fyzický impuls, který ho podněcuje k psaní, ale současně si plně uvědomuje, co píše. Zjednodušeně řečeno, v prvním případě myšlenky přicházejí až po napsání, v druhém myšlenky psaní předcházejí a při kombinaci obou myšlenky a psaní probíhají současně. Poslední, kombinovaný druh psychografie je nejrozšířenější.³⁶

Vidící médium je médium, které vidí duchy prostřednictvím svého zraku, ale také je může spatřit za zavřenýma očima. Existuje řada nevidomých, kteří říkají, že v určitém prostoru, kde byla naprostá tma, viděli různé objekty. Kardec vysvětluje, že se jedná ve skutečnosti o duši, která vidí. Některá média vidí duchy tak jasně, že je nedokážou rozlišit od skutečných lidí.³⁷

³⁵ Tamtéž, s. 176.

³⁶ KARDEC, Allan. *O livro dos médiuns*. Brasília: FEB, 2016, s. 172.

³⁷ Tamtéž, s. 176-178.

Za zmínku stojí také média inspirovaná neboli bezděčná. Jedná se o spontánní vnuknutí myšlenky či nápadu. Může jít například o duchy ochránce, strážné anděly či zesnulé rodinné příslušníky, kteří člověka chtějí varovat před blížícím se nebezpečím. Například jedinec náhle pocítí silnou emoci, která ho nutí někam se vydat, něco udělat či říct, nebo naopak změnit plány a nikam nevyrazit. Většina géniů napříč různými obory, jako jsou umělci, vědci a různí vynálezci, též nevědomky využívá tohoto typu mediumity. Duchové jim mnohdy vnuknou určité myšlenky či nápady jakoby zčistajasna. Jde přitom o komunikaci ducha s myslí člověka. Do této inspirované kategorie můžeme také zařadit média, která mají předtuchy událostí.³⁸

Média mohou využívat různých schopností a vždy u nich nějaký komunikační kanál převažuje. Kardec rozlišuje několik druhů médií, zmíníme alespoň některé. Malující a kreslící média navazují komunikaci prostřednictvím automatické kresby, tedy malují a kreslí pod vlivem duchů. Hudební média se projevují skrz hudbu. Hrají na nějaký hudební nástroj nebo komponují. Léčící média jsou schopna léčit pouhým dotykem bez použití léků. Extatická média dostávají zjevení od duchů ve stavu extáze (vytržení). Předvídající média zase s Božím svolením a s větší přesností, než média mající předtuchu předpovídají budoucí události. Polygrafická média jsou taková média, jejichž písmo se mění podle toho, s jakým duchem zrovna komunikují, mají většinou takové písmo, jaké míval duch za života. Mnohojazyčná média nalezneme u psychofonie i psychografie. Tato média mohou mluvit nebo psát v cizích jazycích, které běžně neovládají. Neučená média v rámci mediální komunikaci píšou, aniž by uměla číst a psát v běžném životě. Historická média mají schopnost odhalovat historické události. Tato schopnost, stejně jako ty předešlé, nezávisí na znalostech média, tím může být dítě nebo nevzdělaná osoba. Náboženská média dostávají sdělení převážně náboženského charakteru, bez ohledu na svou víru.³⁹ Kardec rozlišuje mnoho dalších podskupin médií. Duch vstupuje do komunikace s médiem také podle toho, zda mu vyhovuje mediální schopnost daného média.

3.3 Duchové a jejich odlišení

Jak již bylo řečeno, Kardec rozlišuje různé třídy duchů. V okamžiku, když duch opouští fyzické tělo, zbavuje se zároveň fyzických nedokonalostí a nemocí, které postihovaly tělesnou schránku. Nicméně nedokonalosti morální doprovázejí ducha nadále. Pokud na sobě člověk pracoval za života, uchovává si svůj mravní pokrok i po fyzické smrti. Lze tedy konstatovat, že

³⁸ KARDEC, Allan. *Qu'est-ce que le Spiritisme?* [online]. [cit. 2019-11-19]. Dostupné z: https://www.cslak.fr/images/cslak/bibliotheque/livres/Allan_Kardec/Qu_est_ce_que_le_Spiritisme.pdf. s. 185-189.

³⁹ Tamtéž, s. 195-201.

je rozdíl mezi duchem, který za fyzického života konal zlo, a tím, který ctil mravní zákony. Nesmíme však zapomínat, že duchovní rozvoj je postupný a často velmi pomalý.

Kardec odlišnosti mezi duchy charakterizuje takto:

Všichni duchové mají stejný původ a stejný cíl. Odlišnosti, které mezi nimi existují, nejsou otázkou různých tříd, ale různých stupňů pokroku. Duchové nejsou dokonalí, jsou to duše lidí a ti nejsou dokonalí ze stejného důvodu, protože jsou vtělením duchů více či méně pokročilých.⁴⁰

Kardec dále popisuje vlastnosti a chování lidí zde na zemi a duchů na onom světě:

Duchové, kteří tvoří neviditelné obyvatele zeměkoule, odrážejí určitým způsobem fyzický svět; nacházíme u nich stejné neřesti a cnosti; nacházíme mezi nimi vzdělance, nevzdělance a nedouky, moudré a lehkomyšlné, filozofy, myslitele, systematiky; nikdo z nich neztrácí své přesvědčení, politické a náboženské názory a mají také své zástupce; každý mluví podle svých představ a to, co říkají, je pouze jejich osobní názor; proto bychom neměli slepě věřit všemu, co duchové říkají.⁴¹

3.4 Zapomenutí minulosti

Charakter zkoušek, kterými duch prochází, souvisí vždy s chybami, které má odčinit. Pokud zkoušky úspěšně zvládne, postupuje dál, v opačném případě bude zkoušku opakovat. Duch má vždy k dispozici svobodnou vůli, jak se v dané situaci rozhodnout. Narozením duch své předchozí vtělení zapomíná, někdy má jen určité tušení, nebo pokud je důležité, aby předchozí existence znal, mohou mu být i odhaleny. Tyran v dalším životě pozná, jaké to je být otrokem; lakomec zase okusí chudobu; nevděčný syn uvidí tuto vlastnost u svých vlastních dětí. Jako nástroj k osobnímu rozvoji slouží hlas svědomí.⁴² Utrpení ovšem neznamená nutně to, že dotyčný vykonal v předchozím vtělení něco špatného. Duch si může zvolit utrpení jako prostředek k duchovnímu růstu. Tato záležitost je tedy ze spiritistického pohledu mnohem komplexnější.

⁴⁰ KARDEC, Allan. *Qu'est-ce que le Spiritisme?* [online]. [cit. 2019-10-21]. Dostupné z: https://www.cslak.fr/images/cslak/bibliotheque/livres/Allan_Kardec/Qu_est_ce_que_le_Spiritisme.pdf. s. 30.

„Les Esprits ont tous la même origine et la même destinée. Les différences qui existent entre eux ne constituent pas des espèces distinctes, mais des degrés divers d'avancement. Les Esprits ne sont pas parfaits, parce que ce sont les âmes des hommes, et que les hommes ne sont pas parfaits ; par la même raison, les hommes ne sont pas parfaits, parce qu'ils sont l'incarnation d'Esprits plus ou moins avancés.“

⁴¹ Tamtéž, s. 30.

„Les Esprits qui forment la population invisible de la terre sont en quelque sorte le reflet du monde corporel ; on y retrouve les mêmes vices et les mêmes vertus ; il y a parmi eux des savants, des ignorants et de faux savants, des sages et des étourdis, des philosophes, des raisonneurs, des systématiques ; tous ne s'étant pas défaits de leurs préjugés, toutes les opinions politiques et religieuses y ont leurs représentants ; chacun parle selon ses idées, et ce qu'ils disent n'est souvent que leur opinion personnelle ; voilà pourquoi il ne faut pas croire aveuglément tout ce que disent les Esprits.“

⁴² KARDEC, Allan. *Le livre des esprits*. Paris: J'ai lu, 2005, s. 235-238.

Zapomenutí minulých životů trvá jen pod dobu života v hmotném světě, po přechodu do nehmotného světa se opět navrácí vzpomínky, duch si vybavuje veškerou minulost a může zhodnotit své činy a posoudit, co mu ještě na cestě k dokonalosti zbývá.⁴³

⁴³ KARDEC, Allan. *Qu'est-ce que le Spiritisme?* [online]. [cit. 2019-10-21]. Dostupné z: https://www.cslak.fr/images/cslak/bibliotheque/livres/Allan_Kardec/Qu_est_ce_que_le_Spiritisme.pdf. s. 34-35.

4. Allan Kardec

Nyní se zaměříme na život a dílo Allana Kardeca, člověka, který je spjatý se spiritismem a má velký vliv především na spiritismus v Brazílii, kde jsou jeho knihy hojně vyhledávány a podrobně studovány.

Denizard-Hippolyte-Léon Rivail, známý pod keltským pseudonymem Allan Kardec, se narodil ve vzdělané právnické rodině 3. října 1804 v Lyonu.⁴⁴

Nejprve Rivail studoval v Lyonu a následně se v roce 1814 z důvodu nestabilní politické situace, která panovala ve Francii, jeho rodina přestěhovala do švýcarského Yverdonu. Ve Švýcarsku studoval na renomované Pestalozziho škole (L'école de Pestalozzi), která na Rivaile měla zásadní vliv především v oblasti pedagogiky.⁴⁵

Vystudoval medicínu a byl členem různých vědeckých společností. Kromě francouzštiny ovládal angličtinu, němčinu a holandštinu. Roku 1820 se přestěhoval do Paříže, kde založil podobnou školu, jakou navštěvoval v Yverdonu a stal se následovníkem myšlenek Pestalozziho. V roce 1832 se oženil s Amélie Boudet, kterou poznal v okruzích vzdělců v Paříži.⁴⁶

Pestalozzi byl následovníkem Rousseaua, který ho inspiroval v mnoha ohledech v oblasti pedagogiky. Rivail se pohyboval v akademických kruzích pařížské společnosti. V Paříži se věnoval především pedagogické činnosti a vydal kolem dvaceti děl, převážně didaktického charakteru jako například *Návrh plánu na zlepšení veřejného vzdělávání* (Plan proposé pour l'amélioration de l'instruction publique, 1828), o rok později vydal *Praktický a teoretický kurz aritmetiky* (Cours pratique et théorique d'arithmétique, 1829), poté se zaměřil na francouzskou gramatiku v díle *Klasická francouzská gramatika* (Grammaire française classique, 1831). Následuje vysvětlení otázek v oblasti aritmetiky a geometrie v díle *Příručka příkladů pro osvědčení o způsobilosti* (Manuel des examens pour les brevets de capacité, 1846),

⁴⁴ DUMAS, André. *Allan Kardec sua vida e sua obra*. [online]. Lisboa: Estudos Psíquicos Editora, 2009 [cit. 2019-12-15]. Dostupné z: [http://bvespirita.com/Allan%20Kardec%20%20Sua%20Vida%20e%20Sua%20Obra%20\(Andre%20Dumas\).pdf](http://bvespirita.com/Allan%20Kardec%20%20Sua%20Vida%20e%20Sua%20Obra%20(Andre%20Dumas).pdf). s. 4.

⁴⁵ MOREIL, André. *Allan Kardec sa vie, son œuvre* [online]. [cit. 2019-12-15]. Dostupné z: https://www.cslak.fr/images/cslak/bibliotheque/biographies/Andre_Moreil/Allan_Kardec_sa%20vie_son_oeuvre.pdf. s. 35-36.

⁴⁶ SAUSSE, Henri. *Biographie d'Allan Kardec*. [online]. [cit. 2019-12-15]. Dostupné z: https://www.cslak.fr/images/cslak/bibliotheque/biographies/Henri_Sausse/biographie_Allan_Kardec_par_Henri_Sausse.pdf. s. 7-8.

poté se opět vrátil ke gramatice francouzského jazyka s dílem *Gramatický katechismus francouzského jazyka* (Catéchisme grammatical de la langue française, 1848).⁴⁷

V letech 1835 až 1848 se věnoval práci v oblasti školství. Organizoval kurzy zdarma ve svém domě, jednalo se o hodiny chemie, fyziky, astronomie nebo anatomie. Kromě již zmíněných předmětů jako pedagog vyučoval také rétoriku, fyziologii, matematiku a francouzštinu.⁴⁸

Kromě pedagogické činnosti se zajímal o studium magnetismu a somnambulismus. Když poprvé v roce 1854 uslyšel o existenci točících stolků, jeho postoj byl velmi skeptický. Tento fenomén byl ve Francii velmi oblíbený a časem neunikl zájmu a zvědavosti samotného Rivaile, který se daným fenoménem začal zabývat a kriticky s odstupem jej zkoumal.⁴⁹

Točící stolky (*les tables tournantes*) představují techniku používanou během seancí pro navození komunikace s duchy. Účastníci sedí kolem stolu, položí na něj ruce a čekají, až se stůl dá do pohybu. Často rozloží na stůl také jednotlivá písmena abecedy a podle toho, k jakému písmenu se stůl nahýbá, sepisují vzkazy z onoho světa. Zpočátku se používaly také různé předměty potřebné k navození komunikace s duchy. Jednalo se o velmi oblíbenou formu zábavy v pařížské společnosti. Později se začala využívat technika automatického psaní, kdy médium píše zprávy, které přijímá.⁵⁰

Rivail jednotlivé fenomény zkoumal, pozoroval a porovnával. V roce 1856 se mu dostalo osobní komunikace přes médium, při které mu bylo sděleno, že v jedné ze svých předešlých existencí žil v Galii jako druid a jmenoval se Allan Kardec. Také mu bylo sděleno jeho náročné poslání spolu s příslibem ochrany, díky níž bude schopen je dovést do zdárného konce. Po této zprávě a na základě pozorování častých komunikací médií s neviditelným světem se jeho skeptický postoj změnil a Rivail se rozhodl sepsat knihu, která shrne odpovědi na základní filozofické, morální a etické otázky. Přijal také pseudonym Allan Kardec.⁵¹

⁴⁷ Tamtéž, s. 8.

⁴⁸ MOREIL, André. *Allan Kardec sa vie, son œuvre* [online]. [cit. 2020-05-11]. Dostupné z: https://www.cslak.fr/images/cslak/bibliotheque/biographies/Andre_Moreil/Allan_Kardec_sa%20vie_son_oeuvre.pdf. s. 45.

⁴⁹ DUMAS, André. *Allan Kardec sua vida e sua obra* [online]. [cit. 2019-12-15]. Dostupné z: [http://bvespirita.com/Allan%20Kardec%20%20Sua%20Vida%20e%20Sua%20Obra%20\(Andre%20Dumas\).pdf](http://bvespirita.com/Allan%20Kardec%20%20Sua%20Vida%20e%20Sua%20Obra%20(Andre%20Dumas).pdf). s. 7-8.

⁵⁰ HU RIVAS, Luis, *Doctrina espírita para principiantes* [online]. [cit. 2020-05-22]. Dostupné z: http://www.kardec.com/doctrina_espírita_principiantes.pdf. s. 15.

⁵¹ SAUSSE, Henri. *Biographie d'Allan Kardec*. [online]. [cit. 2020-05-15]. Dostupné z: https://www.cslak.fr/images/cslak/bibliotheque/biographies/Henri_Sausse/biographie_Allan_Kardec_par_Henri_Sausse.pdf. s. 10.

Kardec zadal velké množství vědeckých a filozofických otázek různým osobám, které vykazovaly známky mediumity. Jednotlivci se neznali a lišili se věkem, postavením ve společnosti i typem mediumity. Kardec získal velké množství dopisů a sešitů, v nichž byly zaznamenány odpovědi na Kardecovy předem položené otázky. Po analýze odpovědí došel Kardec k závěru, že se odpovědi téměř neliší a vycházejí ze stejného základu. Rozhodl se tedy sepsat první ucelené dílo, které shrnuje otázky a odpovědi získané prostřednictvím mediumity.

Na základě detailní práce Kardec vydal 18. dubna 1857 ucelené dílo s názvem *Kniha duchů* (Le Livre des esprits). *Kniha duchů* měla nečekaně velký úspěch. Kniha má 500 stran, které jsou systematicky rozděleny do pěti částí a ty se dále dělí do 1019 odstavců. Vzhledem k tomu, že se jedná o syntézu velkého množství zpráv předaných duchy, nelze považovat Kardecu za autora, ale vděčíme mu za systematické uspořádání díla, které vyžadovalo spoustu úsilí. Je třeba zdůraznit, že se jedná o sběr dat, protože Kardec médium nikdy nebyl.⁵²

Kniha duchů vyvolala velký ohlas ve vědeckých i literárních kruzích. Kardec obdržel mnoho dopisů, které se věnovaly spiritistickým fenoménům nejen z celé Francie, ale dokonce z různých koutů světa. Samozřejmě se nevyhnul ani kritice, posměchu a urážkám.⁵³ Byl dokonce vyhledáván samotným Napoleonem III., který se zajímal o spiritistické fenomény a pravidelně se účastnil přednášek zaměřených na studium *Knihy duchů*.⁵⁴

Za účelem propagace spiritistických myšlenek Kardec 1. ledna 1858 začíná vydávat *Spiritistický časopis* (Revue Spirite).⁵⁵ První číslo mělo podtitul *noviny psychologických studií* a neslo motto: „Každý důsledek má nějakou příčinu.“⁵⁶ Kardec v úvodu časopisu vysvětluje, proč se zabývá spiritistickými fenomény, a dodává, že pokud tato síla pochází z přírody stejně jako síla magnetická a elektrická, nemůže být nikdy zničena.⁵⁷ Kardec popisuje, že existence

⁵² AUBRÉE, Marion a François LAPLANTINE. *A mesa, o livro e os espíritos: gênese, evolução e atualidade do movimento social espírita entre França e Brasil*. Maceió – Alagoas: Edufal – Editora de Universidade Federal de Alagoas, 2009. s. 44.

⁵³ Tamtéž, s. 46.

⁵⁴ DOYLE, Arthur Conan. *História do Espiritismo* [online]. [2020-05-22]. Dostupné z: <http://www.limiorespirita.com.br/livros/historia.pdf>. s. 386.

⁵⁵ DUMAS, André. *Allan Kardec sua vida e sua obra* [online]. [cit. 2019-12-15]. Dostupné z: [http://bvespirita.com/Allan%20Kardec%20%20Sua%20Vida%20e%20Sua%20Obra%20\(Andre%20Dumas\).pdf](http://bvespirita.com/Allan%20Kardec%20%20Sua%20Vida%20e%20Sua%20Obra%20(Andre%20Dumas).pdf). s. 9-10.

⁵⁶ Kardec uvádí motto v prvním čísle *Spiritistického časopisu*, zde je v plném původním znění : “Tout effet a une cause. Tout effet intelligent a une cause intelligente. La puissance de la cause intelligente est en raison de la grandeur de l'effet.”

⁵⁷ Zde uvádím Kardecovo vysvětlení týkající se síly a důležitosti spiritistických fenoménů: “Encore une fois, quand une force est dans la nature, on peut l'arrêter un instant : l'anéantir, jamais! on ne fait qu'en détourner le cours. Or la puissance qui se révèle dans le phénomène des manifestations, quelle qu'en soit la cause, est dans la nature, comme celle du magnétisme ; on ne l'anéantira donc pas plus qu'on ne peut anéantir la puissance électrique. Ce qu'il faut faire, c'est de l'observer, d'en étudier toutes les phases pour en déduire les lois qui la régissent. Si c'est

duchů není otázkou současné doby, protože lidé se těmito jevy zabývali již od dob antiky. Důsledkem těchto fenoménů je komunikace mezi člověkem a neviditelným světem. Tvrdí, že studium světa duchů je vlastně studium světa lidí, jelikož jednoho dne se člověk stane součástí duchovního světa.⁵⁸

Časopis zaznamenával komunikace s duchy ze všech kontinentů a Paříž se tak stala centrem spiritismu. Za necelý rok se spiritismus rozšířil po celém světě. Do časopisu přispívali známé osobnosti a řada intelektuálů jako například: Victor Hugo, Victorien Sardou, Camille Flammarion a další.⁵⁹ V dubnu 1858 Kardec také založil první spiritistickou společnost, *Société Parisienne des Études Spirites*.⁶⁰ Členové společnosti se pravidelně scházeli, věnovali se studiu filozofických a morálních otázek, a pomocí psychografie získávali zprávy z onoho světa.

Kardec může být také považován za předchůdce parapsychologie. Profesor Charles Richet (1850–1935) tvrdil, že Kardecovo dílo poskytuje ucelenou teorii týkající se paranormálních jevů a má významný vliv na nově vzniklé vědy, které se těmito fenomény zabývají.⁶¹

Kardec shrnul principy spiritismu v pěti knihách:⁶²

- 1) *Kniha duchů*
- 2) *Kniha médií*
- 3) *Evangelium dle spiritismu*
- 4) *Nebe a peklo*
- 5) *Genesis neb stvoření Všemíra*

Těchto pět základních knih vytváří spiritistickou nauku a slouží Kardecovým následovníkům jako základní studijní materiál.

une erreur, une illusion, le temps en fera justice ; si c'est la vérité, la vérité est comme la vapeur : plus on la comprime, plus grande est sa force d'expansion.“

⁵⁸ KARDEC, Allan. *Revue Spirite: journal d'études psychologiques* [online]. [cit. 2020-05-21]. Dostupné z: <http://www.oconsolador.com.br/linkfixo/bibliotecavirtual/frances/revue-spirite-1858.pdf>. s. 2-5.

⁵⁹ AUBRÉE, Marion a François LAPLANTINE. *A mesa, o livro e os espíritos: gênese, evolução e atualidade do movimento social espírita entre França e Brasil*. Maceió – Alagoas: Edufal – Editora de Universidade Federal de Alagoas, 2009. s. 46.

⁶⁰ HU RIVAS, Luis, *Doctrina espírita para principiantes* [online]. [cit. 2020-05-22]. Dostupné z: http://www.kardec.com/doctrina_espírita_principiantes.pdf. s. 17.

⁶¹ DUMAS, André. *Allan Kardec sua vida e sua obra* [online]. [cit. 2020-05-22]. Dostupné z: [http://bvespirita.com/Allan%20Kardec%20%20Sua%20Vida%20e%20Sua%20Obra%20\(Andre%20Dumas\).pdf](http://bvespirita.com/Allan%20Kardec%20%20Sua%20Vida%20e%20Sua%20Obra%20(Andre%20Dumas).pdf). s. 11.

⁶² MOREIL, André. *Allan Kardec sa vie, son œuvre* [online]. [cit. 2020-05-22]. Dostupné z: https://www.cslak.fr/images/cslak/bibliotheque/biographies/Andre_Moreil/Allan_Kardec_sa%20vie_son_oeuvre.pdf. s. 78.

Kniha duchů se zabývá tématy jako nesmrtelnost duše, původ duchů, reinkarnace, morální zákony aj. *Kniha médií* slouží jako praktická příručka pro ty, kteří se mediumitou již zabývají. Popisuje různé druhy mediumity a možná nebezpečí, která s ní souvisí. *Evangelium dle spiritismu* se zabývá především otázkami zaměřenými na morálku a náboženství z pohledu spiritismu. Shrnuje teorii a praxi křesťanského života podle spiritismu. Obsahuje pasáže ze života Ježíše Krista a vysvětluje podobenství, která se nachází v Bibli. V závěru se dozvídáme o síle modlitby a nachází se zde také sbírka spiritistických modliteb.⁶³ V knize *Nebe a peklo* se Kardec, jak již název napovídá, zabývá pojmy nebe, peklo, očistec. Věnuje se myšlenkám různých filozofů napříč dějinami, ale také Boží prozřetelnosti a spravedlnosti. Kniha *Genesis neb stvoření Všemíra*⁶⁴ se zabývá teorií vzniku světa, lidí, vesmíru s ohledem na náboženské a vědecké aspekty a otevírá mnoho dalších témat.

Spiritismus se nesetkával pouze s uznáním a zájmem populace, ale byl také předmětem posměchu a kritiky ze strany církve. Spiritismus čelí kritice, protože se jeho myšlenky neshodují s dogmaty církevními ani dogmaty materialistickými. Římskokatolická církev vnímá spiritismus jako neslučitelný s katolickou vírou. Spiritistické aktivity se považují za vymyšlené a podvodné, pocházející od ďábla.⁶⁵ K významné události v boji proti spiritismu došlo v roce 1861 v Barceloně, kdy bylo veřejně spáleno 300 Kardecových knih se spiritistickou tematikou v rámci *auto da fê*.⁶⁶

⁶³ Brazilci kteří se zabývají spiritismem, pravidelně studují evangelium ve svých domovech. Studiu se věnují každý den nebo jen jeden den v týdnu, obvykle ve stejný čas, o samotě nebo ve skupině. Jeden ze členů začne úvodní modlitbou, poté další člen přečte citát k zamyšlení, který se zpravidla zabývá morálkou a slouží jako návod k osobnímu rozvoji. Následuje společná četba vybrané kapitoly z knihy *Evangelium dle spiritismu*, poté se zahájí diskuse a řada úvah týkajících se dané kapitoly, ale i jiných témat, která jedinci potřebují sdílet nebo pro něž hledají vysvětlení. Poté jeden ze členů zahájí tzv. *vibrações*. Jedná se o pozitivní vibrace, které jedinec vysílá, jde v podstatě o delší modlitbu, kterou jedinec vyjadřuje vděčnost a přání. Jiný člen poté zakončuje evangelium závěrečnou modlitbou. Se studiem *Evangelia dle spiritismu* v brazilské spiritistické skupině mám vlastní zkušenost.

⁶⁴ HU RIVAS, Luis. *Doctrina espírita para principiantes* [online]. [cit. 2020-05-24]. Dostupné z: http://www.kardec.com/doctrina_espírita_principiantes.pdf. s. 28.

⁶⁵ DUQUE DOS SANTOS, Dalmo. *História do Espiritismo: criação e elaboração de um livro sob Encomenda. Experiência de Comunicação Midiática sob o prisma de um Redator* [online]. São Paulo, 2002 [cit. 2020-05-27]. Dostupné z: <https://silo.tips/download/historia-do-espiritismo-criacao-e-elaboracao-de-um-livro-sob-encomenda-experiencia>. Diplomová práce. São Paulo: Universidade Paulista – UNIP. s. 19-21.

⁶⁶ *Auto da fê* neboli akt víry je slavnostní vyhlášení inkvizičního rozsudku nad kacířem u španělské nebo portugalské inkvizice, může být spojováno s pálením kacířských knih, jako tomu bylo v případě Kardece, avšak součástí *auto da fê* není upalování kacířů.

Od té doby začala vlna represí vůči spiritismu a jeho stoupencům. Vznikala díla proti spiritismu, jako např. *Evangelium proti spiritismu* (1864), které vydal rektor Katolické fakulty v Lyonu.⁶⁷

Dalo by se očekávat, že po četných útocích dojde k potlačení spiritismu, avšak nauka se naopak rychle šíří. V knize *Cesta z roku 1862* (Voyage de 1862) Kardec popisuje „případ městečka Indre-et-Loire, kde jeden kazatel vyhlásí válku proti nauce, kterou nikdo ještě neznal. Jeho kázání budí zvědavost veřejnosti. Několik farníků si objednává knihy o spiritismu. Zanedlouho se ve městě otevírá spiritistické centrum.“⁶⁸

Kardec zakládal spiritistické domy, kde se scházeli spiritisté ke společnému studiu a zaměřovali se především na praktikování dobročinnosti. Kardec si vybíral osoby, které měly zájem o studium filozofických a morálních principů, naopak odmítal ty, kteří se chtěli spiritismem jen bavit.

Počínaje rokem 1860 Kardec podnikal cesty za účelem šíření myšlenek spiritismu. Jen v jeho rodném městě, v Lyonu, počet příznivců rychle rostl: v roce 1860 hnutí čítalo jen pár stovek adeptů, o rok později přibližně 5 000 a v roce 1862 měl spiritismus zhruba 30 000 stoupenců ze všech společenských tříd. Velmi rychle se myšlenky spiritismu rozšířily mezi dělnickou třídu v Lyonu, která hledala ve spiritismu jistou formu útěchy. Dělníci se zbavovali svých neřestí a pracovali na rozvoji svých cností. Spiritismus byl úspěšný i v jiných městech. Za zmínku stojí například Bordeaux, kde bylo ve stejném období zhruba 10 000 Kardecových následovníků. Kardec přednášel v mnoha městech, (např. Avignon, Toulouse, Montpellier, Rochefort, Orléans a další). Na Kardecových přednáškách byly sály vždy přeplněné.⁶⁹

Jak již bylo řečeno, kromě studia spiritistické nauky a jejího uplatnění v běžném životě se Kardec také věnoval dobročinnosti. Spiritisté vytvořili pokladny na pomoc chudým a organizovaly různé sbírky ve prospěch nezaměstnaných. Spiritistické aktivity se od druhé poloviny 19. století zaměřovaly více na pomoc potřebným a šíření morálních hodnot než na

⁶⁷AUBRÉE, Marion a François LAPLANTINE. *A mesa, o livro e os espíritos: gênese, evolução e atualidade do movimento social espírita entre França e Brasil*. Maceió – Alagoas: Edufal – Editora de Universidade Federal de Alagoas, 2009. s. 48.

⁶⁸„O caso de uma cidadezinha de Indre-et-Loire, onde um pregador declara guerra contra a doutrina que ninguém conhecia ainda. Seu sermão desperta a curiosidade do público. Vários paroquianos encomendam livros sobre o espiritismo. Em pouco tempo é aberto um centro espírita na cidade. ” Tamtéž, s. 49.

⁶⁹ AUBRÉE, Marion a François LAPLANTINE. *A mesa, o livro e os espíritos: gênese, evolução e atualidade do movimento social espírita entre França e Brasil*. Maceió – Alagoas: Edufal – Editora de Universidade Federal de Alagoas, 2009. s. 50.

mediumitu. Podle Kardeca jsou mravní zásady důležitější než fyzické projevy v rámci mediumity, proto se odklání od fenoménů jako jsou točící stolky.⁷⁰

Po ustavičné práci Kardec roku 1866 onemocněl. Cítil se vyčerpán množstvím cest, které podnikal, velkým počtem dopisů z celého světa a také z vedení spiritistického hnutí ve Francii a ve světě. Zemřel 31.března 1869 na selhání srdce. Smuteční průvod bez účasti církve procházel pařížskými ulicemi až na hřbitov Père Lachaise v doprovodu obrovského davu Pařížanů. Flammarion⁷¹ pronesl smuteční proslov.⁷² Nad hrobkou se týčí velký dolmen, kde je vyryto: „Narodit se, zemřít, znovu se narodit a neustále se vyvíjet, takový je zákon“,⁷³ na náhrobní desce najdeme další z Kardecových výroků: „Každá příčina má svůj důsledek, každý inteligentní účinek má inteligentní příčinu, síla příčiny je způsobena velikostí účinku.“⁷⁴ Kardecova hrobka je jedna z nejoblíbenějších, a hlavně díky brazilským návštěvníkům je vždy obklopena velkým množstvím květin.⁷⁵

Po Kardecově smrti vyšel díky jeho následovníkům v roce 1890 spis *Posmrtná díla* (Les Oeuvres posthumes). Jedná se o soubor Kardecových textů a také jeho životopis. Kardecova díla byla přeložena do více než 50 jazyků a v současnosti se k filozofii Kardeca hlásí miliony následovníků po světě.⁷⁶

⁷⁰ Tamtéž, s. 50-51.

⁷¹ Camille Flammarion – slavný francouzský astronom, vědec, následovník spiritismu a Kardecův blízký přítel.

⁷² Tamtéž, s. 52.

⁷³ „Naître, mourir, renaître encore et progresser sans cesse, telle est la Loi“. Cimetière du Père-Lachaise, Un voyage émouvant à travers le temps, Allan Kardec. [online]. [cit. 2020-05-28]. Dostupné z: <https://pere-lachaise.com/tombe/kardec-allan/>

⁷⁴ „Tout effet a une cause, tout effet intelligent a une cause intelligente, la puissance de la cause est en raison de la grandeur de l'effet“. Cimetière du Père-Lachaise. Un voyage émouvant à travers le temps, Allan Kardec. [online]. [cit. 2020-05-28]. Dostupné z: <https://pere-lachaise.com/tombe/kardec-allan/>

⁷⁵ Cimetière du Père-Lachaise, Un voyage émouvant à travers le temps, Allan Kardec. [online]. [cit. 2020-05-28]. Dostupné z: <https://pere-lachaise.com/tombe/kardec-allan/>

⁷⁶ AUBRÉE, Marion a François LAPLANTINE. *A mesa, o livro e os espíritos: gênese, evolução e atualidade do movimento social espírita entre França e Brasil*. Maceió – Alagoas: Edufal – Editora de Universidade Federal de Alagoas, 2009. s. 52.

5. Historie a vývoj brazilského spiritismu

5.1 Průkopnické směry a jejich vliv na brazilský spiritismus

5.1.1 Mesmerismus

Zakladatelem mesmerismu je Franz Anton Mesmer, rakouský lékař, který vynalezl živočišný magnetismus související s hypnózou. Mesmer léčil lidi přikládáním rukou na tělo nemocného. Tvrdil, že z rukou vychází magnetické fluidum, které má léčivé účinky. Ve Vídni byl velmi slavný a mezi jeho pacienty patřili Wolfgang Amadeus Mozart, Marie Terezie i s celým dvorem nebo Marie Antoinetta.⁷⁷ Z teorie mesmerismu vycházel Kardec při studiu živočišného magnetismu. V roce 1835 se vědci na lékařské fakultě v Paříži inspirovali Mesmerovou teorií a zabývají se somnambulismem.

Pro vysvětlení využití somnambulismu k léčbě nemocí uvádím citaci:

Věřilo se, že během hlubokého spánku, nazývaného také „lucidní sen“, se somnambulisté osvobozují z mezí fyzického těla a dostávají se na druhou stranu. Jejich vědomí se rozšířilo a byli schopni vidět skrz těla. Tak mohli odhalit nemoci, poznat oslabené orgány a předpovídat. Na onom světě mohli vidět duchy a obyvatele mimozemských světů. A konečně měli informace o minulosti a budoucnosti. Současníci to považovali za přirozené a skutečné, protože somnambulismus byl součástí vědy jménem magnetismus.⁷⁸

Velkým příznivcem magnetismu byl Alexandre Dumas, jehož díla byla oblíbená v Brazílii, dokonce jej popisuje i ve svých románech. Dále se magnetizaci věnovali Balzac nebo George Sand. Magnetizace a somnambulismus se stávají účinným prostředkem v oblasti léčby. Šířící se myšlenky magnetismu připravují v Brazílii půdu pro přijetí Kardecova spiritismu.⁷⁹

Mesmer svou filozofií inspiroval Charlese Fouriera,⁸⁰ kterého můžeme považovat za jednoho z předchůdců spiritismu ve Francii i v Brazílii. Fourier inspiroval nejen vírou

⁷⁷ HU RIVAS, Luis, *Doctrina espírita para principiantes*. [online]. [2020-05-29]. Dostupné z: http://www.kardec.com/doctrina_espírita_principiantes.pdf. s. 12.

⁷⁸ „Acreditava-se que, quando em sono profundo, chamado também de “sono lúcido”, os sonâmbulos se libertavam das limitações do corpo físico, passando para o outro lado. Com a visão ampliada, eram capazes de ver através dos corpos. Podiam, assim, detectar doenças, apontar órgãos fragilizados e fazer previsões. Podiam ver, no além, espíritos e habitantes de mundos extraterrestres. E, por fim, tinham informações sobre o passado e o futuro. Os contemporâneos achavam tudo isso natural e real, pois o sonambulismo se inscrevia no quadro de uma ciência: o magnetismo.“ DEL PRIORE, Mary. *Do outro lado: A história do sobrenatural e do espiritismo* [online]. São Paulo: Planeta, 2014 [cit. 2020-06-03]. Dostupné z: [http://bvespirita.com/Do%20Outro%20Lado%20-%20A%20Historia%20do%20Sobrenatural%20e%20do%20Espiritismo%20\(Mary%20Del%20Priore\).pdf](http://bvespirita.com/Do%20Outro%20Lado%20-%20A%20Historia%20do%20Sobrenatural%20e%20do%20Espiritismo%20(Mary%20Del%20Priore).pdf). s. 51.

⁷⁹ Tamtéž, s. 52-53.

⁸⁰ Charles Fourier byl francouzský filozof a představitel utopického socialismu, který doporučoval vytvářet falangy (družstva), v nichž by vše v rámci kolektivu fungovalo v harmonii.

v reinkarnaci, ale především také myšlenkami sociální spravedlnosti a solidarity.⁸¹ Právě solidarita je hojně propagována brazilskými spiritisty, kteří se svou činností snaží pomoci těm nejpotřebnějším pořádáním různých charitativních akcí. Do Rio de Janeiro se dostávají prvky, které předchází spiritismu a jsou jakousi přípravou pro přijetí spiritistické nauky. Patří sem fourierismus⁸² a homeopatie.

Mesmerismus se rozšířil po celé Brazílii zásluhou různých členů Lékařské fakulty v Rio de Janeiro a mnohých intelektuálů. Kolem roku 1840 má mesmerismus a jeho myšlenky univerzální harmonie řadu příznivců z elity společnosti.

V tomto období se v Brazílii mísí různá vyznání od uctívání svatých v katolické církvi přes nejrůznější indiánské či africké rituály až po mesmerismus, k němuž se uchylují především příslušníci buržoazie a intelektuálové, kteří hledají vědecké vysvětlení mesmerismu. V roce 1860 v Rio de Janeiro vzniká Společnost propagující magnetismus (Sociedade de Propaganda do Magnetismo).⁸³

5.1.2 Benoît Mure a jeho vliv na brazilský spiritismus

Benoît Mure (nazývaný v Brazílii Bento Mure) je považován za zakladatele homeopatie ve Francii a zasloužil se o její rozšíření po světě. Benoît Mure (nazývaný v Brazílii Bento Mure) je považován za zakladatele homeopatie ve Francii a zasloužil se o její rozšíření po světě, především v Brazílii. Mure vychází z Fourierova myšlení. V listopadu 1840 se dostal do Ria a jeho záměr byl spíše sociální než lékařský: vytvořit uskupení pracovníků podle Fourierova vzoru. Císař Petr II. sympatizoval s Mureovou ideou a poskytl mu území v provincii Santa Catarina, financování cesty a bydlení pro první osadníky přicházející z Pařížské průmyslové unie.⁸⁴ Mure se snažil podpořit myšlenkový proud, který se rozvíjel v Brazílii díky markýzovi z Maricá⁸⁵ – vzdělanému mysliteli, který jako jeden z prvních začal hlásat myšlenky opakujících se vtělení,⁸⁶ existence božské spravedlnosti a existence plurality světů. Maricá chtěl stejně jako Fourier zavést reformu ve společnosti, která by vycházela z reinkarnace jakožto

⁸¹ AUBRÉE, Marion a François LAPLANTINE. *A mesa, o livro e os espíritos: gênese, evolução e atualidade do movimento social espírita entre França e Brasil*. Maceió – Alagoas: Edufal – Editora de Universidade Federal de Alagoas, 2009. s. 133.

⁸² Jedná se o sociální proud založený na myšlenkách Charlese Fouriera.

⁸³ Tamtéž, s. 137.

⁸⁴ Tato organizace byla vytvořena následovníky Fouriera po jeho smrti. AUBRÉE, Marion a François LAPLANTINE. *A mesa, o livro e os espíritos: gênese, evolução e atualidade do movimento social espírita entre França e Brasil*. Maceió – Alagoas: Edufal – Editora de Universidade Federal de Alagoas, 2009. s. 134-135.

⁸⁵ Město Maricá se nachází ve státě Rio de Janeiro, kde jsem měla možnost bydlet v jedné spiritistické rodině.

⁸⁶ Zde je třeba vysvětlit pojem opakované vtělení (reinkarnace), myšleno stejně jako ze spiritistického hlediska, že duše je nesmrtelná a opět se vtělí, avšak do jiného těla než v předchozím životě. Tělo je pouhý nástroj, který slouží duši k získání zkušeností zde na zemi. Podle spiritismu se duše nevrací do stejného těla, jak bývá někdy označováno pojmem vzkříšení.

nástroje zlepšování lidské duše. Víru v reinkarnaci propagovali také někteří Francouzi žijící v Rio de Janeiru. Například Pierre Leroux⁸⁷ se snažil vysvětlit rozdíly ve společnosti ve vztahu k rozvoji jedince v rámci četných existencí. Názory některých socialistů tehdejší doby se prolínají se spiritistickými tezemi, stejně tak je tomu u magnetismu a komunikace s duchy ve spiritismu.⁸⁸ Mure se také inspiroval v díle *Palingénésie sociale* od Ballanche⁸⁹.

Murova komunita založená v Brazílii mezi lety 1842 a 1843 čítala 217 Francouzů všech možných povolání. Nicméně komunita podle Fourierova sociálního utopismu neměla v Brazílii dlouhého trvání a v roce 1844 zanikla.⁹⁰

Avšak Mure se nevzdal a vrátil se k homeopatii. Přestěhoval se do Rio de Janeira, kde se věnoval homeopatii. Dva brazilští lékaři a portugalský chirurg João Vicente Martins spolu s Murem se rozhodli začít s šířením homeopatie mezi chudými. Mure byl ve své propagaci poměrně úspěšný a založil první homeopatickou lékárnu v Brazílii „Botica Homeopathica Central“. Psal různé články vztahující se k homeopatii do místního tisku a v roce 1845 založil Homeopatickou školu (Escola de Homeopatia). Škola byla 6. dubna 1846 oficiálně uznána císařským dekretem. Toto výsadní postavení se nelíbilo alopátům⁹¹ a kritizovali Mura za jeho praktiky. Mure se tedy vydal na cestu po Brazílii a šířil dál myšlenky homeopatie, vycházející z jeho vlastních postupů a z Hahnemannovy teorie. I přes veškerý úspěch se Mure roku 1848 vrátil do Francie, kde šířil své zkušenosti. Přestože se do Brazílie už nevrátil, jeho myšlenky se dále šířily a homeopatie je uznávána v Brazílii dodnes.⁹²

Vzdělanci, převážně lékaři a homeopaté, se zasloužili také o překlady děl evropských magnetizérů.⁹³ Kromě homeopatie se Mure a Martins věnovali také mediumitě: Mure byl jasnozřivý a Martins se věnoval technice automatického psaní (psychografii). Oba lze považovat za nejvýznamnější brazilské lékaře chudých.⁹⁴

⁸⁷ Pierre Leroux byl francouzský filozof a politik, zastával principy náboženského socialismu, vycházejícího z lidské solidarity. DAMASIO, Sylvia F. *Da elite ao povo: advento e expansão do Espiritismo no Rio de Janeiro*. Rio de Janeiro: Bertrand, 1994. s. 64-65.

⁸⁸ Tamtéž, s. 77.

⁸⁹ Pierre Simon Ballanche byl francouzský spisovatel a filozof.

⁹⁰ Tamtéž, s. 135.

⁹¹ Termín alopatie označuje klasickou medicínu, která je opakem homeopatie. S tímto termínem poprvé přišel Samuel Hahnemann, lékař, který se zasloužil o založení homeopatie v Německu.

⁹² AUBRÉE, Marion a François LAPLANTINE. *A mesa, o livro e os espíritos: gênese, evolução e atualidade do movimento social espírita entre França e Brasil*. Maceió – Alagoas: Edufal – Editora de Universidade Federal de Alagoas, 2009. s. 136.

⁹³ WANTUIL, Zeus. *As mesas girantes e o Espiritismo*. Rio de Janeiro: FEB, 1978. s. 201.

⁹⁴ ABREU, Canuto. *Bezerra de Menezes: Subsídios para a História do Espiritismo no Brasil até o ano de 1895*. São Paulo: FEESP, 1991. s.18-19.

5.2 Počátky spiritismu v Brazílii

V Brazílii se zakládají první spiritistická centra počínaje rokem 1865. V roce 1869 vychází první spiritistický časopis *Eco de Além-Túmulo*.⁹⁵

Počátkem druhé poloviny 19. století se v Brazílii mísí různá náboženství a víry, za zmínku stojí Rio de Janeiro, kde má svůj chrám snad jakékoli náboženství či forma víry. Ačkoliv se jedná o převážně katolickou zemi, při pohledu na rozmanitost vyznání to tak vůbec nevypadá. V roce 1905 se tématem rozmanitosti náboženství v Rio de Janeiro zabýval mladý novinář João do Rio, jehož reportáže a rozhovory na dané téma měly velký úspěch, a proto následně vyšly knižně s názvem *Náboženství v Riu* (*As Religiões no Rio*), která se velmi rychle vyprodala.⁹⁶ V novinách se objevuje mnoho článků se spiritistickou tematikou, která zajímala jak střední vrstvu, tak především elitu v Rio de Janeiro která se snažila daným jevům porozumět vědecky.⁹⁷

Pohybujeme se v čase mnohých vynálezů, avšak „přání lidí bylo jediné: přiblížit se k nádhernému vesmíru, kde neexistuje čas ani prostor. Kde by bylo možné spatřit duchy a přízraky a mluvit s nimi.“⁹⁸ Podle vědců tyto úvahy a zájem o nadpřirozený svět vychází z nejisté budoucnosti a pochybností o vlastní existenci. S rozvojem vědy a techniky se objevují i nová myšlenková paradigmata. Například mnohé vynálezy v oblasti komunikace byly přisuzovány neviditelnému světu. Věřilo se, že umožnili spojení fyzického světa lidí s nehmotným světem duchů. Za zmínku například stojí Thomas Edison, který díky telegrafii umožnil kontakt mezi oběma světy, nebo Samuel Morse, který vynalezl elektrický telegraf a navrhl název spirituální telegraf, či spisovatel Coelho Neto, který prý vynalezl telefonickou komunikaci mezi živými a mrtvými.⁹⁹

Podle brazilské historičky Mary del Priore toto období melancholie a technických vynálezů, kdy měla věda výsadní postavení a církev ztrácela vliv, otevírá dveře novým směrům, jako byl například spiritismus.

⁹⁵ HU RIVAS, Luis, *Doctrina espírita para principiantes* [online]. [2020-05-29]. Dostupné z: http://www.kardec.com/doctrina_espírita_principiantes.pdf. s. 20.

⁹⁶ DEL PRIORE, Mary. *Do outro lado: A história do sobrenatural e do espiritismo* [online]. São Paulo: Planeta, 2014 [cit. 2020-06-03]. Dostupné z: [http://bvespirita.com/Do%20Outro%20Lado%20-%20A%20Historia%20do%20Sobrenatural%20e%20do%20Espiritismo%20\(Mary%20Del%20Priore\).pdf](http://bvespirita.com/Do%20Outro%20Lado%20-%20A%20Historia%20do%20Sobrenatural%20e%20do%20Espiritismo%20(Mary%20Del%20Priore).pdf). s. 13-14.

⁹⁷ Tamtéž, s.15.

⁹⁸ [...] „o desejo das pessoas era um só: abordar um universo maravilhoso, onde tempo e espaço não existissem. Onde se pudesse ver os espíritos e fantasmas e falar com eles.“ Tamtéž, s. 16.

⁹⁹ Tamtéž, s. 17.

Královská rodina s celým dvorem se přesouvá z Lisabonu do Rio de Janeira, po krátké přestávce v Bahii se usadí roku 1808 v Rio de Janeiru. Jan VI. nechává otevřít přístavy a ve městě narůstá počet obyvatel a také se mu dostává výsadního postavení v oblasti umění, vzdělání a vědy. Od roku 1815 se dostává zboží z Francie do Brazílie a vztahy mezi oběma zeměmi jsou pevnější, což se projeví i v rámci kultury v průběhu celého 19. století. Jan VI. by chtěl z Ria vytvořit město umění, kde by byla Akademie výtvarného umění.

Během první poloviny 19. století přichází do Brazílie Francouzi všech společenských vrstev a profesí. Od roku 1808 rostl zájem o francouzštinu a otevřelo se mnoho kurzů. Francouzi žijící v Brazílii zavedli zvyk půjčování knih. Brazílie vděčí Francouzům především za rozvoj humanitních věd. V roce 1831 se objevily první časopisy psané francouzsky: *Gazette Française*, *Journal Politique et Littéraire* a *Le Messenger*. V riodejaneirských kavárnách se debatovalo, v oblibě byli autoři zabývající se duchovnem a vírou v onen svět, jako byli Victor Hugo, Chateaubriand nebo Théophile Gautier.¹⁰⁰

Fenomén točících stolků¹⁰¹ se do Brazílie poprvé dostává díky listu *Jornal do Commercio* z Rio de Janeira, který 14. června 1853 jako první zveřejní zprávy týkající se tohoto fenoménu. Již o necelé dva měsíce dříve portugalský lékař a spisovatel José da Gama e Castro píše dopis z Berlína o oblíbenosti tohoto fenoménu, který byl zveřejněn v sekci *Exterior — Correspondência do Jornal do Commercio*. V článku se dozvídáme, že fenomén zkoumají významní vědci, že o jeho existenci nemůže být pochyb, neboť jej lze vysvětlit způsobem, který budí zájem veřejnosti a uspokojí její zvědavost.¹⁰² V Recife na severovýchodě Brazílie jsou taktéž otištěny první zmínky o kuriozitě jménem točící stolky, konkrétně 2. července 1853 v *Diário do Pernambuco*, kde se dozvídáme, že pařížské sály jsou plné lidí tiše sedících kolem kulatých stolků, kteří čekají na jejich samovolné pohyby. Na základě dalších zpráv se dozvídáme, že je věda teprve v začátcích a čeká ji ještě dlouhá cesta, aby pochopila tyto zvláštní úkazy. Do brazilského tisku se dostává stále více zahraničních zpráv, které popisují nevysvětlitelné zvuky, pohyby předmětů aj. Některé články odkazují na spiritistické úkazy u sester Foxových ze Severní Ameriky, ve kterých se novinář staví ironicky k dané události, a

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 43-45.

¹⁰¹ S pojmem se setkáme nejčastěji ve francouzštině *les tables tournantes* nebo v portugalštině *as mesas girantes* ou *volantes*. Jak již jsem se zmiňovala tento fenomén vedl Kardeca k hlubšímu zkoumání, který ho dovedl až ke kodifikaci spiritismu. Točící stolky byly velmi populární nejen ve Paříži a jiných evropských městech, ale také ve Spojených státech.

¹⁰² WANTUIL, Zeus. *As mesas girantes e o Espiritismo*. Rio de Janeiro: FEB, 1978. s. 90.

dokonce zesměšňuje americký lid.¹⁰³ Především tisk a davy imigrantů se zasloužily ve druhé polovině 19. století o rozšíření spiritismu na americkém kontinentě.¹⁰⁴

5.3 Bahia

I přes velké množství Francouzů žijících v Rio de Janeiru je počátek Kardecova spiritismu spjat se Salvadorem, původním hlavním městem Brazílie, nyní hlavním městem státu Bahia. Ne náhodou se dostaly myšlenky Kardecova spiritismu nejprve do Bahie, kde africká náboženství zaujímají výsadní postavení, pojmy jako magie a neviditelný svět pro Bahijce nejsou ničím novým. Je však vysoce pravděpodobné, že většina intelektuálů četla *Knihu duchů* ve francouzštině, ale dá se očekávat, že raději svá studia nešířili veřejně, aby se vyhnuli konfliktu s katolickou církví.¹⁰⁵

První spiritistické centrum Rodinná skupina spiritismu (Grupo Familiar do Espiritismo) založil Teles de Menezes, profesor, novinář a překladatel, 17. září 1865 v Bahii.¹⁰⁶ Teles za účelem šíření spiritistické nauky jako první přeložil část Kardecovy *Knihy duchů*, kterou vydává roku 1866 pod názvem *Spirituální filozofie* (Filosofia Espiritualista).¹⁰⁷ Kniha byla velmi úspěšná a za velmi krátkou dobu prodal mnoho výtisků. Spiritistická skupina pod vedením Telese získala nové stoupence a zájem o studium Kardecových děl rostl.¹⁰⁸ Právě v tomto období začalo pronásledování nové nauky církví, nicméně Teles de Menezes úspěšně čelil negativnímu postoji církve a roku 1869 vydal první spiritistické noviny *O Eco do Além-Túmulo*.¹⁰⁹ První číslo z července téhož roku vyvolalo vlnu nadšení. Stoupence spiritismu zajímaly projevy duchů a navození komunikace s nimi.¹¹⁰ Noviny *O Eco do Além-Túmulo* se postupně šířily i mimo Brazílii. Byly přeloženy například do francouzštiny, aby šířily informace

¹⁰³ Tamtéž, s. 91-93.

¹⁰⁴ AUBRÉE, Marion a François LAPLANTINE. *A mesa, o livro e os espíritos: gênese, evolução e atualidade do movimento social espírita entre França e Brasil*. Maceió – Alagoas: Edufal – Editora de Universidade Federal de Alagoas, 2009. s. 65.

¹⁰⁵ AUBRÉE, Marion a François LAPLANTINE. *A mesa, o livro e os espíritos: gênese, evolução e atualidade do movimento social espírita entre França e Brasil*. Maceió – Alagoas: Edufal – Editora de Universidade Federal de Alagoas, 2009. s. 139-140.

¹⁰⁶ DAMASIO, Sylvia F. *Da elite ao povo: advento e expansão do Espiritismo no Rio de Janeiro*. Rio de Janeiro: Bertrand, 1994. s. 66.

¹⁰⁷ AUBRÉE, Marion a François LAPLANTINE. *A mesa, o livro e os espíritos: gênese, evolução e atualidade do movimento social espírita entre França e Brasil*. Maceió – Alagoas: Edufal – Editora de Universidade Federal de Alagoas, 2009. s. 140.

¹⁰⁸ DEL PRIORE, Mary. *Do outro lado: A história do sobrenatural e do espiritismo* [online]. São Paulo: Planeta, 2014 [cit. 2020-06-07]. Dostupné z: [http://bvespirita.com/Do%20Outro%20Lado%20-%20A%20Historia%20do%20Sobrenatural%20e%20do%20Espiritismo%20\(Mary%20Del%20Priore\).pdf](http://bvespirita.com/Do%20Outro%20Lado%20-%20A%20Historia%20do%20Sobrenatural%20e%20do%20Espiritismo%20(Mary%20Del%20Priore).pdf). s. 53.

¹⁰⁹ AUBRÉE, Marion a François LAPLANTINE. *A mesa, o livro e os espíritos: gênese, evolução e atualidade do movimento social espírita entre França e Brasil*. Maceió – Alagoas: Edufal – Editora de Universidade Federal de Alagoas, 2009. s. 140.

¹¹⁰ DEL PRIORE, Mary. *Do outro lado: A história do sobrenatural e do espiritismo* [online]. São Paulo: Planeta, 2014 [cit. 2020-06-07]. Dostupné z: [http://bvespirita.com/Do%20Outro%20Lado%20-%20A%20Historia%20do%20Sobrenatural%20e%20do%20Espiritismo%20\(Mary%20Del%20Priore\).pdf](http://bvespirita.com/Do%20Outro%20Lado%20-%20A%20Historia%20do%20Sobrenatural%20e%20do%20Espiritismo%20(Mary%20Del%20Priore).pdf). s. 53.

o situaci v Brazílii. Brazilci se informovali o situaci spiritismu ve Francii a obě země se tak vzájemně inspirovaly.¹¹¹ Kolem těchto novin se soustředila elita společnosti, jako byli aristokraté, lékaři, příslušníci policie a další. Bahijská spiritistická skupina s nadšením pořádala kampaň za účelem šíření tezí spiritismu a získávání nových adeptů. Na to nepříznivě zareagovala římskokatolická církev tím, že reinkarnaci, komunikaci se zemřelými i evoluční teorii podle spiritismu rezolutně zavrhl.¹¹²

Církvi se ale nepodařilo potlačit spiritismus, ba naopak:

Nicméně represe ze strany církve pouze vyvolala pozornost o skupinu a znásobila setkání ve městě. Více a více osob studovalo nauku, věnovali se charitě a pomoci potřebným. Ale také čím dál tím více lidí hledalo důkaz existence duchů a útěchu v komunikaci s nimi.¹¹³

Také brazilští básníci se zajímali o spiritistické fenomény. Jako prvního můžeme jmenovat Júlia Césara Leala, který se hlásil zároveň k zednářům,¹¹⁴ později se k nim mnozí spiritisté taktéž přidali. Leal po vlastní zkušenosti s existencí onoho světa napsal knihu *Spiritismus: poetické rozjímání o neviditelném světě* (O espiritismo: meditação poética sobre o mundo invisível), ve které popisuje spiritistickou nauku.¹¹⁵ Další významný představitel spiritismu byl básník Castro Alves, původem Bahijec, nechal se inspirovat svým francouzským přítelem Victorem Hugem, který věřil v existenci duchů. Castro Alves přeložil básně Victora Huga se spiritistickou religiozitou, např. dílo *Kontemplace* (Les Contemplations).¹¹⁶

Castro Alves usiloval o schválení nové instituce Sociedade Espírita Brasileira (bývalý spiritistický spolek Grupo Familiar do Espiritismo), avšak úzké propojení státu s církví mu v tom bránilo. Ke zlepšení situace došlo pro Castra Alveše roku 1872, když se mnozí kněží přidali k zednářům. Situace neprošla bez povšimnutí a z Říma byl vydán příkaz o odchodu náboženských představitelů z bratrského spolku zednářů s následným zákazem činnosti

¹¹¹ Tamtéž, s. 54.

¹¹² DAMASIO, Sylvia F. *Da elite ao povo: advento e expansão do Espiritismo no Rio de Janeiro*. Rio de Janeiro: Bertrand, 1994. s. 66-67.

¹¹³ „A repressão da Igreja, porém, só chamou atenção para o Grupo e multiplicou as sessões na cidade. Mais e mais pessoas estudavam a doutrina e tinham na caridade e na assistência aos necessitados sua preocupação. Mas também mais e mais pessoas buscavam a comprovação da existência de espíritos e a consolação de conversar com os mortos.“ DEL PRIORE, Mary. *Do outro lado: A história do sobrenatural e do espiritismo* [online]. São Paulo: Planeta, 2014 [cit. 2020-06-07]. Dostupné z: [http://bvespirita.com/Do%20Outro%20Lado%20-%20A%20Historia%20do%20Sobrenatural%20e%20do%20Espiritismo%20\(Mary%20Del%20Priore\).pdf](http://bvespirita.com/Do%20Outro%20Lado%20-%20A%20Historia%20do%20Sobrenatural%20e%20do%20Espiritismo%20(Mary%20Del%20Priore).pdf). s. 55.

¹¹⁴ Mezinárodní bratrský řád, který vyznává svobodu, toleranci, bratrství atd. Usilují o morální zdokonalení lidstva a dobročinnost. Mnohé myšlenky se prolínají s těmi spiritistickými.

¹¹⁵ Tamtéž, s. 55.

¹¹⁶ AUBRÉE, Marion a François LAPLANTINE. *A mesa, o livro e os espíritos: gênese, evolução e atualidade do movimento social espírita entre França e Brasil*. Maceió – Alagoas: Edufal – Editora de Universidade Federal de Alagoas, 2009. s. 141.

v církvi. Avšak nařízení církve nemělo státní podporu a celkově došlo k oslabení vztahů mezi státem a církví.

Situace byla pro spiritismus příznivá a 28. listopadu 1873 oficiálně vznikla Brazilská spiritistická společnost (Sociedade Espírita Brasileira) se sídlem v Salvadoru.¹¹⁷ Spiritistické hnutí z Bahie vzbudilo zájem ve zbytku země a spiritismus se tak šířil dál, nejprve opět zasáhl Rio de Janeiro.¹¹⁸

5.4 Rio de Janeiro

V této době byla spiritistická nauka již dobře známá v intelektuálních kruzích. I přes kontrolu církve se spiritismus v Rio de Janeiro rychle rozšířil a dodnes zde má významný vliv se stabilní pozicí. První oficiální spiritistická organizace Skupina Konfucius (Grupo Confucius) vznikla 2. srpna 1873, nazývala se také Společnost spiritistických studií (Sociedade dos Estudos Espíritos) a byla tvořena především novináři a literáty. Mezi zakládající členy patří například básník Bittencourt Sampaio nebo novinář Silva Neto, oba republikáni, kteří propagovali myšlenky abolicionismu, dále politikové Saldanha Marinho, Quintino Bocaiúva, Aristides da Silveira Lobo.

Je třeba zdůraznit, že spiritismus v Riu se lišil od toho bahijského, který byl zaměřen více na oblast religiozity. Naopak v Riu je vývoj spiritismu spojován s republikánskými a abolicionistickými myšlenkami. Důvod je ten, že se zde spiritismus rozšířil hlavně v politických a vědeckých kruzích pod francouzským vlivem.¹¹⁹

Dalším praktikujícím spiritistou byl Manuel de Araújo Porto Alegre, zvaný baron ze Santo Ângela,¹²⁰ který se zpočátku zajímal o magnetismus a hypnózu. I na brazilském jihovýchodě se vytváří studijní skupiny zabývající se filozofickými myšlenkami, dobročinností a zaznamenáváme také velký zájem o projevy duchů, ve kterých mnozí hledali důkazy jejich existence a zároveň útěchu, že existuje posmrtný život. Jinými slovy, v Rio de Janeiro se spiritisté zabývali především mediumitou a fascinovaly je zprávy z onoho světa.¹²¹

¹¹⁷Tamtéž, s. 141.

¹¹⁸ DAMASIO, Sylvia F. *Da elite ao povo: advento e expansão do Espiritismo no Rio de Janeiro*. Rio de Janeiro: Bertrand, 1994. s. 67.

¹¹⁹ AUBRÉE, Marion a François LAPLANTINE. *A mesa, o livro e os espíritos: gênese, evolução e atualidade do movimento social espírita entre França e Brasil*. Maceió – Alagoas: Edufal – Editora de Universidade Federal de Alagoas, 2009. s. 141.

¹²⁰ Porto Alegre byl brazilský politik, novinář, malíř, architekt, spisovatel a diplomat, který získal titul Barão de Santo Ângelo od císaře Petra II.

¹²¹ DAMASIO, Sylvia F. *Da elite ao povo: advento e expansão do Espiritismo no Rio de Janeiro*. Rio de Janeiro: Bertrand, 1994. s. 67-68.

Porto Alegre se v rámci diplomatických cest dostal také do Paříže, kde se setkal s Kardecem. Počátkem druhé poloviny 19. století se Porto Alegre věnoval spiritismu a také organizoval spiritistické seance ve svém domě, kde působil jako médium a znalec Kardecových děl. Spiritismus se odráží i v jeho tvorbě, nechybí mu víra v lepší budoucnost země. Vyjadřuje se také k brazilské vládě, přičemž jako správnou cestu vnímá spiritismus, víru v Boha a v život po životě, které by měla vyznávat i vládnoucí vrstva a zajisté by šlo vše snáz. Samotnému Petrovi II. doporučuje, aby zrušil otroctví a nastolil svobodu a rovnost všech.¹²²

Dalšími významnými abolicionisty z řad spiritistů byli například Bezerra de Menezes¹²³ a Francisco Raimundo Ewerton Quadros, který byl později zvolen prvním prezidentem Brazilské spiritistické federace (Federação Espírita Brasileira). Radikálnějším abolicionistou, který taktéž nejprve konvertoval ke spiritismu, byl Antônio José da Silva Neto, Bahijec působící v Rio de Janeiru, obhájce svobody a lidských práv. Spolu s dalšími dvěma spiritisty, Bittencourtem Sampaie a Octavianem Hudsonem, podepisuje Manifest z roku 1870 (*Manifesto de 1870*). Signatáři svým podpisem usilují o zrušení monarchie a zavedení federativní republiky. Bittencourt Sampaio byl jeden ze zakladatelů Republikánské federální strany (Partido Republicano Federal), redaktor novin *A República*, ale také médium, aktivní spiritista podílející se na činnosti spiritistických center a podporující dobročinné aktivity. Dalším signatářem byl Octavio Hudson, který se zasloužil o rozšíření spiritistické nauky díky své práci v oblasti žurnalistiky. V únoru 1871 vydal báseň *Espiritismo*, která vyšla v novinách *A República*. K rozvoji spiritistických myšlenek přispěli ještě další dva signatáři Manifestu z roku 1870, a sice: Saldanha Marinho a Quintino Bocaiúva. Saldanha Marinho byl zednář, republikán a do roku 1865 ředitel novin *Diário do Rio de Janeiro* (poté přebírá řízení Quintino Bocaiúva). Saldanha hájí svobodu náboženského vyznání a potřebu oddělení církve od státu. Svoboda podle něho souvisí s pokrokem. Quintino Bocaiúva byl stejně jako Saldanha Marinho zednář, republikán, šéfredaktor novin *Diário do Rio de Janeiro*, spolupracoval i s dalšími periodiky. Stává se také šéfredaktorem novin *O Paiz*, kde Bezerra de Menezes propaguje spiritismus.¹²⁴ Bocaiúva navštěvoval pravidelně Brazilskou spiritistickou federaci (FEB),

¹²² DEL PRIORE, Mary. *Do outro lado: A história do sobrenatural e do espiritismo* [online]. São Paulo: Planeta, 2014 [cit. 2020-06-10]. Dostupné z: [http://bvespirita.com/Do%20Outro%20Lado%20-%20A%20Historia%20do%20Sobrenatural%20e%20do%20Espiritismo%20\(Mary%20Del%20Priore\).pdf](http://bvespirita.com/Do%20Outro%20Lado%20-%20A%20Historia%20do%20Sobrenatural%20e%20do%20Espiritismo%20(Mary%20Del%20Priore).pdf). s. 58-61.

¹²³ Jeden z nejvýznamnějších spiritistů, který se zasloužil o rozvoj spiritismu v Rio de Janeiru.

¹²⁴ DAMASIO, Sylvia F. *Da elite ao povo: advento e expansão do Espiritismo no Rio de Janeiro*. Rio de Janeiro: Bertrand, 1994. s. 68-72.

sídlící v Rio de Janeiru. Další významní spiritisté se hlásí zároveň k zednářům jako například Júlio César Leal nebo významný novinář Alcindo Guanabara.¹²⁵

Kardecova nauka byla náročná na pochopení pro nevzdělané, protože používal složité filozofické termíny. Nesmíme také opomenout jazykovou bariéru, která znesnadňovala šíření spiritismu v zemi. V Rio de Janeiru byla otázka spiritismu jen výsadou elity společnosti. Zpočátku byly knihy k dostání jen ve francouzštině v kruzích intelektuálů.¹²⁶

Základní Kardecovy knihy se četly pouze v originále, což bránilo šíření mezi běžnou populací. Joaquim Carlos Travassos¹²⁷, generální tajemník Skupiny Konfucius, si byl vědom tohoto omezení, a proto přeložil Kardecova díla do portugalského. V roce 1875 vychází *Kniha duchů*, *Kniha médií* a *Nebe a Peklo*, rok poté 1876 vychází *Evangelium dle spiritismu*.¹²⁸

Spiritistická skupina se soustředila jak na teoretickou část zahrnující studium nauky, tak na část praktickou věnující se dobročinným aktivitám. Právě kvůli orientaci na charitativní pomoc přijímá motto: „Bez dobročinnosti není spasení. Bez dobročinnosti neexistuje pravý spiritista.“¹²⁹ Součástí Skupiny Konfucius byli Bittencourt Sampaio, João Gonçalves do Nascimento a zmiňovaný Travassos, kteří působili jako prostředníci duchů předepisující recepty (*médiuns receitistas*). Homeopatické recepty získávali od již zemřelých zakladatelů homeopatie v Brazílii (João Vicente Martins a Benoît Mure).

Propojení spiritismu s homeopatií můžeme pozorovat od samého začátku brazilského spiritistického hnutí. Homeopatická léčba byla poskytována zdarma v Rio de Janeiru nejprve spiritistickou Skupinou Konfucius, která se dále zasloužila o vydání prvních spiritistických novin v Rio de Janeiru *Revista Espírita*.¹³⁰

Spiritistická Skupina Konfucius nebyla jednotná a začala se dělit na různé proudy. „Vědecký“ spiritismus byl výsadou fyzických fenoménů a projevů; „ryzí“ spiritismus, který propagoval také Silva Neto, přijímal vědeckou a filozofickou část spiritismu, nikoliv

¹²⁵ Tamtéž, s. 73.

¹²⁶ Tamtéž, s. 101.

¹²⁷ Lékař, politik a průkopník brazilského spiritismu.

¹²⁸ Tamtéž, s. 103.

¹²⁹ „Sem caridade não há salvação. Sem caridade não há verdadeiro espírita“. AUBRÉE, Marion a François LAPLANTINE. *A mesa, o livro e os espíritos: gênese, evolução e atualidade do movimento social espírita entre França e Brasil*. Maceió – Alagoas: Edufal – Editora de Universidade Federal de Alagoas, 2009. s. 144.

¹³⁰ DAMASIO, Sylvia F. *Da elite ao povo: advento e expansão do Espiritismo no Rio de Janeiro*. Rio de Janeiro: Bertrand, 1994. s. 104.

náboženskou; třetí proud byl „mystický“ spiritismus, který přijímal Kardecovu doktrínu jako celek. „Pro mystické spiritisty byla zásadní podrobná četba *Evangelia dle spiritismu*“.¹³¹

5.4.1 Roustaing a jeho vliv na spiritismus v Brazílii

Právě poslední zmiňovaná skupina Kardecových stoupenců opouští Skupinu Konfucius a roku 1876 zakládá Společnost spiritistických studií Bůh, Kristus a dobročinnost (Sociedade de Estudos Espíritos Deus, Cristo e Caridade). Skupinu vedl Bittencourt s dalšími členy,¹³² kteří se zabývají Roustaingovou filozofií.¹³³ Roustaing se po vyléčení z vážné nemoci v květnu 1861 dozvěděl od svého lékaře o existenci spiritismu a možnosti komunikace mezi hmotným a nehmotným světem. Začal proto horlivě studovat spiritistickou doktrínu, Starý a Nový zákon a další náboženské, historické a filozofické texty. Stýkal se s médii v Bordeaux. V prosinci 1861 se poprvé setkal s Émilií Collignonovou a díky její mediumitě vydal již v květnu 1865 rozsáhlé dílo.¹³⁴

Spolek se rychle rozrostl a mezi mystickým a vědeckým proudem došlo k dalším neshodám. Mystici vytvořili vlastní uskupení Spiritistická kongregace anděl Ismael (Congregação Espírita Anjo Ismael, 1877) a Spiritistická skupina dobročinnost (Grupo Espírita Caridade, 1878). Vědecký proud založil Akademickou společnost Bůh, Kristus a dobročinnost (Sociedade Acadêmica Deus, Cristo e Caridade). Následně vznikla další skupina spiritistických mystiků zvaná Spiritistická společnost bratrství (Sociedade Espírita Fraternidade, 1880). Tato skupina se dělila ještě na dva proudy: kardecisté a roustaingisté. Kardecisté vycházejí z *Knihy duchů*, která pro ně představuje základ spiritistické nauky a za stěžejní dílo zabývající se náboženskou tematikou považují *Evangelium dle spiritismu*. Roustaingisté, jak název napovídá, vychází z Roustaingovy filozofie, ke které se hlásí spiritistická skupina zvaná Skupina pokorných (Grupo dos Humildes).¹³⁵

Roustaingovo dílo *Výklad čtvera evangelií a desatera přikázání dle spiritismu* (Revelação da Revelação – Os Quatro Evangelhos) je velmi rozsáhlá a komplikovaná kniha o čtyřech svazcích, z nichž každý obsahuje v průměru 500 stran. Časopis Brazílské spiritistické federace *O Reformador* publikoval články zabývající se touto knihou. Brazílská spiritistická

¹³¹ Tamtéž, s. 105.

¹³² ABREU, Canuto. Bezerra de Menezes: Subsídios para a História do Espiritismo no Brasil até o ano de 1895. São Paulo: FEESP, 1991. s.26.

¹³³ Roustaing byl významný francouzský právník a spiritista. DAMASIO, Sylvia F. *Da elite ao povo: advento e expansão do Espiritismo no Rio de Janeiro*. Rio de Janeiro: Bertrand, 1994. s. 105-106.

¹³⁴ ABREU FILHO, Júlio a José HERCULANO PIRES. *O Verbo e a Carne: duas análises do Roustanguismo*. São Paulo: Edições Cairbar, 1973. s. 31.

¹³⁵ Tamtéž, s. 106-108.

federace (FEB) sympatizovala s filozofií Roustainga, a proto vydala řadu propagačních článků ve svém časopise *O Reformador*. Roustaing byl Kardecův současník, studoval jeho knihy a spolupracoval s Émilií Collignonovou, která jako médium získala zprávy od čtyř evangelistů: Matouše, Marka, Lukáše a Jana.¹³⁶ Roustaingovo dílo bylo mnohými brazilskými spiritisty přijímáno, ale zároveň bylo i velmi kritizováno a způsobilo četné spory. Bylo mu vyčítáno především to, že se snažil překonat Kardecovo dílo a spolupracoval jen s jedním médiem, které mu poskytlo veškeré zprávy. Naopak Kardec studoval zprávy a fenomény z mnoha různých zdrojů.¹³⁷

Vzhledem k tomu, že Roustaingovo dílo bylo zpočátku k dostání jen ve francouzštině, četlo se jen mezi elitami. S prvním překladem do portugalštiny přišel Ewerton Quadros roku 1883. Ewerton Quadros stál v čele válečného arzenálu v Rio de Janeiru, byl také velitelem námořní školy, prezidentem vojenského klubu a spiritistou. Rozvíjel také mediumitu a napsal dílo *Magnetismus ve stvoření* (*O Magnetismo na Criação*).¹³⁸

Roustaingovo dílo přineslo útěchu proudu mystických spiritistů (Bezerra de Menezes, Antônio Luiz Sayão, Bittencourt Sampaio). Navíc se jednalo o významného právníka z Bordeaux a Émilie Collignonová taktéž pocházela z prestižní právnícké rodiny. Francouzská literatura byla stále v oblibě, a tak není divu, že se roustaingismus rozšířil právě v období neshod a následného dělení brazilského spiritismu na různé proudy a skupiny.¹³⁹

5.4.2 Brazilská spiritistická federace

Brazilská spiritistická federace (Federação Espírita Brasileira), známá pod zkratkou FEB, byla založena Augustem Eliasem da Silvou 2. ledna 1884 za účelem sjednocení spiritistického hnutí. Prvním prezidentem federace byl Ewerton Quadros (1884-1888), který se zasloužil o propagaci roustaingismu v rámci federace. Spiritistických skupin se účastnila většina lékařů a politiků, protože právě ve spiritistické nauce nachází odpovědi na řadu otázek ze svých oborů. Mnozí liberálové studovali spiritistickou nauku, která pro ně byla zdrojem inspirace. Na konci 19. století se brazilský spiritismus označoval jako „sociální a politická nauka“. Federace dodnes zastřešuje jednotlivá centra.¹⁴⁰

¹³⁶ Tamtéž, s. 6, 8.

¹³⁷ Tamtéž, s. 32.

¹³⁸ DAMASIO, Sylvia F. *Da elite ao povo: advento e expansão do Espiritismo no Rio de Janeiro*. Rio de Janeiro: Bertrand, 1994. s. 109.

¹³⁹ ABREU FILHO, Júlio a José HERCULANO PIRES. *O Verbo e a Carne: duas análises do Roustanguismo*. São Paulo: Edições Cairbar, 1973. s. 32-33.

¹⁴⁰ AUBRÉE, Marion a François LAPLANTINE. *A mesa, o livro e os espíritos: gênese, evolução e atualidade do movimento social espírita entre França e Brasil*. Maceió – Alagoas: Edufal – Editora de Universidade Federal de Alagoas, 2009. s. 146-148.

Federace tedy vznikla z důvodu oslabení spiritismu jeho rozdělením na různé proudy a také z důvodu kritiky ze strany církve. Kladla si za cíl zachovat v Brazílii spiritismus vycházející z francouzského vzoru v jednotě a rozmanitosti zároveň. Sám Kardec tvrdil, že adepti se mohou zajímat jen o část nauky. Někteří se zajímají jen o projevy duchů, jiní o filozofickou část nauky a další skupina přijímá spiritismus vcelku a uvádí do praxe část týkající se mravů, např. v podobě dobročinných aktivit. Federace má také vlastní spiritistické noviny *O Reformador*, první číslo vyšlo 21. ledna 1883. *O Reformador* zveřejňuje články zabývající se společenskými a politickými reformami, reaguje na útoky církve, snaží se udržet jednotu center a vzájemnou toleranci mezi nimi. Také usiluje o zrušení otroctví a svobodu náboženského vyznání. Republikánské myšlenky se objevují v novinách už jen sporadicky s ohledem na zastánce monarchie, kteří do spiritistických center také patřili. Díky velkému zájmu veřejnosti federace pořádala mnoho přednášek a konferencí na různých místech Rio de Janeira. Teprve v roce 1911 získala federace vlastní budovu, kde sídlí až dodnes (Avenida Passos 30).¹⁴¹

Federace byla založena také za účelem jasné definice brazilského spiritismu, která nebyla v posledních letech vyjasněna. Spiritismus byl od počátku definován jako filozofická, vědecká a náboženská nauka. Právě tato definice vyvolala vlnu nesouhlasu v oblasti vědy nebo náboženství. Nešlo ani o samotnou filozofii, vědu či náboženství.¹⁴²

Po vyhlášení republiky spiritisté v Rio de Janeiru usilovali o uznání spiritismu jako náboženství. Místo zlepšení situace, kterou spiritisté očekávali díky vyhlášení republiky, došlo naopak ke zhoršení. Od roku 1891 byli spiritisté pronásledováni a souzeni. Spiritisté údajně ohrožovali zdraví veřejnosti a také zneužívali její důvěry. Byli označováni za kacíře ze strany církve nebo šarlatány ze strany vědců a lékařů.¹⁴³

Navzdory složité situaci, která spiritistické aktivity neumožňovala provozovat, mnozí spiritisté neztráceli naději a neúnavně hájili spiritistickou nauku, převážně její náboženský charakter. Mezi nejvýznamnější představitele patří Bezzera de Menezes.¹⁴⁴

¹⁴¹ DAMASIO, Sylvia F. *Da elite ao povo: advento e expansão do Espiritismo no Rio de Janeiro*. Rio de Janeiro: Bertrand, 1994. s. 111-114.

¹⁴² ARRIBAS Célia da Graça. A Doutrina Espírita na Formação da Diversidade Religiosa Brasileira. In: Simpósio Nacional de História, 26., 2011, São Paulo. *Anais do 26º Simpósio Nacional de História-ANPUH*, São Paulo. 2011. s. 4.

¹⁴³ Tamtéž, s. 7-9.

¹⁴⁴ ARRIBAS Célia da Graça. A Doutrina Espírita na Formação da Diversidade Religiosa Brasileira. In: Simpósio Nacional de História, 26., 2011, São Paulo. *Anais do 26º Simpósio Nacional de História-ANPUH*, São Paulo. 2011. s. 9.

5.4.3 Bezerra de Menezes

Bezerra de Menezes byl lékař a politik v Rio de Janeiru, přezdívaný také jako „lékař chudých“ nebo „brazilský Kardec“.¹⁴⁵

Narodil se v brazilském státě Ceará v roce 1831. Pocházel z tradiční katolické rodiny. Vystudoval medicínu v Rio de Janeiru. Podobně jako ostatní členové rodiny se věnoval také politice.¹⁴⁶ Zpočátku Bezerra vyučoval filozofii a matematiku. Poté od roku 1858 působil jako vojenský lékař. Znepokojen chudobou a bídou poskytoval v chudinských čtvrtích lékařskou péči zdarma. V roce 1863 na následky nehody umírá jeho manželka a Bezerra zůstal sám se dvěma syny. Útěchu hledal v Bibli. Poté se opět oženil a pokračoval v politické kariéře. Podporoval abolicionismus a také pracoval jako redaktor novin *Sentinela da Liberdade*.¹⁴⁷ Stál v čele architektonické společnosti Companhia Arquitetônica a podniku veřejné hromadné dopravy Companhia de Carris Urbanos de São Cristóvão. Byl také čestným členem průmyslové společnosti Sociedade Auxiliadora da Indústria Nacional, národní lékařské akademie Secção Cirúrgica da Academia Nacional de Medicina, středoškolské rady uměleckého řemesla Conselho do Liceu de Artes e Ofícios, farmaceutického institutu a dalších organizací.¹⁴⁸

Spiritismus a jeho víra v existenci duchů pro Bezerra nebyla žádnou novinkou. Jako malý chlapec slýchal mnoho historek o zjevení duchů, o duších zemřelých,¹⁴⁹ kteří přicházejí navštívit své blízké zde na Zemi. Také zažil v dětství případ, kdy jedna dívka byla posedlá duchem a nepomáhal ji ani exorcista. V té době byla tato schopnost vstoupit do lidského těla přisuzována d'áblu. Bezerra byl zpočátku skeptický ke spiritismu, aniž se s ním blíže seznámil.¹⁵⁰ Zlom nastal v okamžiku, kdy mu Travassos dal *Knihu duchů*, kterou přeložil do portugalštiny. Po jejím přečtení začal Bezerra navštěvovat spiritistické seance a v roce 1886 oficiálně konvertoval ke spiritismu.¹⁵¹

¹⁴⁵ SOARES, Sylvio Brito. *Vida e obra de Bezerra de Menezes*. Rio de Janeiro: FEB, 2006. s. 5,7.

¹⁴⁶ DAMASIO, Sylvia F. *Da elite ao povo: advento e expansão do Espiritismo no Rio de Janeiro*. Rio de Janeiro: Bertrand, 1994. s. 117-118.

¹⁴⁷ AUBRÉE, Marion a François LAPLANTINE. *A mesa, o livro e os espíritos: gênese, evolução e atualidade do movimento social espírita entre França e Brasil*. Maceió – Alagoas: Edufal – Editora de Universidade Federal de Alagoas, 2009. s. 150-151.

¹⁴⁸ DAMASIO, Sylvia F. *Da elite ao povo: advento e expansão do Espiritismo no Rio de Janeiro*. Rio de Janeiro: Bertrand, 1994. s. 118.

¹⁴⁹ Při svém pobytu v Latinské Americe jsem si všimla odlišného přístupu k existenci duchů oproti Evropě. Jedinci, se kterými jsem mluvila byli praktikující katolíci, avšak existenci duchů a možnou komunikaci s nimi považují za něco naprosto běžného. Vypráví různé příběhy, které tuto skutečnost potvrzují.

¹⁵⁰ ABREU, Canuto. *Bezerra de Menezes: Subsídios para a História do Espiritismo no Brasil até o ano de 1895*. São Paulo: FEESP, 1991. s. 9.

¹⁵¹ AUBRÉE, Marion a François LAPLANTINE. *A mesa, o livro e os espíritos: gênese, evolução e atualidade do movimento social espírita entre França e Brasil*. Maceió – Alagoas: Edufal – Editora de Universidade Federal de Alagoas, 2009. s. 151-152.

Tato skutečnost má pro brazilský spiritismus velký význam. Přestože byl Bezerra původně katolík, je zajímavé, že jeho víra byla směsicí folklóru a katolických dogmat. Věřil např. v magické účinky různých nápojů, magické talismany atd.¹⁵²

Kromě výše zmíněných funkcí, které vykonával, byl také úspěšným novinářem. V období 1886-1893 publikoval v novinách *O Paiz* pod pseudonymem Max řadu článků, které výrazně přispěly k propagaci spiritismu. Bezerra také usiloval o sjednocení různých proudů uvnitř spiritistického hnutí. Od roku 1889 stál v čele Brazilské spiritistické federace a téhož roku svolal první kongres, jehož se účastnili zástupci většiny skupin.¹⁵³

Bezerra zastupoval „mystický“ proud spiritismu, který kladl hlavní důraz na náboženskou část spiritismu. Do tohoto proudu se řadili kardecisté i roustaingisté. Bezerra se rozhodl popularizovat nauku, a tak ponechal stranou odborné konference a organizoval každý týden veřejné přednášky vycházející z *Knihy duchů*.¹⁵⁴ Spiritismus v podání Bezerry byl označován jako „náboženství středních tříd“.¹⁵⁵

Bezerra si psal dopisy s francouzskými spiritisty, aby s nimi udržoval kontakt a byl informován o aktuálním dění ve Francii. Psal díla zabývající se spiritistickou naukou, ale také historické romány s mravním ponaučením jako *Černá perla* (Pérola negra) nebo *Lazar nebo malomocný* (Lázaro o Leproso). Bezerra stejně jako Kardec tvrdí, že posednutí je důsledek vlivu zlého ducha na jedince, který může vyústit až v narušení mentálních funkcí.¹⁵⁶ Mnoho lékařů, stejně jako Bezerra, konvertovalo ke spiritismu a četnými výzkumy usilovalo o jeho oficiální uznání.¹⁵⁷

Bezerra a jeho následovníci se svou činností zasloužili o uznání brazilského spiritismu jako náboženství. Koncem 19. století byl spiritismus prezentován odlišně, než tomu bylo ve

¹⁵² ARRIBAS, Célia da Graça. *Afinal, espiritismo é religião? A doutrina espírita na formação da diversidade religiosa brasileira* [online]. São Paulo, 2008 [cit. 2020-06-14]. Dostupné z: https://www.teses.usp.br/teses/disponiveis/8/8132/tde-05012009-171347/publico/CELIA_DA_GRACA_ARRIBAS.pdf. Diplomová práce. Universidade de São Paulo. s. 100.

¹⁵³ DAMASIO, Sylvia F. *Da elite ao povo: advento e expansão do Espiritismo no Rio de Janeiro*. Rio de Janeiro: Bertrand, 1994. s. 118-119.

¹⁵⁴ Tamtéž, s. 119.

¹⁵⁵ „religião das classes médias“ AUBRÉE, Marion a François LAPLANTINE. *A mesa, o livro e os espíritos: gênese, evolução e atualidade do movimento social espírita entre França e Brasil*. Maceió – Alagoas: Edufal – Editora de Universidade Federal de Alagoas, 2009. s. 156.

¹⁵⁶ AUBRÉE, Marion a François LAPLANTINE. *A mesa, o livro e os espíritos: gênese, evolução e atualidade do movimento social espírita entre França e Brasil*. Maceió – Alagoas: Edufal – Editora de Universidade Federal de Alagoas, 2009. s. 154-155.

¹⁵⁷ Dodnes je zřejmý vztah mezi brazilskými lékaři a spiritismem. Existuje např. lékařská spiritistická asociace AME-Brasil (Associação Médico-Espírita), která sdružuje tisíce lékařů v Brazílii. ARRIBAS Célia da Graça. *A Doutrina Espírita na Formação da Diversidade Religiosa Brasileira*. In: Simpósio Nacional de História, 26., 2011, São Paulo. *Anais do 26º Simpósio Nacional de História-ANPUH*, São Paulo. 2011. s. 14.

Francii ve stejné době, kde spiritistické hnutí za náboženství považováno nebylo.¹⁵⁸ V Brazílii nakonec nebyly tak napjaté vztahy mezi církví a spiritismem, protože mnozí katolíci současně navštěvovali spiritistická centra a různě se zapojovali do charitativních činností, aniž konvertovali plně ke spiritismu a opustili svou katolickou víru. Pro spiritisty to nebyl žádný problém, protože respektovali svobodu vyznání a spiritistická centra byla otevřena všem bez rozdílu.

Bezerra de Menezes zemřel 11. dubna 1900. Dodnes je pro mnohé velkým vzorem a v Rio de Janeiru je po něm pojmenované i spiritistické centrum,¹⁵⁹ které jsem měla možnost navštívit.

5.4.4 Spiritismus v Rio de Janeiru – konflikty a rozvoj

Jak již bylo řečeno konec 19. století s sebou přinesl řadu změn: zrušení otroctví (1888), konec monarchie a vyhlášení republiky (1889). Přesto tyto změny příliš nepomohly ke sjednocení spiritistického hnutí. Překvapivě to nebyla katolická církev, která bojovala proti spiritismu, ale zástupci provizorní vlády, kteří se hlásili k pozitivismu. Nový trestní zákoník (1890) zakazoval jakékoli spiritistické aktivity. Bezerra spolu s dalšími erudovanými spiritisty napsali dopisy prezidentovi republiky, jímž byl Deodoro da Fonseca. Cíl si kladli jediný: odstranit články ze zákoníku, které zakazovaly spiritistickou činnost.¹⁶⁰ Přestože součástí Brazílské spiritistické federace (FEB) byli zástupci politiky jako státní ministři, senátoři, poslanci a generálové, tak se také federace nevyhnula policejním kontrolám, které vyžadovaly dodržování nového trestního zákoníku. V lednu 1891, v novinách *Jornal do Commercio* se spiritisté dočkali vyjádření samotného autora trestního zákoníku, Dr. Batisty Pereiry. Kriminalista vysvětlil, že pronásledování se nevztahuje na filozofický, náboženský a morální spiritismus, ale na tzv. nízký spiritismus (*baixo espiritismo*). Pronásledování médií při seancích v centrech nebo ve federaci a jejich následné souzení a věznění pochopili policejní jednotky jinak, než zamýšlel sám autor.¹⁶¹

Situace se moc nezlepšovala, a tak vznikla komise, která hájila práva napadených spiritistů:

Komise, ve složení dr. Ramos Nogueira, senátor Pinheiro Guedes, dr. Bezerra de Menezes, poslanec Aristides Spínola Zama, dr. João Carlos de Oliveira Maia, dr. Dias da Cruz, poslanec Almeida Nogueira,

¹⁵⁸ Tamtéž, s. 15.

¹⁵⁹ ARRIBAS Célia da Graça. A Doutrina Espírita na Formação da Diversidade Religiosa Brasileira. In: Simpósio Nacional de História, 26., 2011, São Paulo. *Anais do 26º Simpósio Nacional de História-ANPUH*, São Paulo. 2011. s. 156.

¹⁶⁰ Tamtéž, s. 153.

¹⁶¹ DAMASIO, Sylvia F. *Da elite ao povo: advento e expansão do Espiritismo no Rio de Janeiro*. Rio de Janeiro: Bertrand, 1994. s. 120-121.

poslanec Alcindo Guanabara, prof. Angeli Torterolli a dr. Valentim Magalhães, představila na Národním kongresu, 10. srpna 1893, novou reprezentaci a žádá revizi článků, které omezovaly náboženskou svobodu, za neústavnost.¹⁶²

Komise nedosáhla svého a spiritistické hnutí zažívalo složité období. Bezerra se vzdal funkce prezidenta federace a na jeho místo nastoupil dr. Dias da Cruz, známý homeopatický lékař. Spiritisté se nadále setkávali s nenávistí a kritikou ze strany církevních představitelů, materialistů, lékařů a dalších. Policie zasahovala ve spiritistických centrech i v domovech médií. Dias da Cruz přispíval svými články do novin *O Reformador* a zajímal se také o metapsychiku.¹⁶³

Neshody mezi vědeckým a mystickým proudem nadále pokračovaly. Vědecký proud se nově zabýval metapsychikou, která podle spiritistů stojí na vědeckých základech. Informace o nové vědě přišly do Brazílie z Neapole, od italských spiritistů. Můžeme si všimnout, že začlenění nové vědy mělo zajistit legitimní postavení spiritismu v zemi:

V Brazílii začalo metapsychické hnutí. Spiritismus, v kruzích vzdělců, už nebyl označován jako filozofie nebo náboženství, ale jako věda. Profesor Erico Coelho, z lékařské fakulty, profesor Alexander, ze školy Petra II., Dr. Wladimir Mota a další vzdělání muži, zahájili experimenty. Rok 1892 vstoupil takto. Sama federace, která se přikláněla buď ke kardecismu, nebo k vědeckému spiritismu, se rozhodla sama sebe definovat jako ten druhý.¹⁶⁴

Dias da Cruz, prezident federace, zaujímal spíše neutrální pozici. Nebyl ani mystik ani vyhraněný vědec v rámci spiritismu. Jeho neutrální postoj nepomohl ve sjednocení skupin, ale naopak. Vedoucí jedné vědecké skupiny Torterolli převzal neformální kontrolu nad federací a kontroloval více než 20 spiritistických skupin. Tyto skupiny byly chráněny před policejními zásahy za podmínky, že se zabývaly vědeckým spiritismem a metapsychikou. Charitativní pomoc spiritistů přitahovala pozornost lékařů a policie, také byla náročná na financování. Dias da Cruz, především jako homeopatický lékař, se nechtěl vzdát svého povolání a pracoval v

¹⁶² „A comissão composta pelo dr. Ramos Nogueira, senador Pinheiro Guedes, dr. Bezerra de Menezes, deputado Aristides Spínola Zama, dr. João Carlos de Oliveira Maia, dr. Dias da Cruz, deputado Almeida Nogueira, deputado Alcindo Guanabara, prof. Angeli Torterolli e dr. Valentim Magalhães, apresentou ao Congresso Nacional, em 10 de agosto de 1893, nova representação pedindo a revisão dos artigos que restringiam a liberdade religiosa, por inconstitucionalidade“. Tamtéž, 121.

¹⁶³ Pojem metapsychika definoval Charles Richet, francouzský vědec, profesor na Sorbonně a nositel Nobelovy ceny. Termín má oddělovat vědu od okultismu. Předmětem metapsychiky jsou „mechanické nebo psychické jevy vyvolávané zdánlivě inteligentními silami nebo neznámou schopností skrytou v lidské psychice“. Termín se kryje s parapsychologií, který se objevuje více v anglické, německé nebo i české literatuře, kde se setkáváme také s pojmem psychotronika. Psychotronika se liší od parapsychologie pouze tím, že studuje objektivním způsobem paranormální jevy a nezabývá se výzkumem mediálních jevů. VÁLEK, Oldřich. Metapsychika. *Česká psychotronika* [online]. [cit. 2020-06-15]. Dostupné z: <http://ceska.psychotronika.cz/index.php/hesla-k-psychotronice/metapsychika>

¹⁶⁴ „No Brasil, principiou então um movimento metapsíquico. O Espiritismo, nas rodas cultas, não era mais cuidado como filosofia ou religião, mas como ciência. O professor Erico Coelho, da Faculdade de Medicina, o professor Alexander, do Colégio Pedro II, o Dr. Wladimir Mota e outros homens de posição e cultura deram início às experiências. O ano de 1892 entrou assim. A própria Federação, que ora pendia para o kardecismo, ora para o Espiritismo científico, resolveu definir-se por este último.“ ABREU, Canuto. *Bezerra de Menezes: Subsídios para a História do Espiritismo no Brasil até o ano de 1895*. São Paulo: FEESP, 1991. s. 46-47.

homeopatickém institutu Instituto Hahnemanniano, který později vedl. Roku 1895 opustil prezidentskou pozici ve federaci. Místo přenechal již známému Bezerrovi. Právě v tomto období docházelo k neshodám mezi mystickým proudem (Bezerra de Menezes) a vědeckým (Tortorolli).¹⁶⁵ Po dlouholetých neshodách mezi oběma proudy zvítězil mystický (náboženský) proud v čele s Bezerrou. Od té doby je spiritismus v Brazílii definován jako náboženství.¹⁶⁶

Alfonso Angeli Tortorolli a jeho žena údajně vynikali mediálními schopnostmi a jejich seance přitahovaly pozornost široké veřejnosti. Tortorolli bývá zařazován do tzv. nízkého spiritismu (*baixo espiritismo*), při svých seancích se zabýval převážně nadpřirozenými projevy (vstoupení ducha do těla jedince bez jeho souhlasu, posednutí duchem spojené s hysterií, vyhánění zlých duchů atd.).¹⁶⁷ Tortorolli byl původem Ital z Janova, novinář a profesor, který stál v čele vědeckého proudu spiritismu. Založil časopis *Revista da Sociedade Acadêmica*, který byl později přejmenován na *O Renovador*. Vedl spiritistickou skupinu s názvem Akademická společnost Bůh, Kristus a dobročinnost (*Sociedade Acadêmica Deus, Cristo e Caridade*). Přeložil také některá Kardecova díla jako např. *Genesis neb stvoření Všemíra*. Také se pokusil o vytvoření řídicího centra brazilského spiritického hnutí. Založil Centrum spiritistické unie Brazílie (*Centro da União Espírita do Brasil*),¹⁶⁸ které poté přejmenoval na Spiritistické centrum propagandy v Brazílii (*Centro Espírita de Propaganda do Brasil*). Centrum shromažďovalo zástupce jednotlivých spiritistických center a mělo být konkurenčním centrem federace (FEB). Mezitím federace pokračovala ve své činnosti: publikovala články v novinách *Reformador* a zintenzivňovala charitativní pomoc. Oblíbené bylo léčení pomocí médií.¹⁶⁹ Využívala ho běžná populace, ale také zástupci elit jako politik Quintino Bocaiúva nebo bývalý prezident Brazílie Prudente de Moraes. Většina lidí, která tuto službu využívala, byli chudí lidé, kterým se nedostávala zdravotní péče zajištěná státem.¹⁷⁰

¹⁶⁵ DAMASIO, Sylvia F. *Da elite ao povo: advento e expansão do Espiritismo no Rio de Janeiro*. Rio de Janeiro: Bertrand, 1994. s. 123-124.

¹⁶⁶ ARRIBAS, Célia da Graça. *Afinal, espiritismo é religião? A doutrina espírita na formação da diversidade religiosa brasileira* [online]. São Paulo, 2008 [cit. 2020-06-15]. Dostupné z: https://www.teses.usp.br/teses/disponiveis/8/8132/tde-05012009-171347/publico/CELIA_DA_GRACA_ARRIBAS.pdf. Diplomová práce. Universidade de São Paulo. s. 144.

¹⁶⁷ Tamtéž, 126.

¹⁶⁸ LARA, Eugenio. *História ilustrada do espiritismo no Brasil*. Rio de Janeiro: CPDoc-Centro de pesquisa e documentação espírita, 2002. s. 9.

¹⁶⁹ V portugalštině proces přikládání dlaní a předávání energie spiritisté označují jako „passes“. Spiritisté byli přesvědčeni, že fyzická nemoc souvisí s mentální a spirituální oblastí. Postupy s přikládáním dlaní a předáváním energie vychází z magnetismu, o němž již byla zmínka u předchůdců spiritismu. Dalším metodou, kterou spiritisté využívají při léčení je tzv. „água fludificada“, voda, obsahující magnetické fluidum. Příprava probíhá ve spiritistických domech, stejně se dá jednoduše připravit i doma. Stačí modlitba nad sklenicí vody a prosba za její energetizaci. Je možné i položit dlaně nad sklenici vody.

¹⁷⁰ DAMASIO, Sylvia F. *Da elite ao povo: advento e expansão do Espiritismo no Rio de Janeiro*. Rio de Janeiro: Bertrand, 1994. s. 127-129.

Po smrti Bezzery, v roce 1900 nastupuje do čela federace Leopoldo Cirne, který dohlížel na plnění nového trestního zákoníku. S vedením federace mu pomáhá Maia de Lacerda, který založil Školu médií.¹⁷¹ S myšlenkou založení školy poprvé přišli Bezerra de Menezes a Dias da Cruz. Po smrti Lacerdy, v roce 1904 byla škola uzavřena až do roku 1911, kdy se o její opětovné otevření zasloužil Cirne. Asistenční služba potřebným nově od roku 1902 poskytovala i finanční pomoc rodinám v nouzi.¹⁷²

V roce 1904 si spiritisté připomínají sto let od narození Kardeca a při té příležitosti vypracovali dokument, který měl sloužit ke sjednocení proudů a definování studia uvnitř spiritistického hnutí. Spiritismus zahrnuje aspekt vědecký, filozofický i mravní. Škola médií dodnes využívá ke studiu Kardecovu *Knihu médií*. Studium filozofie vychází z *Knihy duchů a Nebe a pekla*. Morálkou se zabývá *Evangelium dle spiritismu* a *Výklad čtvera evangelií a desatera přikázání dle spiritismu*. V roce 1914 byl zvolen nový prezident federace politik Aristides de Souza Spínola, který zavřel školu médií a studium orientoval na Roustainga a jeho *Výklad čtvera evangelií a desatera přikázání dle spiritismu*.¹⁷³

Téhož roku se prezidentem federace stal Pedro Richard, který založil federativní radu brazilské spiritistické federace Conselho Federativo. Rada propojovala státní federace, později se z ní stala národní federativní rada *Conselho Federativo Nacional (CFN)*.¹⁷⁴

Za průkopníka spiritistických programů v rádiu je považován João Pinto de Souza (1891-1943), který šířil myšlenky spiritismu poprvé v rádiu Rádio Sociedade Fluminense v roce 1937. Pinto de Souza sice pocházel z města Palmares (Pernambuco), ale žil především v Rio de Janeiro. Také působil v rádiu Rádio Ipanema, kde měly jeho programy velkou odezvu a vznikla spiritistická nadace Paulo de Tarso, která sponzoruje činnost spiritistických rádií v Rio de Janeiru jako např. Rádio Rio de Janeiro¹⁷⁵ a Emissora dos Espíritas. Pinto de Souza byl také médium. Jako novinář psal články do spiritistického tisku po celé Brazílii. Při příležitosti prvního kongresu brazilských novinářů I Congresso Brasileiro de Jornalistas Espíritas, z roku 1939 byl Pinto de Souza oceněn za spiritistickou žurnalistickou činnost.

¹⁷¹ Tamtéž, s. 130.

¹⁷² Tamtéž, s. 131.

¹⁷³ Tamtéž, s. 133, 136.

¹⁷⁴ ARRIBAS, Célia da Graça. *No princípio era o verbo: Espíritas e espiritismos na modernidade espírita brasileira*. São Paulo, 2014. Disertační práce. Universidade de São Paulo. s. 53.

¹⁷⁵ Rádio Rio de Janeiro jsem měla možnost několikrát navštívit v létě 2019. Seznámila jsem se s činností rádia a účastnila se živého vysílání s vybranými hosty. Veškerá činnost je provozována zdarma, pouze vybavení a pronájem budovy je hrazen ze zmíněné nadace.

Rovněž organizoval a vedl spiritistické skupiny. Vzhledem k tomu, že pracoval ve vojenských službách, tak také organizoval studium nauky u vojenských jednotek.¹⁷⁶

Antônio Barbosa da Paixão (1876-1957) pocházel z Alagoas a také působil ve vojenských službách v Rio de Janeiru jako plukovník u vojenské policie v Rio de Janeiru, kde stejně jako Pinto de Souza organizoval studium spiritismu. Ve svém domě veřejně pořádal studium spiritistického evangelia a mediální praxi. V roce 1917 založil spiritistickou skupinu Fernandes Pinheiro. Byl součástí spiritistických institucí jako Spiritistická liga Brazílie (Liga Espírita do Brasil), Hnutí vojenských spiritistů (Cruzada dos Militares Espíritos)¹⁷⁷ a mnoha dalších. Účastnil se spiritistických hnutí za sjednocení spiritismu od dvacátých do padesátých let minulého století. Spiritistické myšlenky šířil také prostřednictvím tisku, rádia, knih a hudby.¹⁷⁸ Přispěl k šíření spiritismu v různých oblastech a byl také uznávaný nejen ve vojenských službách, ale především ve spiritistických kruzích.¹⁷⁹

5.5 São Paulo

Významným propagátorem spiritismu v São Paulu byl Antonio Gonçalves de Janeiro přezdívaný Batuíra, který se jako malý dostal do Brazílie z Portugalska. Usadil se v São Paulu a od roku 1872 se hlásil ke kardecismu. V té době existovalo jen pár malých spiritistických skupin podobně jako tomu bylo v Rio de Janeiru v padesátých letech 19. století. Finanční situace mu umožňovala věnovat se charitativní činnosti a v roce 1890 na vlastní náklady vydal časopis *Verdade e Luz*.¹⁸⁰ Založil řadu spiritistických center ve vnitrozemí São Paula i v ostatních brazilských státech a také pořádal mnoho přednášek především ve státech Rio de Janeiro, São Paulo a Minas Gerais.¹⁸¹

Batuíra nebyl jediným průkopníkem spiritismu v oblasti São Paula. Na počátku osmdesátých let inženýr Shalders pořádal spiritistické přednášky v hlavním městě a ve městě

¹⁷⁶ GODOY, Paulo Alves; LUCENA, Antônio. *Personagens do Espiritismo*. São Paulo: Edições FEESP, 1982. s. 133-137.

¹⁷⁷ V roce 2019 jsem měla možnost navštívit hlavní kasárny vojenské policie státu Rio de Janeiro (PMERJ), kde jsem mluvila s plukovníkem Rabelo, který založil spiritistické Hnutí policistů spiritistů státu Rio de Janeiro (Cruzada dos Policiais Espíritos do Estado do Rio de Janeiro) uvnitř vojenské policie. Povídali jsme si o jeho vojenské kariéře a vztahu ke spiritismu.

¹⁷⁸ Skládal spiritistické písně a hymny.

¹⁷⁹ GODOY, Paulo Alves; LUCENA, Antônio. *Personagens do Espiritismo*. São Paulo: Edições FEESP, 1982. s. 29-32.

¹⁸⁰ AUBRÉE, Marion a François LAPLANTINE. *A mesa, o livro e os espíritos: gênese, evolução e atualidade do movimento social espírita entre França e Brasil*. Maceió – Alagoas: Edufal – Editora de Universidade Federal de Alagoas, 2009. s. 167.

¹⁸¹ ARRIBAS, Célia da Graça. *No princípio era o verbo: Espíritos e espiritismos na modernidade espírita brasileira*. São Paulo, 2014. Disertační práce. Universidade de São Paulo. s. 91.

Campinas. Podílel se také na založení metapsychické společnosti Sociedade Metapsíquica de São Paulo a také se zasloužil o rozšíření spiritismu do vnitrozemí státu.¹⁸²

Dalším průkopníkem byl lékař Militão Pacheco, který se dostal ke spiritismu díky homeopatii. Jeho práce inspektora ve zdravotnictví mu umožnila časté cesty po vnitrozemí, kde se podílel na založení řady spiritistických center. Ačkoli byl veřejně uznávaným lékařem, tak se neubráníl kritice od svých kolegů z psychiatrie, kteří považovali spiritismus za „hrozbu pro dobré duševní zdraví“¹⁸³. V São Paulu byla také veškerá lékařská pomoc a psychická podpora zdarma pro všechny, čímž si spiritisté zajistili známost na veřejnosti.

5.5.1 Cairbar Schutel

Koncem 19. století a počátkem 20. století se výrazně šířil spiritismus v São Paulu zásluhou Cairbara Schutela, přezdívaného také jako „bandeirante do espiritismo“.¹⁸⁴ Vystudoval Farmacii v Rio de Janeiru, kde se také narodil. V dospívání se přestěhoval do São Paula, kde pracoval jako lékárník. Byl vychováván v katolickém prostředí, nicméně po smrti rodičů projevil zájem o spiritismus. Opakovaně se mu zdály sny o rodičích, což ho přivedlo k přátelům, kteří údajně komunikovali s duchy. Poté četl spiritistické časopisy, Bezzerova nebo Kardecova díla. Velmi rychle konvertoval ke spiritismu a od té doby neúnavně šířil jeho myšlenky až do konce života.¹⁸⁵ V roce 1905 založil spiritistické centrum Milovníci chudoby (Amantes da Pobreza) v saopaulském městě Matão, kde také žil. Situace nebyla zpočátku příznivá. Objevuje se kritika ze strany církve v místním časopise *O Matão*, která vyústila téměř až k agresi. Přibližně deset katolíků šlo zabránit pořádání seancí ve spiritistickém centru v rámci průvodu na Velký pátek. Pod oblečením schovávali zbraně a hrozili spiritistům, že pokud s pravidelným setkáváním neskončí, tak to s nimi špatně dopadne. Cairbar neprestal se spiritistickou aktivitou a na obranu se raději také vyzbrojil karabinou a dvěma revolvery. Naštěstí ke střetu nedošlo a situace se zlepšila zásluhou Cairbarova souseda a vlivného politika,

¹⁸² AUBRÉE, Marion a François LAPLANTINE. *A mesa, o livro e os espíritos: gênese, evolução e atualidade do movimento social espírita entre França e Brasil*. Maceió – Alagoas: Edufal – Editora de Universidade Federal de Alagoas, 2009. s. 167-168.

¹⁸³ „um perigo para a boa saúde mental“, Tamtéž, s. 168-169.

¹⁸⁴ Bandeirante pochází z portugalského slova bandeira (vlajka), pojem bandeirantes se začal používat od 16. století k označení mužů, kteří používali vlajku k odlišení. Vyráželi ze São Paula do vnitrozemí Jižní Ameriky, kde hledali nerostná bohatství (především zlato a stříbro) a také se zasloužili o rozšíření území Brazílie. Cairbarova přezdívka „bandeirante do espiritismo“ odkazovala k soustavnému šíření spiritismu a hájení spiritismu před církví.

¹⁸⁵ ARRIBAS, Célia da Graça. *No princípio era o verbo: Espíritos e espiritismos na modernidade espírita brasileira*. São Paulo, 2014. Disertační práce. Universidade de São Paulo. s. 89.

který prosadil svobodu vyznání zakotvenou v Ústavě. Cairbar byl napomenut svými členy a duchovními průvodci za větší důvěru ve zbraně než v ochranu z onoho světa.¹⁸⁶

Prosazení spiritismu ve vnitrozemí nebylo úplně jednoduché, přesto Cairbar v roce 1905 založil spiritistický měsíčník zaměřený na propagaci spiritismu *O Clarim*, později v roce 1925 ho přejmenoval na *Revista Internacional do Espiritismo*. Cairbar měl také vlastní vydavatelství Casa Editora O Clarim v Matão. Pronesl mnoho přednášek o spiritismu také prostřednictvím rádia Rádio Cultura de Araraquara. Rovněž vydal i řadu vlastních knih, které napsal v období mezi lety 1911-1937, jako např.: *Spiritismus a protestantismus* (Espiritismo e Protestantismo), *Hysterie a psychické fenomény* (Histeria e Fenômenos Psíquicos), *Ďábel a církev* (O Diabo e a Igreja), *Spiritismus pro děti* (Espiritismo para crianças), *Média a mediumity* (Médiuns e Mediunidades), *Spiritismus a materialismus* (Espiritismo e Materialismo), *Duch křesťanství* (O Espírito do Cristianismo), *Spiritistické modlitby* (Preces espíritas) aj.¹⁸⁷

Kromě publikační činnosti byl známý také v oblasti léčitelství. Díky medijským schopnostem navrátil zdraví mnoha lidem. V roce 1912 byla otevřena nemocnice z jeho iniciativy a její fungování bylo zajištěno členy spiritistického centra, kteří byli jedni z nejmajetnějších ve městě. Nicméně nemocnice se potýkala s problémy a po roce musela být uzavřena. Tento Cairbarův nápad na otevření a financování nemocnic nepřišel vniveč a inspiroval později různá spiritistická centra. Jen v São Paulu je nepřehledné množství nemocnic zásluhou spiritistických center. V saopaulském městě Araraquara byla dokonce nemocnice pojmenovaná po Cairbarovi Psychiatrická spiritistická nemocnice Cairbar Schutel (Hospital psiquiátrico espírita Cairbar Schutel. Díky dobročinným aktivitám byl známý také pod přezdívkou „otec chudých“ („pai dos pobres“). Když roku 1938 Cairbar zemřel, tak se regionální tisk, ale i veškerý národní i mezinárodní spiritistický tisk zaplnil zprávami o životě a díle tohoto spiritisty uznávaného nejen v Brazílii, ale i ve světě.¹⁸⁸

5.5.2 Anália Franco

Spiritisté také přikládali velký význam vzdělání, mnoho z nich se zaměřilo na rozvoj vzdělání a také zakládali různé školy. Anália Franco byla nejznámější spiritistka zaměřující se

¹⁸⁶ AUBRÉE, Marion a François LAPLANTINE. *A mesa, o livro e os espíritos: gênese, evolução e atualidade do movimento social espírita entre França e Brasil*. Maceió – Alagoas: Edufal – Editora de Universidade Federal de Alagoas, 2009. s. 170-171.

¹⁸⁷ ARRIBAS, Célia da Graça. *No princípio era o verbo: Espíritas e espiritismos na modernidade espírita brasileira*. São Paulo, 2014. Disertační práce. Universidade de São Paulo. s. 90.

¹⁸⁸ AUBRÉE, Marion a François LAPLANTINE. *A mesa, o livro e os espíritos: gênese, evolução e atualidade do movimento social espírita entre França e Brasil*. Maceió – Alagoas: Edufal – Editora de Universidade Federal de Alagoas, 2009. s. 172-173.

na výchovu a vzdělání v São Paulo. Anália se zabývala postavením ženy ve společnosti, usilovala o poskytnutí vzdělání ženám a také se zaměřovala na výchovu a vzdělání opuštěných dětí.¹⁸⁹ Anália měla abolicinistické a republikánské myšlenky v období monarchie, avšak s nástupem republiky nebyla spokojená se svobodou vycházející z Ústavy. Svoboda nebyla stejná pro všechny, a proto Anália usilovala o rovnoprávnost mezi muži a ženami.¹⁹⁰

V roce 1898 založila časopis *Album das Meninas: revista literária e educativa dedicada às jovens brasileiras*, kde poukazuje na mizivé procento žen zabývajících se vzděláním v oblasti humanitních věd a četbou. Ženy, které se začaly věnovat literatuře a psaní musely čelit předsudkům společnosti a pohrdání. Anália vnímala četbu jako probuzení z mentální zaostalosti a zdroj inspirace. Myšlenky svobody jsou pro ni synonymem výchovy a vzdělání lidstva. Anália kromě kritiky soudobé společnosti poskytla návrhy na řešení výchovně-vzdělávacích problémů, které najdeme v těchto dílech: *Průručka pro mateřské školy* (*Manual para as escolas maternas*, 1902) a *Průručka pro jesle Dobročinné a vzdělávací asociace pro ženy* (*Manual para as creches da Associação Feminina Beneficente e Instrutiva*, 1914).¹⁹¹

Anália založila školky a jesle, kde vychovávala nejen opuštěné děti z chudinských čtvrtí, ale také děti z běžných rodin, aby poskytla mladým matkám volný čas ke studiu a práci. Dobročinná a vzdělávací asociace pro ženy (*Associação Feminina Beneficente e Instrutiva*), sídlící v São Paulo, fungovala jako vzdělávací institut. Ženské lyceum (*Liceu Feminino*) se zaměřovalo na vzdělávání učitelek mateřských škol.¹⁹² Veškerá práce ve školkách a školách byla poskytována zdarma zásluhou dobrovolníků. Tato dobrovolná činnost poskytující možnost na lepší život pro chudé děti byla uznávána i v politických kruzích. Do výchovně-vzdělávacích zařízení byly přijímány i vdovy, svobodné matky s dětmi nebo sirotci. Kromě předávání morálních hodnot a vzdělání se zařízení zaměřovala také na snížení chudoby ve společnosti.¹⁹³

Řada světových pedagogů představovala pro Análiu velkou inspiraci jako např.: Rousseau, Komenský, Pestalozzi, Fröbel a Pape-Carpantier. Od Komenského přejala ideu

¹⁸⁹ Tamtéž, s. 174.

¹⁹⁰ CHRISTO, Eliane de a Samantha LODI. *Anália Franco, a educadora e seu tempo*. São Paulo: Editora Comenius, 2019. s. 274-275.

¹⁹¹ CHRISTO, Eliane de a Samantha LODI. *Anália Franco, a educadora e seu tempo*. São Paulo: Editora Comenius, 2019. s. 221-227.

¹⁹² ARRIBAS, Célia da Graça. *No princípio era o verbo: Espíritos e espiritismos na modernidade espírita brasileira*. São Paulo, 2014. Disertační práce. Universidade de São Paulo. s. 92.

¹⁹³ AUBRÉE, Marion a François LAPLANTINE. *A mesa, o livro e os espíritos: gênese, evolução e atualidade do movimento social espírita entre França e Brasil*. Maceió – Alagoas: Edufal – Editora de Universidade Federal de Alagoas, 2009. s. 174-175.

vzdělání pro všechny, bez rozdílu pohlaví či společenského postavení.¹⁹⁴ Pro Análiu výchova tvoří základ pro pokrok lidstva.

Análiina publikační činnost zahrnuje většinou již zmiňované pedagogické články a příručky a časopisy *Álbum das Meninas* a *A Voz Maternal*. Do literární tvorby patří divadelní hry, dialogy, řada básní a tři romány.¹⁹⁵

Anália se dostala do spiritistických kruhů jako první žena díky intelektuální a sociální činnosti, a nikoliv díky mediálním schopnostem, jak tomu bylo zvykem u ostatních spiritistek.¹⁹⁶ Análiin vztah ke spiritismu byl spíše diskrétní, ve svých zařízeních otevřeně neprezentovala spiritistickou víru, ale prosazovala myšlenky vzájemné úcty, morální hodnoty a existenci božské bytosti, bez jakýchkoli prostředníků. Právě kvůli spiritistickému vyznání církev opovrhovala její tvorbou.¹⁹⁷ Anália Franco nepochybně patří mezi nejvýznamnější spiritistky v São Paulu díky dobročinné činnosti, toleranci, lásce k bližnímu a podpoře vzdělání.

Za zmínku stojí také významný brazilský spisovatel a jeden z nejvýznamnějších autorů dětské literatury Monteiro Lobato, který se svou manželkou pořádal spiritistické seance. Jeho manželka zvaná Dona Purezinha působila jako médium na spiritistických seancích. Seance pořádali nejen v São Paulu, ale také v Argentině. Spisovatel si zapisoval zprávy z jednotlivých seancí a posmrtně vyšlo dílo *Monteiro Lobato a spiritismus* (Monteiro Lobato e o Espiritismo, 1972).¹⁹⁸

Spiritismus měl v São Paulu také oporu ve vědě. Hernani Guimarães Andrade, inženýr, parapsycholog a spiritista se věnoval vědeckému výzkumu v oblasti spiritismu. V roce 1963 založil Brazilský institut psychobiofyzikálního výzkumu (Instituto Brasileiro de Pesquisas Psicobiofísicas, IBPP), kde se snažil vědecky dokázat reinkarnaci nebo paranormální jevy (např. mediumitu aj.). Ke svým výzkumům používal také přístroje na komunikaci s duchy.¹⁹⁹ Působil také jako konzultant akademických prací zabývajících se parapsychologií a spiritismem na USP (Univerzita São Paulo). Hernani se také zasloužil o zavedení postgraduálních studií na

¹⁹⁴ CHRISTO, Eliane de a Samantha LODI. *Anália Franco, a educadora e seu tempo*. São Paulo: Editora Comenius, 2019. s. 248, 250.

¹⁹⁵ ARRIBAS, Célia da Graça. *No princípio era o verbo: Espíritos e espiritismos na modernidade espírita brasileira*. São Paulo, 2014. Disertační práce. Universidade de São Paulo. s. 92.

¹⁹⁶ ARRIBAS, Célia da Graça. *No princípio era o verbo: Espíritos e espiritismos na modernidade espírita brasileira*. São Paulo, 2014. Disertační práce. Universidade de São Paulo. s. 92-93.

¹⁹⁷ CHRISTO, Eliane de a Samantha LODI. *Anália Franco, a educadora e seu tempo*. São Paulo: Editora Comenius, 2019. s. 241-242.

¹⁹⁸ *História do espiritismo no Brasil* [online]. [cit. 2020-06-23]. Dostupné z: <https://unificacaofergs.files.wordpress.com/2014/08/histc3b3ria-do-espiritismo-no-brasil.pdf>. s. 9.

¹⁹⁹ *Hernani Guimarães Andrade* [online]. [cit. 2020-06-23]. Dostupné z: <https://www.espiritismo.tv/Vocabulario/hernani-guimaraes-andrade/>

saopaulské univerzitě. Studenti zkoumali propojení mozku, mysli, těla a ducha. Zde uvádím některá jeho díla: *Korpuskulární teorie ducha* (Teoria Corpuscular do Espírito, 1958); *Experimentální parapsychologie* (Parapsicologia Experimental, 1967); *Smrt, znovuzrození a evoluce* (Morte, Renascimento, Evolução, 1983); *Duch, perispirit a duše* (Espírito, Perispirit e Alma, 1984); *Reinkarnace v Brazílii* (Reencarnação no Brasil, 1988); *Smrt – světlo na konci tunelu* (A Morte – Uma Luz no Fim do Túnel, 1999).²⁰⁰

Spiritismus má také své zastoupení v São Paulu v oblasti lékařství. V roce 1968 byla založena Saopaulská lékařsko-spiritistická asociace (Associação Médico-Espírita de São Paulo), která se v rámci třetího národního kongresu spiritistických lékařů z roku 1995, stala součástí Brazílské lékařsko-spiritistické asociace (Associação Médico-Espírita do Brasil, AME-Brasil).²⁰¹ Jedná se o spiritistickou asociaci lékařů, která má své sídlo v São Paulu a sdružuje lékaře hlásící se ke spiritismu z celé Brazílie. Téhož roku vznikla v São Paulu Brazílská asociace spiritistických psychologů (Associação Brasileira de Psicólogos Espíritas, ABRAPE). Jedná se o neziskovou organizaci poskytující psychologické poradenství. Poradenství je poskytováno všem bez rozdílu náboženského vyznání.²⁰²

Spiritismus se šířil v São Paulu poměrně rychle. Nyní bych uvedla přehled jednotlivých center a federací uvnitř státu. První spiritistická unie União Espírita de São Paulo (UEESP) byla založena roku 1908. Později, roku 1933 byla vytvořena Federativní spiritistická unie (União Federativa Espírita, UFEP), která patřila patřící pod FEB (Brazílskou spiritistickou federaci). UFEP vycházela z Kardecovy a Roustaingovy filozofie. Zdůrazňovala především náboženský charakter spiritismu. O tři roky později vznikla Spiritistická federace státu São Paulo (Federação Espírita do Estado de São Paulo, FEESP). FEESP odmítá Roustaingovu filozofii a dodnes se věnuje především studiu Kardecových děl, vzdělávání médií a dobročinným aktivitám. Unie spiritistických společností státu São Paulo (União das Sociedades Espíritas do Estado de São Paulo, USEESP) byla založena roku 1947. Na rozdíl od FEESP, která se zabývala jen kardecismem, USEESP zahrnovala různá nová spiritistická centra, kde se mísily africké,

²⁰⁰ LARA, Eugênio. *Hernani Guimarães Andrade – O Maior Pesquisador Espírita da Atualidade* [online]. [cit. 2020-06-23]. Dostupné z: <http://www.espiritnet.com.br/Biografias/bioherna.htm>

²⁰¹ Missão. *A AME-Brasil* [online]. [cit. 2020-06-24]. Dostupné z: <http://www.amebrasil.org.br/2018/?q=missao-da-ame-brasil>

²⁰² O que é Abrape? *ABRAPE – Associação Brasileira de Psicólogos Espíritas* [online]. [cit. 2020-06-24]. Dostupné z: <https://abrape.org.br/o-que-e-abrape/>

indiánské, katolické a kardecistické vlivy.²⁰³ Existuje velká fragmentace center, které si ale kladou společný cíl v oblasti morální podpory a pomoci bližním.

5.5.3 Herculano Pires

Nyní bychom se podívali na významného saopaulského spiritistu, který přispěl k šíření nauky v různých oblastech. Herculano Pires (1914-1979) byl spisovatel, filozof, pedagog, žurnalista a překladatel. Ke spiritismu konvertoval po přečtení *Knihy duchů* v roce 1936.²⁰⁴ Zpočátku pracoval jako novinář v São Paulu pro *A Folha da Manhã*, *Jornal de São Paulo*, *Diário da Noite* nebo *Diários Associados* (největší žurnalistický komplex v Jižní Americe).²⁰⁵

Herculano byl oblíbený také v politických kruzích, Jânio Quadros²⁰⁶ a ostatní politici ho uznávali za jeho profesionalitu v žurnalistice a dodržování etiky. Díky tomu se stává také parlamentárním kronikářem. Jeho aktivita se projevovala v různých institucích v oblasti historie, filozofie, žurnalistiky, literatury nebo parapsychologie.²⁰⁷

V roce 1932 založil Uměleckou unii vnitrozemí (União Artística do Interior, UAI), která se snažila podpořit rozvoj umění a humanitních věd v této oblasti São Paula.²⁰⁸ Stejně jako Bezzer de Menezes i Herculano usiloval o sjednocení spiritismu v Brazílii. Byl jedním z organizátorů spiritistického kongresu I Congresso Espírita da Alta Paulista pořádného v Marílii, roku 1946. Na kongresu se shromáždila spiritistická centra a zástupci diskutovali o sjednocení jednotlivých center. O rok později organizoval další spiritistický kongres I Congresso Espírita do Estado de São Paulo, díky němuž vznikla Spiritistická sociální unie (União Social Espírita, USE), která sdružuje 551 center.²⁰⁹

Herculano byl také významný pedagog a celkově se zasloužil o rozvoj vzdělání v Brazílii. Založil také pedagogicko-spiritistický časopis *Revista Educação Espírita*, kde publikoval články, v nichž kladl důraz na vzdělání v souladu se spiritistickou naukou. Koncem 70. let vzniklo Herculanovo hnutí Spiritistická pedagogika (Pedagogia Espírita). Spiritismus byl pro Herculana úzce spjatý se vzděláním. Hlavní tezí Spiritistické pedagogiky je přistupovat

²⁰³ AUBRÉE, Marion a François LAPLANTINE. *A mesa, o livro e os espíritos: gênese, evolução e atualidade do movimento social espírita entre França e Brasil*. Maceió – Alagoas: Edufal – Editora de Universidade Federal de Alagoas, 2009. s. 177-179.

²⁰⁴ PARENTE, André. *Herculano e a Educação*. Rio de Janeiro: Associação Herculano Pires, 2016. s. 99.

²⁰⁵ ARRIBAS, Célia da Graça. *No princípio era o verbo: Espíritos e espiritismos na modernidade espírita brasileira*. São Paulo, 2014. Disertační práce. Universidade de São Paulo. s. 110.

²⁰⁶ Jânio Quadros byl brazilský politik, prezident (1961), starosta a později guvernér São Paula.

²⁰⁷ PARENTE, André. *Herculano e a Educação*. Rio de Janeiro: Associação Herculano Pires, 2016. s. 100.

²⁰⁸ ARRIBAS, Célia da Graça. *No princípio era o verbo: Espíritos e espiritismos na modernidade espírita brasileira*. São Paulo, 2014. Disertační práce. Universidade de São Paulo. s. 112.

²⁰⁹ Tamtéž, s. 115, 119.

ke studentům jako k nesmrtelným bytostem, které přesahují lidskou existenci. Vzdělání a výchova by měly dovést studenta k tomu, aby si sám tvořil a řídil vlastní život a pomáhal utvářet spravedlivou společnost.²¹⁰

5.6 Minas Gerais

Prvním spiritistou, který rozšířil spiritistické myšlenky v oblasti státu Minas Gerais, byl již zmiňovaný Batuira ze São Paula. V rámci svých cest pořádal přednášky o spiritismu napříč státem. Chtěl také založit spiritistické centrum, nicméně stát Minas Gerais nebyl otevřený novým myšlenkám jako tomu bylo v São Paulu. Základy spiritismu v Minas položil až Eurípides Barsanulfo, který stejně jako Cairbar Schutel usiloval o uznání nové nauky.²¹¹

5.6.1 Eurípides Barsanulfo

Eurípides Barsanulfo, přezdívaný „apoštol dobročinnosti“ („apóstolo da caridade“), pocházel z katolické rodiny ze Sacramenta. Chtěl studovat v Rio de Janeiru, ale z rodinných důvodů zůstal v Sacramentu a pomáhal otcí s účetnictvím. Ve studiích pokračoval jako samouk. Studoval díla v portugalštině i ve francouzštině z různých oblastí: humanitní vědy, zeměpis, astronomie nebo medicína.²¹²

Už jako velmi mladý se věnoval dobročinným aktivitám. Taktéž se inspiroval homeopatií a otevřel si vlastní homeopatickou lékárnu, kde poskytoval pomoc zdarma. Kromě charitativní činnosti byl aktivní v sociální, kulturní a politické oblasti. Roku 1901 vydává první místní noviny *Gazeta de Sacramento*. Za účelem kulturní vzdělanosti obyvatel v Sacramentu pomohl založit Dramatický sakramentský spolek (Grêmio Dramático Sacramentano), kde působil jako jeden z hlavních herců klasických divadelních her. Vše bylo poskytováno zdarma.²¹³

Taktéž působil jako významný pedagog. V roce 1902 založil vlastní lyceum Liceu Sacramentano,²¹⁴ kde vyučoval francouzštinu a zeměpis. Stejně jako Kardec, i Barsanulfo se inspiroval Pezталozziho pedagogickými metodami. O rok později vykonával funkci radního v Sacramentu po dobu šesti let.²¹⁵

²¹⁰ PARENTE, André. *Herculano e a Educação*. Rio de Janeiro: Associação Herculano Pires, 2016. s. 114-115.

²¹¹ AUBRÉE, Marion a François LAPLANTINE. *A mesa, o livro e os espíritos: gênese, evolução e atualidade do movimento social espírita entre França e Brasil*. Maceió – Alagoas: Edufal – Editora de Universidade Federal de Alagoas, 2009. s. 181-182.

²¹² Tamtéž, s. 182-183.

²¹³ PARENTE, André. *Herculano e a Educação*. Rio de Janeiro: Associação Herculano Pires, 2016. s. 82-83.

²¹⁴ Tamtéž, s. 83.

²¹⁵ AUBRÉE, Marion a François LAPLANTINE. *A mesa, o livro e os espíritos: gênese, evolução e atualidade do movimento social espírita entre França e Brasil*. Maceió – Alagoas: Edufal – Editora de Universidade Federal de Alagoas, 2009. s. 183.

Poprvé se setkal se spiritismem již v rodině. Barsanulfov strýc v roce 1900 založil spiritistické centrum Víra a láska (Fé e Amor) ve městě Santa Maria. Centrum se zaměřovalo na mediální komunikaci, studium kardecismu a léčení pomocí homeopatie. V té době se o spiritismus Barsanulfo nezajímal. Ke změně došlo až po přečtení knihy *Po smrti* (Après la mort, 1905) od Léona Denise.²¹⁶ Kniha vzbudila u Barsanulfa zájem o novou filozofii, dokonce začal navštěvovat strýcovo centrum a později konvertoval ke spiritismu. Toto rozhodnutí mu přineslo četné spory v rodině i ve společnosti. Byl také nucen uzavřít školu.²¹⁷

Barsanulfo začal pořádat veřejné přednášky o spiritismu na předměstí Sacramenta, což bylo kritizováno církví. Dokonce musel čelit řadě pokusů o atentát. Po uklidnění situace se mu podařilo v roce 1905 založit vlastní spiritistickou skupinu s názvem Spiritistická skupina naděje a dobročinnost (Grupo Espírita Esperança e Caridade). Zaměřil se také na léčení, které poskytoval zdarma. Jako médium uskutečnil první chirurgické zákroky bez použití anestezie. V roce 1907 se mohl opět vrátit k pedagogické činnosti. Podařilo se mu založit střední školu Allan Kardec (Colégio Allan Kardec). Kromě běžných předmětů se vyučovaly také základy spiritistické nauky.²¹⁸

V rámci léčebné terapie byl schopen opustit své tělo a přemístit se tak k pacientovi, vzdálenému na kilometry daleko, aby mu poskytl léčení. Barsanulfo byl od roku 1917 pronásledován kvůli nelegálnímu léčení. Mělo následovat trestní řízení, nicméně se nenašel žádný soudce, který by se chtěl případem zabývat. Mnoho členů soudu dokonce sympatizovalo s Barsanulfem. Případ byl tedy archivován a dál se neřešil.²¹⁹

Následně Brazílii zasáhla epidemie španělské chřipky, kterou sám Barsanulfo předpověděl. V té době Barsanulfo vyléčil stovky chudých a nemocných, avšak z fyzického vyčerpání se také nakazil nemocí a zemřel v roce 1918.²²⁰

²¹⁶ Léon Denis (1846-1927) byl francouzský filozof a spiritista, který pokračoval v šíření spiritismu po Kardecově smrti.

²¹⁷ PARENTE, André. *Herculano e a Educação*. Rio de Janeiro: Associação Herculano Pires, 2016. s. 84-85.

²¹⁸ Biografia de Eurípedes Barsanulfo. *Gaeab* [online]. [cit. 2020-06-28]. Dostupné z: <http://site.gaeab.org.br/index.php/biografia-de-euripedes-barsanulfo/>

²¹⁹ AUBRÉE, Marion a François LAPLANTINE. *A mesa, o livro e os espíritos: gênese, evolução e atualidade do movimento social espírita entre França e Brasil*. Maceió – Alagoas: Edufal – Editora de Universidade Federal de Alagoas, 2009. s. 185-186.

²²⁰ Biografia de Eurípedes Barsanulfo. *Gaeab* [online]. [cit. 2020-06-28]. Dostupné z: <http://site.gaeab.org.br/index.php/biografia-de-euripedes-barsanulfo/>

5.6.2 Chico Xavier

V době, kdy byl Barsanulfo známý jako médium a léčitel se narodil Francisco Cândido Xavier, zvaný Chico²²¹ Xavier, který se od roku 1930 stal nejznámějším spiritistou a médiem celé Brazílie.²²²

Chico Xavier se narodil roku 1910 v malém městě Pedro Leopoldo v Minas Gerais do chudé katolické rodiny. Otec byl prodávčem loterie a matka pradelna. Oba rodiče byli negramotní. Měl osm sourozenců a v pěti letech přišel o matku. Měl také dvě nevlastní matky. První ho fyzicky i psychicky týrala. V té době se mu na zahradě zjevovala jeho matka, která mu poskytovala útěchu a psychickou podporu při společných rozhovorech. Druhá nevlastní matka měla dalších šest dětí. Už v sedmi letech začal Chico pracovat jako prodáváč zeleniny, aby přispěl do domácího rozpočtu. Zároveň nastoupil na základní školu, kde jeho paranormální schopnosti pokračovaly. Ve čtvrté třídě tvrdil, že viděl muže, který mu nadiktoval slohovou práci, nikdo mu však nevěřil. Jeho slohová práce byla čestně uznána na konkurzu slohových prací v roce 1922 v rámci 100. výročí nezávislosti Brazílie. Ve škole čelil kritice a taktéž byl obviněn i z plagiátorství.²²³

Chico viděl duchy prakticky všude. Také u zpovědi říkal, že vidí duchy v kostele, což kněze velmi znepokojovalo a doporučil mu, aby se hodně modlil, že jde o pouhý výplod fantazie.²²⁴ Nic nepomáhalo, a tak byl poslán v devíti letech na noční směnu jako dělník do továrny na textil a přes den byl ve škole. Byla mu zakázána veškerá literatura, která by ho mohla ovlivňovat. Pravidelně chodil na mše, ke zpovědi, do školy i tvrdě pracoval, nicméně přesto se vizí nezbavil.²²⁵

5.6.2.1 Chico Xavier a spiritismus

Chico se poprvé setkal se spiritismem v roce 1927, kdy jeho sestra Maria byla nemocná a nepomohla ani lékařská pomoc. Svíjela se bolestí a křičela. Rodina se proto rozhodla oslovit přátele, kteří se věnovali spiritismu. Přátele rodině vysvětlili, že je Maria posednutá duchem a pomohli jí se ho zbavit a sestra se tak uzdravila. Pro Chica to byla první zkušenost se

²²¹ Chico je zdvojnásobení jména Francisco.

²²² AUBRÉE, Marion a François LAPLANTINE. *A mesa, o livro e os espíritos: gênese, evolução e atualidade do movimento social espírita entre França e Brasil*. Maceió – Alagoas: Edufal – Editora de Universidade Federal de Alagoas, 2009. s. 185-186.

²²³ LEWGOY, Bernardo. Chico Xavier e a cultura brasileira. *Revista de Antropologia*, 2001, vol.44, n.1, s. 53-116.

²²⁴ AUBRÉE, Marion a François LAPLANTINE. *A mesa, o livro e os espíritos: gênese, evolução e atualidade do movimento social espírita entre França e Brasil*. Maceió – Alagoas: Edufal – Editora de Universidade Federal de Alagoas, 2009. s. 187.

²²⁵ SOUTO MAIOR, Marcel. *As vidas de Chico Xavier*. 2.ed. São Paulo: Planeta do Brasil, 2003. s. 15-16.

spiritismem, ve kterém našel vysvětlení svých paranormálních schopností. Poprvé se také setkal s pojmem jako je mediumita a rovněž mu byly představeny Kardecovy knihy jako *Evangelium dle spiritismu* a *Kniha duchů*. Chico se poté vrátil do kostela a nadšeně vyprávěl o spiritismu a vyléčení sestry. Ačkoli kněz neuznával spiritismus, tak mladému Chicovi požehnal a popřál mu, aby byl v životě hlavně šťastný.²²⁶

Chico poté navštěvoval spiritistické centrum Luís Gonzaga. Dostal zprávu od své zesnulé matky, aby studoval Kardecova díla a poprvé se setkal s technikou psychografie, díky níž později napsal mnoho spiritistických děl. Také se mu představil jeho duchovní průvodce Emmanuel, který mu vysvětlil, že se od něj vyžaduje disciplinovanost a také, že má být věrný Kristu a Kardecovi.²²⁷

V roce 1932 Chico vydal první dílo *Parnas ze záhrobí* (Parnaso de além-túmulo) pomocí Brazilské spiritistické federace (FEB). Jedná se o básnickou sbírku, která mu byla nadiktována brazilskými a portugalskými básníky. Dílo vyvolalo pozitivní i negativní ohlasy u řady brazilských literátů. Negativní především proto, že dílo napsal prodavač, který sotva dokončil základní školu. Chico nadále pokračoval se psaním prostřednictvím psychografie a pomáhal potřebným ve spiritistickém centru Luís Gonzaga. Jeden milionář také odkázal ve své závěti Chicovi velký obnos peněz. Veškeré finanční prostředky poté Chico věnoval na charitativní účely. Nicméně kritika se nadále stupňovala. Chico všemu s pokorou čelil a vzniklé situace přijímal jako zkoušky.²²⁸

Redaktoři tisku *O globo* z Rio de Janeiro se vydali do spiritistického centra Luíz Gonzaga, aby několik týdnů sledovali průběh psaní mladého Chica s paranormálními schopnostmi. Následně vyšla řada reportáží o daném fenoménu, které později vyšly knižně v díle *Psychografie před soudy* (A psicografia diante dos tribunais, 1959), zásluhou Miguela Tamponiho. Právě tisk výrazně přispěl k rozšíření spiritismu mezi širší vrstvy obyvatelstva.²²⁹

Ve třicátých letech psal romány, které jsou připisovány jeho duchovnímu průvodci Emmanuelovi a také vychází slavné dílo *Brazílie, srdce světa, vlast evangelia* (Brasil, coração do mundo, pátria do Evangelho, 1938), které mu nadiktoval duch Humberto de Campos. Dílo líčí historii Brazílie z mýtického a teologického pohledu. Právě kvůli tomuto dílu se Chico

²²⁶ SOUTO MAIOR, Marcel. *As vidas de Chico Xavier*. 2.ed. São Paulo: Planeta do Brasil, 2003. s. 18-19.

²²⁷ LEWGOY, Bernardo. Chico Xavier e a cultura brasileira. *Revista de Antropologia*, 2001, vol.44, n.1, s. 53-116.

²²⁸ Tamtéž, s. 58-59.

²²⁹ AUBRÉE, Marion a François LAPLANTINE. *A mesa, o livro e os espíritos: gênese, evolução e atualidade do movimento social espírita entre França e Brasil*. Maceió – Alagoas: Edufal – Editora de Universidade Federal de Alagoas, 2009. s. 189.

potýkal s problémy s vdovou po Humbertu de Campusovi, která si nárokovala autorská práva. Soud rozhodl, že autorská práva se týkají děl napsaných za života autora. Chico tedy spor vyhrál a raději jméno nahradil za „bratr X“. V té době Chico vykonával další povolání jako státní úředník na Ministerstvu zemědělství.²³⁰

V roce 1943 vyšel nejslavnější spiritistický román *Náš domov* (Nosso lar). Jedná se o nejrozšířenější a nejprodávanější mediální dílo v Brazílii. V této době rostl zájem o schopnosti Chica a byl hojně vyhledáván pro své léčitelské schopnosti a předávání vzkazů z onoho světa. Městečko Pedro Leopoldo „se stává neformálním poutním místem.“²³¹ V roce 1958 se Chico přestěhoval do města Uberaba, kde pokračoval v psychografii. Psal řadu děl, která se zabývají tématy ze šedesátých let jako sex, drogy, technologie, cesty do Vesmíru aj. Uberaba se tak stala novým poutním místem, kam přijíždělo mnoho lidí, aby jim Chico předal vzkaz od zesnulých příbuzných. Kromě rozsáhlé psychografické činnosti je Chico známý také pro dobročinné aktivity a štědrost. Pravidelně věnoval jídlo a oblečení chudým. Také šířil myšlenky spiritismu ve Spojených státech nebo v Evropě.²³²

Od 70. let se Chico účastnil televizních pořadů, které měly obrovskou sledovanost. V roce 1981 byl navržen na Nobelovu cenu míru, kterou nakonec nezískal. Jeho díla byla přeložena do mnoha jazyků a jen ke konci 90. let napsal více než 400 děl.²³³ V té době kolovalo v Brazílii zhruba 50 miliónů spiritistických knih, z toho 15 milionů jsou Chicova díla a 12 miliónů Kardecova.²³⁴

Televizní program *Pinga-Fogo* vysílaný televizí TV Tupi dosáhl největší sledovanosti brazilské televize v historii díky živým rozhovorům s Chicem. Sledovanost dosahovala 75 procent všech brazilských televizí. Pomocí mediálních schopností odpovídal na otázky zabývající se potratem, plastickou chirurgií, reinkarnací nebo homosexualitou, kterou nevnímal jako pohoršující a také tvrdil, že bude v budoucnu normálně přijímána.²³⁵

Chico je nepochybně považován za nejvýznamnějšího představitele spiritismu. Napsal téměř 500 knih prostřednictvím psychografie. Brazilské médium získalo také mnohá ocenění jako Statní vyznamenání za Mír (1999) nebo Největší Brazilec všech dob (2012) v rámci

²³⁰ Tamtéž, s. 60.

²³¹ „se torna um centro informal de peregrinação“ LEWGOY, Bernardo. Chico Xavier e a cultura brasileira. *Revista de Antropologia*, 2001, vol.44, n.1, s. 53-116.

²³² Tamtéž, s. 61.

²³³ Tamtéž, s. 61.

²³⁴ SANTOS, José Luiz. *Espiritismo: uma religião brasileira*. São Paulo: Moderna, 1997. s. 89.

²³⁵ HERCOG, Bruna. Chico Xavier: a mais famosa entrevista do Pinga-Fogo. *A Tarde* [online]. 2010 [cit. 2020-07-02]. Dostupné z: <http://atarde.uol.com.br/bahia/salvador/noticias/1251110-chico-xavier:-a-mais-famosa-entrevista-do-pinga-fogo>

soutěže vysílané brazilskou televizí SBT a BBC. Měla být vybrána osoba, která toho udělala nejvíc pro národ.²³⁶ V roce 2000 byl zvolen televizí TV Globo za Mineiřana století.²³⁷ V roce 2006 byl zvolen Největším Brazilcem historie.²³⁸

Dne 30. června 2002 se Chico naposledy pomodlil a poté zemřel na zástavu srdce ve svém domě. Téhož dne Brazilci oslavovali vítězství na mistrovství světa ve fotbale. Chico tvrdil svým přátelům, že prosí Boha, aby zemřel v okamžiku, kdy bude Brazílie zažívat šťastné chvíle. Zpráva o úmrtí média se rychle šířila médií. Dorazilo zhruba 120 tisíc lidí do centra Spiritistická skupina modlitby (Grupo Espírita da Prece),²³⁹ aby se naposledy s médiem rozloučili. Byl vyhlášen třídní státní smutek a tehdejší prezident Fernando Henrique Cardoso pronesl řeč o přínosu média nejen v oblasti pomoci bližním, ale i pro celou zemi.²⁴⁰

5.6.2.2 Charakteristika spiritismu v pojetí Chica Xaviera

Chico Xavier kombinuje spiritismus s náboženstvím. Objevují se zde prvky katolicismu a kardecismu. Andělé, svatí a další duchovní bytosti tvoří součást Chicova spiritismu. Kladl důraz také na skromnost, rodinné hodnoty, roli matky nebo sílu modlitby.²⁴¹

Spiritismus u Chico Xaviera je charakterizován takto:

Pro křesťanský spiritismus Chico Xaviera být spiritistou znamená ctít Boha, být gramotný, zbožný, poslušný a dobročinný, stejně jako být dobrým občanem, disciplinovaným pracovníkem a milujícím členem rodiny, u kterého se prolíná náboženský ideál s občanským ideálem.²⁴²

Důležité rysy u Chicova spiritismu jsou víra v Boha, láska k vlasti, výchova, vzdělání a disciplína, podobně jako u jezuitů. Lewgoy vysvětluje, že právě Chicův duchovní průvodce Emmanuel byl v jedné ze svých předchozích inkarnací Manoel da Nóbrega,²⁴³ proto se u Chicova spiritismu objevují podobné rysy jako u jezuitů, pro něž je rovněž typická syntéza

²³⁶ Chico Xavier – Životopis. *Chico Xavier* [online]. [cit. 2020-07-02]. Dostupné z: <http://www.chicoxavier.cz/zivotopis>

²³⁷ „O Mineiro do Século“ Chico Xavier e a alma do Brasil. *Revista Época* [online]. 2010 [cit. 2020-07-03]. Dostupné z: <http://revistaepoca.globo.com/Revista/Epoca/0,,ERT124246-15228-124246-3934,00.html>

²³⁸ „O Maior Brasileiro da História“ Tamtéž.

²³⁹ Spiritistické centrum založené Chico Xavierem v roce 1975.

²⁴⁰ SOUTO MAIOR, Marcel. *As vidas de Chico Xavier*. 2.ed. São Paulo: Planeta do Brasil, 2003. s. 2-4.

²⁴¹ LEWGOY, Bernardo. Chico Xavier e a cultura brasileira. *Revista de Antropologia*, 2001, vol.44, n.1, s. 53-116.

²⁴² „Para o espiritismo cristão de Chico Xavier, ser espírita é ser reverente a Deus, ser letrado, piedoso, obediente e caridoso, assim como um bom cidadão, um trabalhador disciplinado e um membro amoroso de um núcleo familiar, combinando um ideal religioso com um ideal cívico.“ Tamtéž, s. 68.

²⁴³ Manoel da Nóbrega byl portugalský jezuitský kněz a misionář, který se podílel na založení řady měst v Brazílii.

křesťanství, vzdělání, disciplíny a vlastenectví. Chico bývá také srovnáván s Františkem z Assisi pro svou pokoru a dobrotu.²⁴⁴

Všechny knihy mají duchovního autora a jeho podpis. Stejně jako v katolickém náboženství i pro Chica je důležité odpuštění, pomoc bližním a boží milost. Naopak se nezabývá vědou a racionálním vysvětlením některých jevů jako Kardec.²⁴⁵

Kromě brazilské historie se Chico zabýval také charakteristikou brazilské společnosti. Typickými postavami Brazílie jsou:

1) *caxias* – pojem charakterizující disciplinovaného člověka, který nekompromisně dodržuje řád, miluje pravidla a jeho chování jde až do extrému.

2) *malandro* – typický opak první postavy, pojem charakterizuje darebáka, který se rád baví, užívá si života mnohdy i na úkor druhých.

3) *renunciante* – pojem charakterizující asketu, který se zříká světských zájmů za účelem duchovního rozvoje. Představuje prostředníka mezi pozemským světem a tím duchovním.²⁴⁶

5.6.2.3 Spiritistická díla Chica Xaviera

Jak již bylo řečeno, Xavierova psychografická tvorba je velmi rozsáhlá. Napsal romány, povídky, dopisy, filozofické eseje, kroniky, básnické sbírky, dětskou literaturu atd. První dvě díla byla již zmíněna. Následně vydal *Cestu světla* (Caminho da Luz, 1939), ve které píše o prvních obyvatelích Země a původních náboženstvích. *Náš domov* (Nosso Lar, 1943) je nejslavnější dílo brazilského spiritismu. Prodal se přes 2 milióny exemplářů. Román se také dočkal filmového zpracování z roku 2010 (Wagner de Assis). Film byl považovaný za bestseller v Brazílii. Dílo je nadiktované duchem André Luizem a detailně popisuje jeho život po smrti a přechod mezi různými duchovními světy. *Zprávy od malého zesnulého* (Mensagens do pequeno morto, 1947) vypráví o zážitcích malého chlapce po smrti. *Ve vyšším světě* (No Mundo Maior, 1947) popisuje mentální nemoci z pohledu psychiatrie a spiritismu. *Křesťanské svítání* (Alvorada cristã, 1949) je dílo určené pro děti. Kniha *Otče náš* (Pão nosso, 1950) radí, jak žít podle křesťanských hodnot. Kniha *Perly z onoho světa* (Pérolas do Além, 1952) se zabývá pojmy jako potrat, žárlivost, mediumita a politika. Ve *Světelných kapkách* (Gotas de Luz, 1953) se Chico zabývá seberealizací a předkládá Ježíšovo učení. U *Mechanismů*

²⁴⁴ Tamtéž, s. 70-71.

²⁴⁵ Tamtéž, s. 72.

²⁴⁶ LEWGOY, Bernardo. Chico Xavier e a cultura brasileira. *Revista de Antropologia*, 2001, vol.44, n.1, s. 53-116.

mediumity (Mecanismos da Mediumidade, 1960) popisuje mediumitu od počátku dějin u různých osobností. *Život píše* (A Vida Escreve, 1960) jsou povídky, které se zabývají různými tématy jako např. žárlivost, strach ze smrti, sebevražda. *Antologie nesmrtelných* (Antologia dos Imortais, 1963) je poezie nadiktovaná básníky, kteří potvrzují nesmrtelnost duše. Další básnická sbírka se nazývá *Trubadúři z onoho světa* (Trovadores do Além, 1965). Dílo *Mezi bratry u jiných zemí* (Entre irmãos de outras terras, 1966) se zabývá spiritistickou naukou, první část je nadiktovaná v portugalské a druhá v angličtině. *A život pokračuje...* (E a Vida Continua..., 1968) popisuje setkání dvou nemocných v nemocnici, kteří se spřátelí a setkají se i po smrti. Dílo přináší úvahy o životě, jeho hodnotách a také zobrazuje některé neřesti a jejich budoucí následky. Další díla jsou např.: *Akce a reakce* (Ação e Reação, 1957), *Život a sex* (Vida e Sexo, 1970), *Odvaha* (Coragem, 1971), *Mládež z onoho světa* (Jovens no Além, 1974), *Přátelství* (Amizade, 1976), *Láska a světlo* (Amor e Luz, 1977), *Dobročinnost* (Caridade, 1978), *Rodina* (Família, 1981), *Mír* (Paz, 1983), *Dnes* (Hoje, 1984), *Víra* (Fé, 1984), *Peníze* (Dinheiro, 1985), *Ježíš v nás* (Jesus em Nós 1986), *Odpuštění a život* (Perdão e Vida, 1999) a mnoho dalších děl.²⁴⁷

Vybrala jsem jen některá díla, protože Chicova tvorba je opravdu rozsáhlá. Prodalo se přes 54 milionů exemplářů děl během jeho života, přičemž veškeré zisky věnoval na charitativní účely.²⁴⁸ Také napsal přes 10 000 dopisů, které mu rovněž nadiktovali duchové jako vzkazy pro své pozůstalé.²⁴⁹ Za Chicova života se spiritistická centra rozrostla na dvojnásobek z 8 tisíc na 16.²⁵⁰

5.6.3 Zé Arigó

José Pedro de Freitas, zvaný Zé Arigó. Přezdívka Arigó znamená v jeho regionu „nevzdělaný“ nebo „prostý venkovan,“ který stejně jako Chico Xavier pocházel z chudých poměrů, které mu neumožnily studovat, přesto měl výjimečné schopnosti díky mediumitě. Pocházel z Congonhas do Campo (MG). Jeho mediální schopnosti se objevily v roce 1942, kdy kvůli nemoci navštívil spiritistické centrum a zde se mu představil jeho duchovní průvodce Dr.

²⁴⁷ RABELO, Dirceu. *Chico Xavier – obra completa em ordem cronológica* [online]. [cit. 2020-07-03]. Dostupné z: <https://dirceurabelo.com/2011/12/09/chico-xavier-obra-completa-em-ordem-cronologica/>

²⁴⁸ Existují díla, která ještě nevyšla. Do roku 2018 vyšlo více než 500 knih.

²⁴⁹ Chico Xavier – 10 Melhores Livros de Chico Xavier. *Livros e Atitudes* [online]. 2019 [cit. 2020-07-03]. Dostupné z: <https://livroseatitudes.com.br/chico-xavier/>

²⁵⁰ Chico Xavier e a alma do Brasil. *Revista Época* [online]. 2010 [cit. 2020-07-03]. Dostupné z: <http://revistaepoca.globo.com/Revista/Epoca/0,,ERT124246-15228-124246-3934,00.html>

Fritz (údajně v poslední inkarnaci německý chirurg, který operoval během první světové války).²⁵¹

Od té doby byl Arigó známý pro své chirurgické zákroky bez anestezie a sterilizace nástrojů.²⁵² Zde předkládám zkušenost jednoho ze zúčastněných:

Bylo mi 7 nebo 8 let, když jsem poprvé viděl operaci Dr. Fritze. Tato scéna je vyryta do mé paměti se všemi detaily. Měli jsme souseda, který měl rakovinu žaludku. (...) Arigó mu nařídil, aby si lehl na lavici v kuchyni. Na stole byl nůž na krájení chleba, ještě špinavý od drobků. Arigó ho uchopil a rychlými pohyby na úrovni žaludku otevřel pacientovo břicho. (...) Poté, co operace skončila, muž vstal z lavice a normálně odešel, jako by se nic nestalo.²⁵³

Jak můžeme vidět na příkladu, Arigó se výrazně lišil od ostatních spiritistických lékařů, kteří využívali především homeopatickou léčbu a předávání energie. Navíc vystudovali medicínu, což nebyl případ tohoto média.

Arigó léčil ve spiritistickém centru Ježíš Nazaretský (Jesus Nazareno). Každý den k němu přicházelo přibližně 100 až 300 osob. Také pracoval šest hodin denně v domově důchodců. Byl opravdu vytížený, pracoval od 6 hod. do 22 hod. s pauzou na oběd. Jeho sláva rychle rostla a začal být vyhledávaný pro své schopnosti i mimo Brazílii. Přijížděli za ním pacienti z různých částí světa, např. z Francie, Anglie, Spojených států, Argentiny, Mexika nebo Itálie. Arigó léčil všechny, ale mnohdy museli pacienti počkat i pár dní, kvůli velkému množství lidí. Z toho profitovali majitelé místních hotelů a ubytovacích zařízení.²⁵⁴

Nicméně Arigó měl také své odpůrce a dvakrát byl odsouzen za provozování nelegální medicíny. Tehdejší prezident a lékař Juscelino Kubitschek mu udělil milost v roce 1958 a

²⁵¹ AUBRÉE, Marion a François LAPLANTINE. *A mesa, o livro e os espíritos: gênese, evolução e atualidade do movimento social espírita entre França e Brasil*. Maceió – Alagoas: Edufal – Editora de Universidade Federal de Alagoas, 2009. s. 192-193.

²⁵² TEIXERA MORAES, Ângela de. O discurso da saúde no espiritismo: do magnetismo à autocura. *Revista Religare*, 2017, vol.14, n. 1, s. 90-108.

²⁵³ „Eu tinha 7 ou 8 anos de idade quando assisti, pela primeira vez, uma cirurgia realizada pelo Dr. Fritz. Essa cena está grava em minha memória com todos os detalhes. Nós tínhamos um vizinho que era portador de um câncer no estômago. (...) Arigó mandou que ele se deitasse num banco que havia na cozinha. Sobre a mesa tinha uma faca de pão (de serra), ainda suja de migalhas. Arigó a pegou e com gestos rápidos, na altura do estômago, abriu o abdômen do doente. (...) Terminada a operação, o homem levantou-se do banco e foi embora andando normalmente, como se nada tivesse acontecido.“ OLIVEIRA, Leida Lúcia. *Cirurgias Espirituais de José Arigó*. Belo Horizonte: Ame Editora, 2014. s.37.

²⁵⁴ AUBRÉE, Marion a François LAPLANTINE. *A mesa, o livro e os espíritos: gênese, evolução e atualidade do movimento social espírita entre França e Brasil*. Maceió – Alagoas: Edufal – Editora de Universidade Federal de Alagoas, 2009. s. 194-195.

dovolil mu pokračovat v léčení.²⁵⁵ Někteří spiritisté tvrdí, že chirurgické zákroky s použitím nožů, jehel a dalších pomůcek nejsou předmětem spiritistického centra, ale lékařství.²⁵⁶

Každopádně můžeme konstatovat, že právě Zé Arigo a Chico Xavier se nejvíce zasloužili o rozšíření mediumity a paranormálních schopností v Brazílii. Chico Xavier pak rozšířil spiritistické myšlenky po celé zemi i do zahraničí.

Podrobněji jsme rozebrali vývoj ve třech brazilských státech a zaměřili se na stěžejní spiritisty v daných oblastech.

Samozřejmě existují spiritistická centra po celé Brazílii, nicméně největší rozkvět spiritismu byl zaznamenán ve státech Rio de Janeiro, São Paulo, Minas Gerais a Bahia. Právě proto se v této práci zabýváme danými státy. Významných spiritistů je ve zmíněných státech opravdu mnoho. Snažili jsme se vybrat spiritisty, kteří vykonávali různá povolání a velkou měrou přispěli nejen k šíření spiritistických myšlenek, ale také byli uznávaní v jiných oborech.

²⁵⁵ TEIXERA MORAES, Ângela de. O discurso da saúde no espiritismo: do magnetismo à autocura. *Revista Religare*, 2017, vol. 14, n. 1, s. 90-108.

²⁵⁶ Tamtéž, s. 102.

6. Brazilský spiritismus v současnosti

6.1 Počet stoupenců a geografické rozmístění

V současnosti je brazilský spiritismus považován za náboženství, které čítá přibližně 4 miliony stoupenců a dalších 18 milionů sympatizantů, což je zhruba 10 % brazilské populace.²⁵⁷ Spiritismus v Brazílii je označován také jako kardecismus. Podle Brazilského institutu geografie a statistiky (IBGE) z roku 2010, 4 miliony spiritistů činí z Brazílie zemi, kde je spiritistické učení nejrozšířenější na světě. Spiritisté tvoří třetí nejpočetnější náboženskou skupinu po katolících a protestantech. Brazilská spiritistická federace (FEB) funguje už od roku 1884 a zastřešuje přibližně 10 tisíc spiritistických center a institucí, které se věnují nejrozličnějším činnostem v oblasti pomoci bližním.²⁵⁸

Za posledních třicet let počet lidí, kteří se hlásí ke spiritismu, výrazně vzrostl. Podle IBGE dochází v tomto období ke snížení stoupenců katolicismu, což přispívá k nárůstu rozmanitosti náboženských skupin v zemi. „Roční procento nárůstu stoupenců nauky bylo 3,6 % a 5,4 %, v období 1991/2000 a 2000/2010, což představuje nárůst o 2 204 534 osob ve sledovaném období.“²⁵⁹

Podle IBGE počet lidí, kteří se hlásí ke spiritismu vzrostl z 2,3 milionů (2000) na 3,8 milionů (2010). Zde můžeme vidět procentuální rozdíly adeptů mezi jednotlivými státy:

Nejvýraznější nárůst mezi spiritisty byl zaznamenán na Jihovýchodě, kde se podíl spiritistů v letech 2000 až 2010 zvýšil z 2 % na 3,1 %, což je nárůst o více než 1 milion lidí (z 1,4 milionu v roce 2000 na 2,5 milionu v roce 2010). Stát s nejvyšším podílem spiritistů byl Rio de Janeiro (4,0 %), poté São Paulo (3,3 %), Minas Gerais (2,1 %) a Espírito Santo (1,0 %).²⁶⁰

Ze socioekonomického hlediska spiritisté převyšují ostatní stoupence jiných náboženství mírou vzdělanosti a platu. Podle IBGE z roku 2010 měl spiritismus největší počet

²⁵⁷ MANUEL, Maurício. O Espiritismo hoje. In: *Aventuras na História*, São Paulo, Ed. Abril, 2010, s. 20-21.

²⁵⁸ ARRIBAS, Célia da Graça. *No princípio era o verbo: Espíritos e espiritismos na modernidade espírita brasileira*. São Paulo, 2014. Disertační práce. Universidade de São Paulo. s. 46.

²⁵⁹ „As taxas anuais de crescimento de seguidores da doutrina foram respectivamente, 3,6% e 5,4% ao ano para os períodos 1991/2000 e 2000/2010, representando um incremento de 2.204.534 pessoas durante o período observado.“ FARIAS, Luiz Antonio Chaves et al. *Tão ricos e tão escolarizados? O perfil sociodemográfico dos espíritas no Brasil*. Campinas, São Paulo: Unicamp, 2017. s. 7-8.

²⁶⁰ „O aumento mais expressivo entre os espíritas foi observado no Sudeste, cuja proporção passou de 2% para 3,1% entre 2000 e 2010, um aumento de mais de 1 milhão de pessoas (de 1,4 milhão em 2000 para 2,5 milhões em 2010). O Estado com maior proporção de espíritas era o Rio de Janeiro (4,0%), seguido de São Paulo (3,3%), Minas Gerais (2,1%) e Espírito Santo (1,0%).“ IBGE: com maior rendimento e instrução, espíritas crescem 65% no País em 10 anos. *Último segundo – Brasil* [online]. 2012 [cit. 2020-07-05]. Dostupné z: <https://ultimosegundo.ig.com.br/brasil/2012-06-29/ibge-com-maior-rendimento-e-instrucao-espíritas-crescem-65-no-pais-em-10-anos.html>

stoupenců s dokončeným vysokoškolským vzděláním a patří tak do vyšších vrstev společnosti.²⁶¹

Ve srovnání s dalšími náboženskými skupinami převažují ve spiritismu muži a lidé starší věkové kategorie, což může být také přisuzováno stárnutí populace v celé Brazílii.²⁶² Ze sčítání lidu z roku 2010 také vyplynulo, že 68,7 % lidí hlásících se ke spiritismu byli běloši.²⁶³

Spiritistická témata jako mediumita, posmrtný život, reinkarnace, posednutí a duchovní léčení se šíří prostřednictvím filmů, divadelních her, článků, reportáží a komiksů, takže se spiritismus stále těší velkému zájmu.²⁶⁴

Zajímavý poznatek přináší výzkum centra CERIS (Centrum náboženské statistiky a sociálních výzkumů)²⁶⁵ realizovaný v šesti brazilských státech v roce 1999. Víra v reinkarnaci je patrná u 35,8 % katolíků a 30,3 % nekatolíků, kteří se považují za reinkarnacionisty.²⁶⁶ Novaes a Mello ve svém výzkumu *Mládež v Riu* (Jovens no Rio) z roku 2001 uvádí, že 48,7 % mladých ve věku 15-24 let, kteří se účastnili výzkumu, věří v reinkarnaci bez ohledu na náboženství, které vyznávají.²⁶⁷ Podobný výzkum byl realizován v roce 2003 v Minas Gerais, kde se k reinkarnaci hlásí 30 % mladých.²⁶⁸ Nižší procento může být ovlivněno převahou katolické církve v Minas Gerais. Rozmanitost náboženských skupin je naopak typická pro Rio de Janeiro.

Je poměrně náročné vymezit přesný počet příznivců brazilského spiritismu, protože existuje mnoho skupin a center, které se věnují mediumitě, věří v reinkarnaci a duchovní vývoj jedince. Příznivci by hypoteticky mohli být považováni za spiritisty. Další důvod je ten, že se

²⁶¹ FARIAS, Luiz Antonio Chaves et al. *Tão ricos e tão escolarizados? O perfil sociodemográfico dos espíritas no Brasil*. Campinas, São Paulo: Unicamp, 2017. s. 8-9.

²⁶² Tamtéž, s. 13-15.

²⁶³ IBGE: com maior rendimento e instrução, espíritas crescem 65% no País em 10 anos. *Último segundo – Brasil* [online]. 2012 [cit. 2020-07-05]. Dostupné z: <https://ultimosegundo.ig.com.br/brasil/2012-06-29/ibge-com-maior-rendimento-e-instrucao-espíritas-crescem-65-no-pais-em-10-anos.html>

²⁶⁴ TERRA, Ronaldo. *Fluxos do espiritismo kardecista no Brasil: dentro e fora do continuum mediúnico*. Marília, 2011. Diplomová práce. UNESP – Campus de Marília. s. 125.

²⁶⁵ „O Centro de Estatística Religiosa e Investigações Sociais“

²⁶⁶ TERRA, Ronaldo. *Fluxos do espiritismo kardecista no Brasil: dentro e fora do continuum mediúnico*. Marília, 2011. Diplomová práce. UNESP – Campus de Marília. s. 95.

²⁶⁷ NOVAES, Regina Reyes a MELLO, Cecília Campello. Jovens do Rio: circuitos, crenças e acessos. *Comunicações do ISEER*, 2002. n. 57.

²⁶⁸ TAVARES, Fátima Regina Gomes; CAMURÇA, Marcelo Ayres. Religião, Família e Imaginário entre a juventude de Minas Gerais. *Ciências Sociais e Religião*, Porto Alegre, 2006, vol. 8, n. 8, s. 99-119.

mnoho Brazilců hlásí zároveň ke dvěma až třem vyznáním. Někteří spiritisté se současně hlásí ke katolicismu, umbandisté²⁶⁹ zase ke spiritismu atd.²⁷⁰

Rozmístění spiritistických center po celé zemi není zcela jednotné. Spiritismus je spjat s velkými městy a jeho kolébkou jsou města Rio de Janeiro a São Paulo. Právě v těchto městech má kardecismus v současnosti největší zastoupení. Sídlí zde nejvíce spiritistických institucí, center, federací, které pořádají časté konference, přednášky a humanitární pomoc. Následují tři státy na jihu: Paraná, Santa Catarina a Rio Grande do Sul. Poté Minas Gerais (odkud pochází nejslavnější brazilská média), stejně jako Salvador (Bahia). Poté následují města na jihovýchodním a severovýchodním pobřeží: Vitória, Recife, Fortaleza.²⁷¹ Nejmenší zastoupení spiritismu je patrné na severu, v podstatě v celé Amazonii a ve státě Mato Grosso (nejřidčeji obydlený stát Brazílie).

6.2 Spiritistické aktivity

Spiritistická centra jsou v současnosti známá díky dobročinným aktivitám. Zřizují pečovatelské domy, sirotčince, školky, školy a jiné vzdělávací instituce. Spiritisté také založili nemocnice, léčebná centra a další asistenční instituce. Věnují se také studiu spiritistické nauky a mediumitě. Allan Kardec se stal nejčtenějším a nejprodávanějším francouzským autorem v celé zemi.²⁷²

Spiritistické aktivity jsou rozšířené i v oblasti sociální. Vzhledem k tomu, že stát nezajišťuje příznivý stav zdravotnictví a školství, tak ho nahrazují spiritistické společnosti, neziskové organizace a další asociace převážně náboženského charakteru, které jsou činné v asistenčních službách. Kromě již zmíněných institucí zřizují také azylové domy, domovy důchodců, psychologické poradny nebo centra, která zdarma poskytují homeopatické léky. Spiritistická činnost také zasahuje do kulturní oblasti, zřizují se knihovny, knižní kluby, nakladatelství, tiskové agentury aj. Své zastoupení má také ve vojenské sféře, kde dodnes

²⁶⁹ Umbanda je synkretické brazilské náboženství, které se vyčlenilo ze spiritismu. Vznikla v roce 1908 zásluhou mladého média Zélia Fernandese de Moraes v Rio de Janeiro během spiritistické seance. Umbanda kombinuje africké a indiánské tradice s katolictvím a spiritismem.

²⁷⁰ AUBRÉE, Marion a François LAPLANTINE. *A mesa, o livro e os espíritos: gênese, evolução e atualidade do movimento social espírita entre França e Brasil*. Maceió – Alagoas: Edufal – Editora de Universidade Federal de Alagoas, 2009. s. 203.

²⁷¹ Tamtéž, s. 204.

²⁷² *História do espiritismo no Brasil* [online]. [cit. 2020-07-04]. Dostupné z: <https://unificacaofergs.files.wordpress.com/2014/08/histc3b3ria-do-espiritismo-no-brasil.pdf>. s. 12.

existují spiritistické skupiny věnující se studiu kardecismu. Brazilští spiritisté také podnikají cesty do Severní a Jižní Ameriky, Asie, Afriky a Evropy, aby šířili myšlenky nauky po světě.²⁷³

Brazilská spiritistická federace (FEB) se sídlem v hlavním městě Brazílie se snaží o sjednocení spiritistického hnutí tím, že sdružuje federace a unie ze všech brazilských států, které dohlíží na činnost jednotlivých center. Nicméně spiritistická skupina může být založena, aniž by musela patřit pod federaci. Přidružení k federaci je dobrovolné, proto mají centra naprostou autonomii, co se týče studií a aktivit, které realizují. Praktikování spiritismu je navíc možné bez příslušnosti k nějaké instituci.²⁷⁴ Existují různé menší skupiny, které nejsou nikde hlášeny. Příznivci nauky se schází ve svých domovech, snaží se uvádět do praxe základní spiritistické myšlenky a necítí potřebu patřit do oficiální spiritistické skupiny.

Spiritismus je dnes oficiálně uznávaný v Brazílii, včetně jeho kulturních, lékařských a vzdělávacích institucí, které vláda vnímá jako užitečné pro společnost.²⁷⁵ Spiritismus se dostal také do akademického prostředí, kdy poprvé v roce 1988 vznikla spiritistická studijní skupina Núcleo de estudos espíritas de professores, estudantes e funcionários da USP, pro učitele, studenty a zaměstnance na saopaulské univerzitě (USP). Od roku 1989 probíhal na univerzitě oficiální kurz zaměřený na studium spiritistické nauky.²⁷⁶

Spiritistické centrum má zpravidla svého šéfa, který je zodpovědný za organizaci a vedení centra. Ještě nad ním je duch, který dohlíží na činnost centra a zodpovídá za něj v duchovní sféře. Centrum je rozděleno na jednotlivá oddělení, která se zabývají studiem nauky, mediumitou, propagací, duchovní a sociální asistencí nebo výukou. Každé oddělení pořádá setkání, jedenkrát i vícekrát v týdnu. Některá setkání a přednášky jsou veřejné a některé aktivity jsou určeny jen členům centra. Zaměření center se mezi sebou liší.²⁷⁷ Více se zaměřují například na lékařskou pomoc, studium nauky a její šíření, charitativní pomoc a mediumitu.²⁷⁸

²⁷³ AUBRÉE, Marion a François LAPLANTINE. *A mesa, o livro e os espíritos: gênese, evolução e atualidade do movimento social espírita entre França e Brasil*. Maceió – Alagoas: Edufal – Editora de Universidade Federal de Alagoas, 2009. s. 204-205.

²⁷⁴ Tamtéž, s. 206.

²⁷⁵ Tamtéž, s. 206.

²⁷⁶ „curso de estudo da doutrina espírita“ AUBRÉE, Marion a François LAPLANTINE. *A mesa, o livro e os espíritos: gênese, evolução e atualidade do movimento social espírita entre França e Brasil*. Maceió – Alagoas: Edufal – Editora de Universidade Federal de Alagoas, 2009. s. 206-207.

²⁷⁷ AUBRÉE, Marion a François LAPLANTINE. *A mesa, o livro e os espíritos: gênese, evolução e atualidade do movimento social espírita entre França e Brasil*. Maceió – Alagoas: Edufal – Editora de Universidade Federal de Alagoas, 2009. s. 207-208.

²⁷⁸ V roce 2019 jsem pravidelně navštěvovala FEP (Portugalskou spiritistickou federaci). Setkání trvala vždy minimálně 4 hodiny. V sále byly nachystané vždy květiny a v pozadí hrála duchovní hudba. Začíná se společnou modlitbou, poté následuje úvodní přednáškou pro veřejnost. Téma byla různá, týkala se buď samotné nauky nebo představila život a činnost nějakého média. Poté byl prostor pro dotazy. Následovalo předání energie od vyšších duchů prostřednictvím tzv. „passes.“ Vybraní členové se setkají v uzavřeném sále, kde se společně modlí a prosí

Nyní se podíváme na konkrétní spiritistické aktivity Spiritistické federace státu São Paulo (FEESP), která sídlí v São Paulu. Federace se dělí na oddělení duchovní pomoci, oddělení sociální a vzdělávací pomoci, oddělení propagace, oddělení výuky, federativní oddělení, finanční oddělení a oddělení dětí a mládeže. Oddělení duchovní pomoci²⁷⁹ si klade za cíl poskytovat duchovní podporu podle Kardecova *Evangelia dle spiritismu*. Přijímá děti, mládež i dospělé. Nejdříve probíhá úvodní rozhovor a poté už se řeší konkrétní problém psychického nebo duchovního rázu. Oddělení pomáhá řešit závislosti, depresi, úzkost a slouží také jako podpora pro pozůstalé a prevence sebevražd. Poskytuje také poradenství po telefonu.²⁸⁰ V tomto oddělení pracují také média a pomáhají s odvedením přisedlých duší nebo pročisťují čakrální systém a pomáhají rozprout energii v celém těle.²⁸¹ Oddělení sociální a vzdělávací pomoci se věnuje charitativním činnostem, organizuje řadu kurzů pro děti i dospělé, zřizuje domov důchodců. Kdokoli může přispět do sbírky oblečením, potravinami, nábytkem, vybavením pro děti, zkrátka čímkoli, a toto oddělení se poté postará, aby se vše dostalo do správných rukou. Oddělení propagace se zaměřuje na šíření spiritismu prostřednictvím knih, tisku, televize, rádia a internetu. Rovněž k propagaci využívá mediální kresby a divadelní představení. Oddělení propagace se dále dělí na osm poboček: oddělení umění (zde najdeme kino, divadlo, symfonický sbor a mediální kresbu), oddělení událostí (pořádá konference, sympozia, slavnosti, koncerty aj.), oddělení humanitních věd (nabízí knihovnu a knihkupectví), oddělení marketingu, oddělení médií (spravuje webové stránky, spiritistickou televizi,

o očištění jednotlivých energetických center (čaker) u každého jedince. Lidé vcházejí dovnitř po skupinkách. Každému je předávána energie pomocí dlaní. Poté každý vypije malý pohár vody. Spiritisté věří, že na vodu působili „dobří duchové“, a tak se kvalita té vody dostane do těla jedince. Veřejnost poté odchází a následuje studijní skupinka. Posadili jsme se ke společnému stolu a četli pár otázek z *Knihy duchů*, poté následovaly reflexe jednotlivých členů. Po ukončení studia pokračovala další přednáška zabývající se spiritistickou naukou. Jednotliví členové se střídali v přednášení. Opět byl poskytnut prostor pro dotazy. Na závěr probíhaly „vibrace“ jeden ze členů se nahlas modlí a vyjadřuje vděčnost a zároveň prosí o pomoc a pozitivní energii. O víkendech federace pořádala různá setkání a přednášky zahraničních hostů. Promítal se např. slavný film *Náš domov*, natočený podle stejnojmenné knihy Chico Xaviera. Poté byl pozván hlavní herec Renato Prieto z Rio de Janeira, který ztvárnil postavu André Luize. Setkání určená pro veřejnost probíhají podobně ve spiritistických centrech v Rio de Janeiru. Nikdy nechyběla úvodní modlitba, přednáška, passes, vibrace a závěrečná modlitba. Některá centra se také zaměřovala na zpívání spiritistických písní a na závěr si všichni povídali u občerstvení. Každý člen něco donesl a rozdělilo se to mezi všechny. Do některých center lidé přinášeli potraviny a oblečení pro potřebné. Jedno centrum, které jsem navštívila se nacházelo na začátku favely a zřizovalo školku a zároveň sloužilo jako sirotčinec. Většina dětí pocházela z přílehlé chudinské čtvrti a spiritistické centrum jim tak poskytl možnost na lepší život.

²⁷⁹ Některá centra využívají speciální techniku, při které se zaměřují pouze na naslouchání. Tato technika je využívána i mimo spiritistická centra. Může probíhat jednotlivě i ve skupinách, osobně nebo po telefonu. Spočívá v tom, že každý vyjádří své pocity, obavy, nápady atd. Ostatní ve skupině jen naslouchají a neposkytují rady ani nehodnotí, poté mluví další jedinec. Často se stává, že se lidé potřebují jen slyšet a vyjádřit své pocity, nicméně lidé mají ve zvyku skákat si do řeči a poskytovat ihned rady. Sama jsem si takovou metodu vyzkoušela v rámci online spiritistické brazilské skupiny.

²⁸⁰ *Federação Espírita do Estado de São Paulo – FEESP* [online]. São Paulo [cit. 2020-07-06]. Dostupné z: <https://feesp.com.br/>

²⁸¹ AUBRÉE, Marion a François LAPLANTINE. *A mesa, o livro e os espíritos: gênese, evolução e atualidade do movimento social espírita entre França e Brasil*. Maceió – Alagoas: Edufal – Editora de Universidade Federal de Alagoas, 2009. s. 210-211.

programy v rádiích, sociální sítě), žurnalistické oddělení (zodpovídá za vydávání časopisu *O Semeador*), oddělení veřejných přednášek o nedělích a svátcích a sekretariát. Následuje oddělení výuky, které nabízí řadu kurzů (např. základní spiritistický kurz, kurz pro média, kurz zaměřený na studium psychologie, antropologie z pohledu spiritismu, kurz zaměřený na filozofii, vědu a náboženství aj. Federativní oddělení poskytuje podporu přidruženým spiritistickým centrům v oblasti právní a administrativní. Také poskytuje poradenství a podporu pro zvolení vhodných aktivit, přednášek atd. Finanční oddělení spravuje rozpočet federace (příjmy např. z nadačních fondů), podílí se na chodu knihkupectví, kavárny, bazaru. Dohlíží na podmínky všech provozních nákladů jako jsou platy zaměstnanců, daně, údržba, služby, spotřební materiál atd. Oddělení dětí a mládeže pořádá mnoho výchovně-vzdělávacích kurzů pro děti a mládež jako např. kurzy angličtiny, znakového jazyka a také různé projekty, které umožňují rozvoj dovedností v oblasti tance, hudby, kresby nebo četby. Toto oddělení zřizuje také mateřskou školkou pro děti od 6 měsíců až do 11 let. Zaměstnává také specialisty, kteří pečují o děti se zdravotním postižením. Federace také vydává spiritistický časopis *O Semeador* a noviny *Jornal Espírita*.²⁸²

Financování chodu spiritistických center a federací je hrazeno převážně ze státních dotací, darů, nadačních sbírek a dědictví. Z fondů jsou hrazeny např. dětské domovy, domovy pro bezdomovce, lékařská a volnočasová centra a řada dalších aktivit. Taktéž lékaři a léčící média poskytují bezplatnou lékařskou pomoc. Tak rozsáhlá aktivita brazilských spiritistů je možná pouze díky podpoře státu a angažovanosti četných dobrovolníků.²⁸³

6.3 Charakteristika současného brazilského spiritismu

Pro brazilský spiritismus je typický jeho kolektivní charakter, na rozdíl od francouzského spiritismu. Ve Francii jedince přivádí do spiritistického centra možnost spojit se s milovanou bytostí, která odešla na onen svět. Duchové, se kterými se komunikuje, jsou převážně duchové z rodiny členů spiritistického centra. Zatímco v Brazílii se komunikace zpravidla navazuje s daleko větším množstvím duchů z různých dimenzí. Duchové z vyšších dimenzí připomínají svaté. Pro brazilské spiritisty je důležitá soudržnost kolektivu a jejich záměrem je propojení lidí z celého světa.²⁸⁴

²⁸² *Federação Espírita do Estado de São Paulo – FEESP* [online]. São Paulo [cit. 2020-07-06]. Dostupné z: <https://feesp.com.br/>

²⁸³ GRZYBOWSKI, Przemyslaw. *Velká kniha spiritismu*. Frýdek-Místek: Alpress, 2005, s. 88-90.

²⁸⁴ AUBRÉE, Marion a François LAPLANTINE. *A mesa, o livro e os espíritos: gênese, evolução e atualidade do movimento social espírita entre França e Brasil*. Maceió – Alagoas: Edufal – Editora de Universidade Federal de Alagoas, 2009. s. 216-217.

U brazilského spiritismu je stěžejní náboženský charakter hnutí. Jako první náboženství se snaží vysvětlit podstatu člověka v pojmech, jako jsou vlnění, energie a pohyb elektronů.²⁸⁵

Spiritistické seance se konají v místnosti, kde jsou květiny a na pozadí zní hudba (převážně Bach nebo Schubert). Seance je zahájena modlitbou. Ten, kdo vede setkání prosí Boha, aby dovolil duchovním průvodcům se projevit.²⁸⁶ Poté se čte část z *Knihy duchů* nebo většinou z *Evangelia dle spiritismu*. Následují dotazy a komentáře.²⁸⁷

Tento postup probíhá ve všech spiritistických domech, v některých následuje navazování komunikace s duchy. Spiritisté prosí ve jménu Ježíše Krista dobré duchy, aby sestoupili. Po chvíli se objeví duch, který promlouvá skrz médium (dojde např. ke změně hlasu média). Vedoucí setkání, který je plně při vědomí, ducha přivítá. Ostatní média a přítomní lidé slyší zprávy od ducha prostřednictvím média. Poté určitý počet médií postupně přijímá zprávy od duchů.²⁸⁸ Setkání je ukončeno závěrečnou modlitbou nebo písní. Příslušnost ke spiritistickému centru pro někoho může znamenat příslušnost k „symbolické ideální rodině“, která pro osamělé jedince může nahrazovat biologickou rodinu. Součástí spiritistického centra tvoří lidé zajímající se o nauku, nehmotné entity, pracovníci zajišťující chod centra, přednášky, dobročinné aktivity a média. Kromě výše zmíněných aktivit je brazilský spiritismus známý jako terapeutické hnutí. Nadále se věnuje léčení pomocí médií, homeopatické léčby a běžné medicíny.²⁸⁹

²⁸⁵ Tamtéž, s. 212.

²⁸⁶ Tamtéž, s. 213.

²⁸⁷ Často se čtou také Xavierova díla. Znáám mnoho Brazilců, kteří se považují za spiritisty nebo alespoň za sympatizanty, ale přitom nepřečetli žádné Kardecovo dílo. Zároveň se pravidelně účastní spiritistických přednášek a různých kurzů. Osobně mě to dost překvapilo, ale bylo mi řečeno, že dílo je náročné na čtení a obsahuje řadu termínů, které je třeba hledat ve slovníku. Naopak ve spiritistickém centru dostanou ucelený výklad, a navíc mohou na dané téma diskutovat a setkat se s ostatními. Právě v tom se liší česká a brazilská kultura. Jeden můj známý kdysi založil spiritistickou skupinu „Skupina Allan Kardec“ v Praze. Poté se odstěhoval do Brazílie a skupina se již přestala scházet. Po návratu do Čech už netoužil po pravidelném setkávání a tvrdil, že studuje literaturu raději sám doma. Jeho brazilská žena to měla naopak a chybělo jí pravidelné setkávání a reflexe na určité spiritistické téma. „Skupina Allan Kardec“ v Praze byla obnovena, nicméně setkání probíhají pouze portugalštině.

²⁸⁸ U každého média převažuje jiný typ mediální komunikace jako psychografie, psychofonie atd. Jak již bylo řečeno v první části týkající se typů médií, existují vědomá média, částečně vědomá a nevědomá. Vědomá média předávají informace, které jim chodí v podobě myšlenek, někdy jsou na pochybách, protože si nejsou vždy zcela jista, zda se jedná o jejich vlastní myšlenky nebo myšlenky vnuknuté od duchů. Druhý typ médií funguje na tom principu, že se propojí jeho perispirit s perispiretem ducha a médium je schopno vnímat nejen zprávy od ducha, ale dokáže se i naladit na jeho pocity. Třetí typ je při mediální komunikaci plně v nevědomosti. Spojení probíhá přes hlasivky média a duch promlouvá skrz médium svým hlasem. Pokud duch za života mluvil německy, tak i médium bude mluvit německy, aniž by němčinu ovládalo. Chico Xavier měl mechanickou psychografii, což znamená, že nevědomě psal, co mu diktovali duchové. Psal dokonce oběma rukama zároveň a jeho písmo odpovídalo písmu ducha za jeho života.

²⁸⁹ „uma família simbólica ideal“ AUBRÉE, Marion a François LAPLANTINE. *A mesa, o livro e os espíritos: gênese, evolução e atualidade do movimento social espírita entre França e Brasil*. Maceió – Alagoas: Edufal – Editora de Universidade Federal de Alagoas, 2009. s. 214-215.

Kardecismus se v Brazílii dělí na dva základní proudy. První reprezentuje Chico Xavier a druhý Luiz Gasparetto. Spiritismus v podání Chico Xaviera se nezabývá vědeckou stránkou spiritismu jako Kardec. Nevěnuje se ani výzkumům v oblasti parapsychologie a nesnaží se kriticky zkoumat některé jevy. Pro spiritismus Chica je důležité náboženství, které se snaží přiblížit ke katolictví. Ideál představuje cnostný křesťan, který odolává neřestem a pomáhá svým bližním. Sám Chico se vzdal majetku ve prospěch chudých a disciplína charakterizovala jeho život, proto je jeho život a rozsáhlé dílo považované za vzor pro ostatní. Spiritismus v podání Chico Xaviera se dá označit za synkretické náboženství, v němž se mísí prvky katolicismu s východní filozofií zahrnující pojmy jako reinkarnace, pluralita světů, jemnohmotná těla atd.

Zatímco pro Chica je důležitý asketismus, tak pro Gasparetta je to naopak prosperita a život v hojnosti. Být spiritistou pro Chica znamená „utrpení, oběť, odříkání, chudoba a dobročinnost“, zatímco pro Gasparetta jsou klíčové pojmy „štěstí, potěšení, seberealizace, prosperita a svépomoc.“²⁹⁰ Chicův spiritismus je založen na „syntéze s katolicismem“ a Gasparettův proud je řazen k „neoesoterismu“. Bývá také přiřazován třetí spiritistický proud, jehož zakladatelem je Waldo Vieira, který spočívá naopak v „syntéze s vědou“.²⁹¹

Z důsledku globalizace a jednosměrného zaměření brazilské federace převážně na Kardova díla, došlo k fragmentaci kardecismu. Objevuje se zájem o duchovní směry a *new age*²⁹² jako jsou východní filozofie, para-vědecké směry nebo esoterika.²⁹³ „Za populárním obrazem Nového věku se skrývá vliv spiritismu, Nového myšlení a teosofické tradice 19.století. Z této zvláštní orientace Nový věk zdědil praxi komunikace s duchy (*channeling*)²⁹⁴ nebo bytostmi z jiných dimenzí.“²⁹⁵

²⁹⁰ „o sofrimento, o sacrifício, a renúncia, a pobreza e a caridade“, „a felicidade, o prazer, a auto-realização, a prosperidade e a auto-ajuda“ MAGGIE, Yvonne. Espiritismo à brasileira. *Tempo soc.* [online]. 2004, vol.16, n.1 [cit. 2020-07-08], s.338-339. Dostupné z: <http://www.scielo.br/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0103-20702004000100020&lng=en&nrm=iso>.

²⁹¹ „síntese com o Catolicismo“, „neo-esoterismo“, „síntese com a ciência“ STOLL, Sandra Jacqueline. Religião, ciência ou auto-ajuda? trajetórias do Espiritismo no Brasil. *Rev. Antropol.* [online]. 2002, vol.45, n.2 [cit. 2020-07-08], s.361-402. Dostupné z: <http://www.scielo.br/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0034-77012002000200003&lng=pt&nrm=iso>.

²⁹² New Age (Nový věk) je spirituální hnutí, které vzniklo v 2. polovině 20. století. Hnutí odmítá náboženská dogmata a zabývá se např. pozitivním myšlením, alternativní medicínou, channelingem, věštěním atd.

²⁹³ D'ANDREA, Anthony. *O self perfeito e a nova era*. Individualismo e reflexividade em religiosidades pós-tradicionais. São Paulo: Loyola, 2000. s.139-140.

²⁹⁴ Channeling (kanálování) funguje na stejném principu jako mediumita. Médium je zde označováno jako channel („kanál“), který zprostředkovává komunikaci s duchovním světem.

²⁹⁵ PARTRIDGE, Christopher. *Encyklopedie nových náboženských hnutí*. Praha: Knížní klub, 2006. s. 309.

6.3.1 Waldo Vieira

Chico Xaviera a jeho pojetí spiritismu jsme již detailně rozebrali v předešlé kapitole. Nyní se podíváme na jeho současníka z Minas Gerais, kterým byl Waldo Vieira (1932-2015). Vystudoval zubní lékařství a medicínu. Vieira se setkal s Xavierem poprvé v Uberabě, když dokončoval svá studia. Společně napsali prostřednictvím psychografie řadu děl v období 1950–1960, jako např.: *Evoluce ve dvou světech* (Evolução em Dois Mundos, 1958), *Spiritistický názor* (Opinião Espírita, 1963), *Sex a osud* (Sexo e Destino, 1963), *Mezi bratry z jiných zemí* (Entre Irmãos de Outras Terras, 1965) aj. Vieira psal psychograficky také samostatně. Mezi jeho díla řadíme: *Spiritistické chování* (Conduta Espírita, 1960), *Slunce v duších* (Sol nas Almas, 1964), *Kristus na tebe čeká* (Cristo Espera por Ti, 1965), *Techniky žití* (Técnicas de Viver, 1967) aj.²⁹⁶

Vieira se oddělil od Xavierova pojetí kardecismu a od roku 1966 začal zkoumat „mimotělní zážitky“²⁹⁷, díky nimž založil v roce 1981 hnutí zvané Projektologie. Následně, v roce 1994 založil Konscientologii, která zkoumá různé úrovně vědomí. Jedná se o paravědu, která usiluje o vědecké uznání. Projektologie je dnes její součástí. Podle Vieiry se tělo skládá ze čtyř částí: *soma* – fyzické tělo, *energossoma* – energetické tělo, *psicossoma* – emoční tělo a *mentalssoma* – mentální tělo. Vieira doporučoval nespoléhat se na média a jejich zprávy z onoho světa, ale mít vlastní mimotělní zkušenost, kterou si lze potvrdit existenci duchovního světa.²⁹⁸

Podle stoupenců Projektologie je rozvoj vědomí (ducha), možný tehdy, pokud se jedinec vědomě oddělí od svého fyzického těla a je schopen cestovat různými dimenzemi ve vesmíru, a tak pozná svou skutečnou podstatu a potenciál. Vieira používal i nové termíny, např. bioenergie je pro kardecisty univerzální fluidum, podstata veškerého stvoření na Zemi, jehož tvůrcem je Bůh. Projekce (mimotělní zážitek) umožňuje nejen poznání různých úrovní života a sebepoznání, ale také přímé zprostředkování existence jiných forem života, což se omezovalo pouze na mediumitu. Autonomní mimotělní zážitek nahrazuje duchovního rádce. Mnoho pacientů, kteří byli v kómatu, ať už na operačním lůžku nebo při nehodě popisovali mimotělní

²⁹⁶ TERRA, Ronaldo. *Fluxos do espiritismo kardecista no Brasil: dentro e fora do continuum mediúnico*. Marília, 2011. Diplomová práce. UNESP – Campus de Marília. s. 109.

²⁹⁷ Mimotělní zkušenost nebo mimotělní zážitek popisuje pocit vznášení se mimo fyzické tělo. Tato zkušenost může být vyvolána poraněním mozku, prožitkem klinické smrti, drogami nebo dehydratací. Může být vyvolán také úmyslně, např. meditací, transem, vizualizací atd. Vieira tvrdil, že existují techniky, které navodí vědomý mimotělní zážitek. Popisuje, že jemnomotné tělo (duch) je schopno se oddělit od fyzického těla a cestovat mimo něj do jiných dimenzí vesmíru a poté se zase vrátí. Tato forma mimotělního zážitku je nazývána jako „astrální cestování“ nebo podle Vieiry „vědomá projekce“.

²⁹⁸ TERRA, Ronaldo. *Fluxos do espiritismo kardecista no Brasil: dentro e fora do continuum mediúnico*. Marília, 2011. Diplomová práce. UNESP – Campus de Marília. s. 110-111.

zážitky. Údajně se setkali svými zesnulými příbuznými nebo jinými duchovními bytostmi.²⁹⁹ Mnozí také popisovali, jak pozorovali své tělo svrchu a byli schopni popsat průběh operace i komunikaci mezi lékaři s naprostou přesností. Projektologové tyto mimotělní zážitky označují jako zážitky blízké smrti.³⁰⁰

Waldo Viera založil neziskovou organizaci Mezinárodní Institut Projektologie a Conscientologie (IIPC) v roce 1988, v Rio de Janeiru, kde pořádal přednášky a vydával knihy zabývající se mimotělními zážitky a úrovněmi vědomí. Byl charakteristický svým vzhledem. Měl bílý plnovous a vždy chodil oblékán v bílé barvě.³⁰¹ Vieira také založil vzdělávací výzkumná střediska, patřící pod IIPC, která najdeme v řadě brazilských měst a také v Buenos Aires, v Luandě a v Montevideu. Práce ve středisku je dobrovolná a její členové mají přístup do laboratoří, knihoven a studijních místností, kde prezentují své výzkumy v oblasti Projektologie. K propagaci využívají převážně internet. Na webových stránkách poskytují mnoho aktivit on-line. V období 1990 až 2000 výrazně stoupl počet stoupenců převážně z řad vzdělanců.³⁰²

Projektologové, stejně jako spiritisté, věří v existenci duchů, v existenci hmotného a duchovního světa, v reinkarnaci a také v existenci života na jiných planetách. Neodmítají mediumitu, ale na rozdíl od spiritistů se nechtějí spoléhat na zprostředkované informace od duchů. Tvrdí, že pomocí „vědomé projekce“ (mimotělního zážitku) mohou mít autonomní zkušenost a svou víru si tak mohou potvrdit. Ačkoli se Vieira oddělil od kardecismu a vytvořil vlastní hnutí, tak můžeme vidět, že oba směry mají mnoho společného. Ve spiritistické literatuře a také u Kardeca najdeme pojmy zabývající se oddělením duše od těla (např. během spánku).³⁰³ Viera, stejně jako Kardec, usiloval o vědecké uznání svého hnutí. Naopak se nezabýval náboženskou stránkou, čímž se oddělil od Xavierova pojetí spiritismu.

²⁹⁹ Tamtéž, s. 113-115.

³⁰⁰ Prožitky blízké smrti nazývané také jako klinická smrt jsou detailně popsány v knihách amerického psychologa a lékaře Raymonda Moodyho. Nejznámější kniha se jmenuje *Život po životě*, kde Moody sepsal svědectví lidí, kteří prožili klinickou smrt. Zážitky lidí po celém světě, kteří se ocitli na pokraji smrti, popisují téměř identické zážitky bez ohledu jejich náboženského vyznání. Procházeli cestou nebo tunelem do světla, kde viděli své předky, kteří je přišli přivítat. Často se zde objevují také andělé nebo jiné duchovní bytosti. Poté popisovali, že se jim promítl celý život z perspektivy lidí, s nimiž přicházeli do kontaktu.

³⁰¹ STOLL, Sandra Jacqueline. Religião, ciência ou auto-ajuda? trajetos do Espiritismo no Brasil. *Rev. Antropol.* [online]. 2002, vol.45, n.2 [cit. 2020-07-14], s.361-402. Dostupné z: <http://www.scielo.br/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0034-77012002000200003&lng=pt&nrm=iso>.

³⁰² TERRA, Ronaldo. *Fluxos do espiritismo kardecista no Brasil: dentro e fora do continuum mediúnico*. Marília, 2011. Diplomová práce. UNESP – Campus de Marília. s. 118-119.

³⁰³ Oddělení duše od těla spiritisté nazývají jako „desdobramento da alma“. Nejčastěji k němu dochází ve spánku, kdy se duše oddělí od fyzického těla a dostává se do jiných dimenzí ve vesmíru. Duše je nadále spojena s tělem pomyslným vláknem, které umožňuje opětovné navrácení duše do těla. Pokud se toto vlákno přetrhne, pak mluvíme o smrti. Tamtéž, s. 120-121.

6.3.2 Luiz Antonio Gasparetto

Třetí významnou osobností současného brazilského spiritismu je Luiz Antonio Gasparetto (1949-2018). Zpočátku byl Gasparetto, stejně jako Vieira, ovlivněn Xavierem a Brazilskou spiritistickou federací, poté se vydal svou cestou a věnoval se New Age a technikám sebeléčení.³⁰⁴

Gasparetto se narodil v São Paulo v rodině italských imigrantů. Jeho matka Zíbia Gasparetto měla také medijské schopnosti, a proto se rozhodla navštívit spiritistické centrum, aby rozvíjela svou mediumitu. Gasparetto je považován za nejslavnější brazilské médium v oblasti medijské kresby. Od dětství navštěvoval spiritistické centrum, kde se naučil různé druhy mediumity jako např. psychofonii, psychografii, xenoglosii (byl schopen mluvit cizími jazyky, které se nikdy neučil) a psychopictografií (mediumita, která se projevuje ve výtvarném umění). Jeho první medijský obraz byl autoportrét Rembrandta. Od roku 1970 působil jako médium ve spiritistickém centru Poutníci (Caminheiros), kde pracoval společně s dalšími kreslicími médii.³⁰⁵

Maloval v transu za doprovodu hudby a ve velmi krátkém čase.³⁰⁶ Tvořil se zavřenýma očima a často také maloval oběma rukama zároveň, přičemž každá ruka tvořila na jiném plátně. Maloval v pohybu a někdy také v leže pomocí chodidel. Sám sebe vnímal jen jako pasivní nástroj, který využívali duchové k vytvoření obrazů. Jeho malby byly opatřeny podpisy malířů, které zkoumali grafologové, aby potvrdili jejich autenticitu. Gasparetto tvrdil, že jeho tvorba pouze dokazuje nesmrtelnost duše a možnost komunikovat se zemřelými. Dále říkal, že při malování vnímá tyto malíře ve svém vlastním těle. Pomocí medijské kresby namaloval obrazy těchto malířů: Monet, Manet, Vincent Van Gogh, Toulouse – Lautrec, Portinari, Botticelli, Picasso, Degas, Renoir, Rembrandt, Matisse, El Greco, Rafael, Leonardo da Vinci, Rubens, Velasquez, Goya, Delacroix, Cézanne, a mnoha dalších. Nejrychleji maloval obrazy francouzských impresionistů z konce 19. století.³⁰⁷

Gasparetto nebyl známý pouze jako medijský umělec, ale měl také vliv na utváření nového směru brazilského spiritismu. Vystudoval psychologii, ve Spojených státech se specializoval na gestalt psychologii. Poté působil v São Paulo jako klinický psycholog. Usiloval

³⁰⁴ STOLL, Sandra Jacqueline. Religião, ciência ou auto-ajuda? trajetos do Espiritismo no Brasil. *Rev. Antropol.* [online]. 2002, vol.45, n.2 [cit. 2020-07-14], s.361-402. Dostupné z: <http://www.scielo.br/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0034-77012002000200003&lng=pt&nrm=iso>

³⁰⁵ AUBRÉE, Marion a François LAPLANTINE. *A mesa, o livro e os espíritos: gênese, evolução e atualidade do movimento social espírita entre França e Brasil*. Maceió – Alagoas: Edufal – Editora de Universidade Federal de Alagoas, 2009. s. 276-277.

³⁰⁶ Během jedné seance namaloval přibližně patnáct obrazů, přičemž jeden obraz namaloval v časovém rozmezí 3 až 15 minut.

³⁰⁷ Tamtéž, s. 278-280.

o sjednocení spiritismu a psychologie. Zastával názor, že mediumita mu usnadňuje naslouchání a pochopení mnoha případů v psychologické praxi. Gasparetto byl otevřený novým myšlenkám, můžeme ho tedy považovat za eklektika. Sám o sobě hovořil jako o médiu, které se učí ze spiritismu, psychologie, umbandy, jógy, taoismu atd.³⁰⁸

V osmdesátých letech podnikal řadu cest po Evropě a Spojených státech za účelem šíření myšlenek spiritismu. Právě jeho cesty mu byly cenným zdrojem poznání nových myšlenek, technik a praktik v oblasti mediumity. V centru New Age v Kalifornii se seznámil s technikami psychoterapie zaměřenými na tělo (bodypsychoterapie) a pozitivním myšlením. Rovněž ho inspirovaly otevřené komunikace na téma sexu nebo peněz, což bylo v Brazílii považované za naprosté tabu. Po návratu do Brazílie kritizoval brazilský spiritismus za jeho přehnaný moralismus a tabuizaci některých témat. Důvod viděl Gasparetto v katolicismu a původu mnoha médií, kteří vycházeli z katolické tradice.³⁰⁹

Nespokojenost s tradičním spiritismem ho dovedla v roce 1980 k založení vlastního centra Prostor, život a vědomí (Espaço, Vida e Consciência). Přestal také pracovat jako klinický psycholog a plně se věnoval novým esoterickým směrům. Pořádal různé přednášky a semináře, kde se zabýval otázkami spirituality, zdraví, práce, aj. Gasparetto vynikal svými řečnickými schopnostmi a jeho přednášky plné vtipu a ironie se podobaly zábavné show. Pořádal kurzy chromoterapie³¹⁰ a kreativní vizualizace. Kromě tradičního studia spiritistických děl v rámci centra, Gasparetto zval každý týden odborníky zabývající různými esoterickými a paranormálními směry. Organizoval přednášky a kurzy např. o ufologii, astrologii, tarotu, sebeléčení nebo o síle léčivých kamenů.³¹¹ Gasparetto a jeho matka Zíbia se také oddělili od tradičních spiritistů tím, že se zaměřili na komercializaci svých knih a veškerých spirituálních aktivit.³¹² Spiritistický proud v podání Gasparetta vystihují především synkretismus a prosperita.

Je třeba poznamenat, že od roku 1980 se Gasparetto věnoval spiritistickým aktivitám, jak v centru Poutníci³¹³, tak také v centru Prostor, život a vědomí. V prvním centru se věnoval

³⁰⁸ Tamtéž, 281-282.

³⁰⁹ STOLL, Sandra Jacqueline. Religião, ciência ou auto-ajuda? trajetos do Espiritismo no Brasil. *Rev. Antropol* [online]. 2002, vol.45, n.2 [cit. 2020-07-17], s.361-402. Dostupné z: <http://www.scielo.br/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0034-77012002000200003&lng=pt&nrm=iso>.

³¹⁰ Chromoterapie představuje alternativní léčení pomocí barev a světla, které pomáhají vyvážit a harmonizovat energie v lidském těle.

³¹¹ STOLL, Sandra Jacqueline. Narrativas biográficas: a construção da identidade espírita no Brasil e sua fragmentação. *Estudos Avançados* [online]. 2004, vol.18, n.52 [cit. 2020-07-17], s.181-199. Dostupné z: <http://www.scielo.br/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0103-40142004000300013&lng=en&nrm=iso>.

³¹² U tradičních spiritistů (např. Chico Xavier) bylo běžné převádět veškerá autorská práva na Brazilskou spiritistickou federaci (FEB), která využívala finanční prostředky k dobročinným činnostem a dalším spiritistickým aktivitám.

³¹³ Spiritistické centrum vedla jeho matka Zíbia Gasparetto.

tradičnímu spiritismu, který zahrnoval mediální kresbu pro veřejnost, poradenství, provoz jeslí a dobročinné aktivity. Naopak ve druhém centru pořádal přednášky a kurzy zaměřené na různé esoterické směry. V roce 1995 Gasparettovi uzavřeli spiritistické centrum Poutníci a zaměřili se pouze na komerční aktivity. Gasparetto hovořil o tzv. moderní mediumitě, která by kromě pomoci druhým, měla také zajistit blahobyt média. Zde vidíme kontrast tradičního spiritismu v pojetí Xaviera, který se vyznačuje neustálým obětováním pro druhé, životem v chudobě a dobročinností. A na druhé straně máme nový spiritistický proud v pojetí Gasparetta, který klade důraz na hojnost, spokojený život a žití v přítomnosti.³¹⁴

6.3.3 Divaldo Franco

Divaldo Pereira Franco je nejznámější současný brazilský spiritista a médium. Narodil se 5. května 1927 v bahijském městě Feira de Santana. Po Chico Xavierovi je druhým nejvýznamnějším brazilským spiritistou, který šíří myšlenky spiritismu pořádáním přednášek a konferencí po celém světě. Divaldo je známý jako „poutník“ či „Pavel z Tarsu spiritismu“. Přednáší od roku 1960 až do současnosti. Nejprve se vydal do Španělska, Portugalska, Francie a Anglie. Šíří myšlenky spiritismu ve službách Brazílské spiritistické federace. U brazilského spiritismu v pojetí Divalda se mísí prvky tradičního kardecismu s prvky charakteristickými pro New Age. Zabývá se tématy jako např. radostný a spojený život, blahobyt, sebevědomí aj.³¹⁵ Jeho přednášky vychází ze syntézy spiritismu s psychologií, usilují o neustálé sebepoznání a sebezdokonalení.

Navštívil více než 65 zemí po celém světě a je také držitelem různých ocenění od náboženských, politických, vládních a dalších institucí. V roce 2005 obdržel ve Švýcarsku titul „Velvyslanec světového míru“ a v roce 2008 získal titul „Velvyslanec dobra ve světě“ v Anglii.³¹⁶ Univerzita v Montrealu a Bahijská federální univerzita mu udělily čestný doktorát. Na univerzitě v Illinois získal doktorský titul v oboru parapsychologie. Získal mnoho medailí a diplomů v Brazílii i v zahraničí.³¹⁷

Divaldo napsal pomocí psychografie více než 250 knih, v celkovém nákladu více než 10 miliónů výtisků. Mnoho titulů bylo přeloženo do 17 jazyků, včetně Braillova písma. Píše

³¹⁴ STOLL, Sandra Jacqueline. *Religião, ciência ou auto-ajuda? trajetos do Espiritismo no Brasil*. *Rev. Antropol* [online]. 2002, vol.45, n.2 [cit. 2020-07-17], s.361-402. Dostupné z: <http://www.scielo.br/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0034-77012002000200003&lng=pt&nrm=iso>.

³¹⁵ LEWGOY, Bernardo. *A transnacionalização do espiritismo kardecista brasileiro: uma discussão inicial*. *Religião & Sociedade* [online]. 2008, vol.28, n.1 [cit. 2020-07-18], s.84-104. Dostupné z: <http://www.scielo.br/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0100-85872008000100005&lng=pt&nrm=iso>.

³¹⁶ Divaldo Franco. *Skupina Allan Kardec Praha* [online]. [cit. 2020-07-18]. Dostupné z: <http://www.kardec.cz/divaldo-franco-2/>

³¹⁷ Divaldo Franco. *Mensagem Espírita* [online]. [cit. 2020-07-19]. Dostupné z: <https://www.mensagemespirita.com.br/medium/divaldo-franco/biografia/>

poezii, povídky, romány, kroniky, mnoho náboženských, filozofických, psychologických a dalších textů. Napsal také mnoho zpráv prostřednictvím xenoglosie, tedy v jazycích, které neovládá.³¹⁸

V roce 1947 založil Spiritistické centrum cesta vykoupení (Centro Espírita Caminho da Redenção) společně s přítelem Nilsonem de Souza Pereirou. Poté, v roce 1952 založili dobročinné centrum Sídlo cesty (Mansão do Caminho), které se nachází v jedné z nejchudších částí Salvadoru. Jedná se o velký vzdělávací komplex s 52 budovami o rozloze 83 000 m². Tisíce dětí a rodin z chudinských čtvrtí denně navštěvují centrum. Komplex zahrnuje jesle, mateřské, základní, střední školy, zdravotnické středisko, porodnici a laboratoř pro klinická vyšetření. Centrum Sídlo cesty také organizuje mnoho vzdělávacích kurzů a volnočasových aktivit. Chod centra je financován z dotací, a především z prodeje knih, CD a veškerých spiritistických konferencí. Autorská práva i výtěžek z děl Divaldo převedl na Sídlo cesty.³¹⁹ Většina pracovníků centra jsou dobrovolníci, ale jsou mezi nimi také učitelé, kteří dostávají výplatu od státu.³²⁰ Komplex byl primárně určen pro opuštěné děti, kterým zde byla poskytována kompletní péče, výchova a vzdělání. Nyní centrum funguje také jako domov důchodců a pečuje o starší a zdravotně postižené osoby.

Divaldovo zařízení je opravdu komplexní, najdeme zde také knihovnu, sportoviště, hřiště pro volnočasové aktivity, knihovnu, ale také dílny, kde se jedinci mohou vyučit různým řemeslům. Zájemci se zde mohou vyučit např. truhlářem, pekařem, obuvníkem, kuchařem, grafikem, písařem atd. Všichni se samozřejmě učí vařit, prát a pečovat nejen o sebe, ale také o ostatní děti.³²¹ Mládež vyrůstající v centru má také podporu v rámci studií na univerzitě. Centrum jim zaplatí knihy a zápisné, pokud to finanční situace centra umožní.³²²

Divaldo Franco je také iniciátorem hnutí Ty a mír (Você e a Paz), které svými aktivitami usiluje o nastolení míru ve společnosti. Aktivity hnutí se poprvé uskutečnily v Salvadoru v roce 1998. Dnes má hnutí zastoupení v 11 zemích a v 75 městech po celém světě. V Brazílii se koná v 11 státech a 56 městech. Projekt zahrnuje vzdělávací aktivity pro děti. Činnosti se zaměřují

³¹⁸ Biografia de Divaldo Franco. *Mansão do Caminho* [online]. [cit. 2020-07-18]. Dostupné z: <https://mansaodocaminho.com.br/divaldo-franco/biografia/>

³¹⁹ Divaldo Franco. *Skupina Allan Kardec Praha* [online]. [cit. 2020-07-18]. Dostupné z: <http://www.kardec.cz/divaldo-franco-2/>

³²⁰ AUBRÉE, Marion a François LAPLANTINE. *A mesa, o livro e os espíritos: gênese, evolução e atualidade do movimento social espírita entre França e Brasil*. Maceió – Alagoas: Edufal – Editora de Universidade Federal de Alagoas, 2009. s. 249.

³²¹ AUBRÉE, Marion a François LAPLANTINE. *A mesa, o livro e os espíritos: gênese, evolução e atualidade do movimento social espírita entre França e Brasil*. Maceió – Alagoas: Edufal – Editora de Universidade Federal de Alagoas, 2009. s. 248-249.

³²² Tamtéž, s. 251.

např. na rozvoj zodpovědnosti, tolerance, vděčnosti, soucitu, spolupráce, trpělivosti, přátelství, empatie, poctivosti a dalších vlastností nezbytných pro harmonické mezilidské vztahy.³²³

6.4 Vliv brazilského spiritismu v zahraničí

Zásluhou Brazílské spiritistické federace je dnes kardecismus rozšířen ve více než 30 zemích. Brazílský spiritismus má dokonce vliv i na současný francouzský spiritismus, který se inspiruje brazilskými spiritistickými aktivitami. Model brazilského spiritismu je vzorem i pro ostatní státy. V zájmu brazilského spiritismu je také mezinárodní rozšíření psychografických děl, zejména Chico Xaviera a Divalda Franca.³²⁴

Brazilská spiritistická federace a Mezinárodní spiritistická rada organizují Mezinárodní spiritistické kongresy, tedy mezinárodní setkání spiritistů v různých zemích. Od roku 1990 se organizují světové, národní i regionální spiritistické kongresy po světě, přičemž většinu účastníků tvoří Brazilci.

Mezinárodní spiritistická rada (CEI) byla založena v roce 1992 v Madridu. Zaměřuje se především na podporu a sjednocení spiritistického hnutí ve světě. Vydává spiritistické knihy v různých jazycích prostřednictvím EDICEI a zajišťuje také překlad spiritistického časopisu *Revista Espírita*. Mezinárodní spiritistická rada využívá také televizi TVCEI jako dalším nástroj k šíření myšlenek spiritismu ve světě.³²⁵ Členskými státy jsou Německo, Belgie, Španělsko, Portugalsko, Francie, Nizozemsko, Itálie, Irsko, Velká Británie, Švédsko a Švýcarsko, Argentina, Bolívie, Brazílie, Chile, Kolumbie, Kuba, El Salvador, Spojené státy americké, Kanada, Guatemala, Mexiko, Peru, Uruguay a Venezuela.³²⁶

V současnosti se FEB zasloužila o překlady psychografických knih do různých jazyků. Také ve svém sídle poskytuje kurzy a různé vzdělávací programy pro média a spiritisty z celého světa. FEB dále poskytuje rozsáhlé bibliografické materiály a technickou podporu pro spiritistická centra v jiných zemích.³²⁷ Mnoho zahraničních spiritistických center bylo založeno

³²³ Você e a Paz. *Mansão do Caminho* [online]. [cit. 2020-07-18]. Dostupné z: <https://mansaodocaminho.com.br/especiais/projeto-voce-e-a-paz/>

³²⁴ LEWGOY, Bernardo. A transnacionalização do espiritismo kardecista brasileiro: uma discussão inicial. *Religião & Sociedade* [online]. 2008, vol.28, n.1 [cit. 2020-07-18], s. 84-104. Dostupné z: http://www.scielo.br/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0100-85872008000100005&lng=pt&nrm=iso.

³²⁵ Sobre O CEI. *CEI – International Spiritist Council* [online]. [cit. 2020-07-20]. Dostupné z: <https://cei-spiritistcouncil.com/sobre-o-cei/>

³²⁶ Países Membros. *CEI – International Spiritist Council* [online]. [cit. 2020-07-20]. Dostupné z: <https://cei-spiritistcouncil.com/paises-membros/>

³²⁷ Stejně jako v Brazílii, FEB poskytuje podporu i v ostatních zemích. Pomáhá např. s organizací, administrativou, právními záležitostmi atd.

zásluhou brazilských imigrantů. Setkání probíhá v portugalštině nebo v jazyce dané země a také v portugalštině.³²⁸

Výrazný vliv brazilského spiritismu můžeme pozorovat v Hispánské Americe, Nizozemsku, Švédsku, Anglii a dalších státech. Zásluhou Divalda Franca také v Portugalsku a Španělsku. Od roku 1960 Divaldo Franco podnikal cesty do těchto zemí a přispěl k obnovení spiritistických hnutí. Ve Španělsku navíc studují díla místních médií jako je např. Amália Soler. V Portugalsku i v Brazílii je ve spiritistických kruzích uznávaný jako médium nejvýznamnější portugalský básník Fernando Pessoa. Největší zastoupení brazilského spiritismu můžeme pozorovat ve Spojených státech. Již v roce 1996 přibližně 3 % Brazilců žijících ve Spojených státech se hlásili ke kardecismu. Podle Spiritistické rady Spojených států³²⁹ z roku 2000 se spiritistická centra nacházela ve více než 18 státech. V centrech převažují Brazilci, a proto i většina seancí se koná v portugalštině. Centra také zajišťují různá setkání a přednášky v angličtině. První kongres spiritistické medicíny, jehož se účastnili brazilští, britští a američtí lékaři, se uskutečnil na severoamerickém kontinentě v roce 2006, pod záštitou Spiritistické rady Spojených států.³³⁰

V současnosti nejvíce spiritistických center v Evropě nalezneme v Portugalsku, Španělsku a Francii. Následují další evropské státy se spiritistickými centry jako Velká Británie, Belgie, Švýcarsko, Itálie, Švédsko, Německo. Pouze jedno nebo dvě centra nalezneme v Dánsku, Estonsku, Rakousku, Bělorusku, Skotsku, Lucembursku a Polsku.³³¹ Spiritistická centra v Evropě se zaměřují spíše na studium spiritistických děl a paranormálních jevů. Oproti Brazílii se spiritistická centra v zahraničí zřídka zabývají mediumitou a dobročinností.³³²

³²⁸ Například spiritistická skupina ve Vídni má setkání v němčině i v portugalštině. V případě přednášek je zajištěný překlad. Zajímavostí je, že centrum založil Čech a zve mnoho brazilských médií jako např. Divalda Franca aj. Osobně jsem se účastnila Divaldova semináře ve Vídni.

³²⁹ United States Spiritist Council

³³⁰ LEWGOY, Bernardo. A transnacionalização do espiritismo kardecista brasileiro: uma discussão inicial. *Religião & Sociedade* [online]. 2008, vol.28, n.1 [cit. 2020-07-18], s. 84-104. Dostupné z: <http://www.scielo.br/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0100-85872008000100005&lng=pt&nrm=iso>.

³³¹ GOBBO, Ismael a Cláudia SANTOS. Movimento Espírita vive momento 'especial' com avanço na Europa. *Folha Espírita* [online]. 2009, (420) [cit. 2020-07-20]. Dostupné z: <http://www.folhaespirita.com.br/v2/index.php?q=node/393>

³³² OLIVEIRA ORSINI, Marcelo de. Um giro pelo Espiritismo na Europa. *Espiritismo BH* [online]. [cit. 2020-07-20]. Dostupné z: http://www.espiritismobh.net/index.php?option=com_content&view=article&id=362:Espiritismo%20na%20Europa&catid=1:editorial&Itemid=87

7. Závěr

V současnosti je Brazílie považována za největší spiritistický národ na světě. Spiritismus měl od počátku příhodné podmínky v Brazílii ve srovnání s jinými zeměmi. Významnou roli hraje skutečnost, že komunikace s duchy zemřelých se objevovala u afrických a domorodých náboženství a tradic. Právě v Brazílii se vždy mísily vlivy katolictví, domorodých kmenů a afrických kultur, které přispěly k přijetí myšlenek spiritistické nauky.

Za počátek spiritismu v Brazílii považujeme rok 1865, kdy skupina bahijských intelektuálů uspořádala první spiritistickou seanci po francouzském vzoru. Téhož roku vzniklo také první spiritistické centrum v Brazílii. První badatelé, kteří se zabývali spiritistickými projevy pochází z brazilského státu Bahia.

První zprávy o fenoménech točících stolků a výzkumy Allana Kardeca se dostaly do Brazílie zásluhou francouzských imigrantů. Také se do Brazílie dostala zpráva o existenci paranormálních jevů v Hydesville z roku 1848, která se velmi rychle rozšířila po světě a dala vzniknout četným výzkumům v této oblasti. Za zmínku stojí např. Arthur Conan Doyle, proslulý díky detektivním příběhům o Sherlocku Holmesovi, který napsal v roce 1926 první ucelené dílo *Dějiny spiritismu*, které se zabývá spiritistickými projevy a významnými médii v různých zemích. Za oficiální datum vzniku moderního spiritismu je považován 18. květen 1857, kdy francouzský pedagog Allan Kardec vydal *Knihu duchů*.

V období císařství byl spiritismus výsadou elity národa. Francouzští imigranti na dvoře Petra II. se zasloužili o rozšíření nové nauky v Rio de Janeiru. Spiritismus se objevoval v kruzích vzdělavců také proto, že většina spiritistických spisů byla k dostání pouze ve francouzštině. Bahijský novinář Teles de Menezes a lékař Joaquim Travassos se zasloužili o překlady prvních spiritistických děl z francouzštiny. Spiritisté a jejich abolicionistické a republikánské myšlenky velmi znepokojovali církve a také majitele otroků. Teles de Menezes vydal roku 1869 první spiritistické noviny *O Eco do Além-Túmulo*. Od té doby vycházelo mnoho časopisů a novin, které šířily myšlenky tohoto hnutí.

Založení Brazílské spiritistické federace (FEB) v roce 1884 přispělo k větší stabilitě hnutí. Rozsáhlá činnost federace se projevuje jak v Brazílii, tak také v zahraničí. Dobročinnost je charakteristická pro brazilský spiritismus. Spiritisté dodnes zakládají vzdělávací a léčebná zařízení. Poskytují zdarma lékařskou a homeopatickou péči, jídlo, oblečení, nábytek a další základní potřeby pro důstojný život obyvatel.

Významným představitelem brazilského spiritismu byl Bezerra de Menezes, přezdívaný „lékař chudých“ a „brazilský Kardec“. Léčil zdarma nemocné a také organizoval spiritistické přednášky a kurzy pro širokou veřejnost. Jeho zásluhou se spiritismus dostal i ke středním

vrstvám společnosti. Od konce 19. století až po současnost můžeme pozorovat neustálé názorové změny ve vymezení brazilského spiritistického hnutí a také snahy o sjednocení. Pro brazilský spiritismus je stěžejní Kardecovo pojetí, proto se často setkáme s pojmem kardecismus. Brazilští spiritisté zastávali buď vědeckou podobu hnutí, nebo náboženskou. Náboženský charakter spiritismu měl v Brazílii větší význam. Řadíme sem vlivné spiritisty jako jsou Bezerra de Menezes a Chico Xavier. Oba spiritisté se výrazně zasloužili o rozvoj spiritismu a ovlivnili současnou podobu brazilského spiritismu.

Brazilští spiritisté vždy usilovali o založení republiky a zrušení otroctví. Nicméně i po vyhlášení republiky nedošlo ke slibované svobodě vyznání tak, jak si to představovali. Trestní zákoník z roku 1890 totiž zakazoval spiritistické aktivity a mnozí spiritisté byli v tomto období vězněni. Bezerra byl také zkušený politik a podařilo se mu zastavit pronásledování a spiritisté tak mohli nadále pokračovat ve své činnosti.

Nepochybně nejvýznamnějším spiritistou a médiem v Brazílii je Chico Xavier, který šířil myšlenky spiritismu nejen prostřednictvím rozsáhlé psychografické činnosti, ale také v rádiu a v televizi. Spiritismus se tak rozšířil po celé zemi a získal mnoho stoupenců. V současnosti najdeme v Brazílii spiritisty, kteří se hlásí k náboženskému proudu Chica Xaviera a ke Kardecovu křesťanskému spiritismu. Také zde najdeme spiritisty, kteří sympatizují s myšlenkami hnutí New Age a odmítají jakákoli dogmata a příslušnost k nějaké instituci. Spiritistické hnutí v Brazílii nepřestává růst a podle Brazilského institutu geografie a statistiky (IBGE) z roku 2010 čítalo 3,8 miliónů praktikujících stoupenců. Dále se odhaduje dalších 40 miliónů sympatizantů se spiritistickými myšlenkami založenými na víře v reinkarnaci.

Resumé

Diplomová práce se zabývá brazilským spiritismem a jeho historickým vývojem od prvních předchůdců až po současnost. Cílem práce bylo vymezit základní pojmy spiritismu a popsat vývoj spiritistického hnutí v Brazílii od počátku až po současnost.

V první části práce se věnujeme vymezení pojmu spiritismus, který je založen na víře v posmrtný život, komunikaci s duchy a reinkarnaci. Lidé se snažili navazovat kontakt s duchy zemřelých již od nepaměti, proto podáváme jen stručný nástin historických kořenů tohoto hnutí. Zabýváme se prvními předchůdci a spiritistickými projevy, které zapříčinily četné výzkumy v oblasti paranormálních jevů.

Pokračujeme vysvětlením klíčových myšlenek spiritistické nauky, která klade důraz na duchovní růst směřující k absolutní dokonalosti. V této části se zabýváme komunikací s duchovním světem prostřednictvím médií. Rozlišujeme také různé druhy mediumity.

Ve čtvrté kapitole podrobně rozebíráme život a dílo Allana Kardeca, který je považován za tvůrce systému spiritistické nauky a výrazně se zasloužil o její rozšíření. Kardecovo dílo má dodnes velký vliv na spiritismus v Brazílii.

V páté kapitole stručně popisujeme první průkopnické směry a jejich vliv na utváření brazilského spiritismu. Poté plynule přecházíme k prvním badatelům, kteří se zasloužili o rozvoj spiritismu v jednotlivých státech. Začínáme státem Bahia, kde se objevily první zmínky o spiritistických fenoménech. Bahijský novinář Teles de Menezes výrazně přispěl k prvotnímu rozvoji spiritistického hnutí. Následují státy jako Rio de Janeiro, São Paulo a Minas Gerais, kde docházelo k největšímu rozvoji. Věnujeme pozornost představitelům jako jsou Bezerra de Menezes, Cairbar Schutel, Anália Franco, Herculano Pires, Eurípides Barsanulfo, Zé Arigó a další. Podrobněji se zabýváme životem a dílem největšího brazilského média, kterým byl Chico Xavier.

V šesté kapitole popisujeme současnou podobu spiritismu v Brazílii. Uvádíme hlavní představitele, počet stoupenců a rozsáhlou činnost spiritistických center. V závěru stručně představujeme vliv brazilského spiritismu v zahraničí.

Resumo

A dissertação de mestrado trata do espiritismo brasileiro e do seu desenvolvimento histórico, desde os primeiros precursores até o presente. O objetivo do trabalho foi definir os conceitos básicos do espiritismo e descrever o desenvolvimento do movimento espírita no Brasil desde o início até os dias atuais.

Na primeira parte do trabalho, focamos na definição do termo espiritismo, que se baseia na fé na vida após a morte, na comunicação com os espíritos e na reencarnação. As pessoas tentam fazer contato com os espíritos dos mortos desde tempos imemoriais, por isso, damos apenas um breve esboço das raízes históricas desse movimento. Lidamos com os primeiros precursores e manifestações espíritas que causaram numerosas pesquisas no campo dos fenômenos paranormais.

Continuamos explicando as idéias principais da doutrina espírita, que enfatiza o crescimento espiritual levando à perfeição absoluta. Nessa parte, tratamos da comunicação com o mundo espiritual através dos médiuns. Também distinguimos entre diferentes tipos de mediunidade.

No quarto capítulo, analisamos em detalhes a vida e a obra de Allan Kardec, considerado o codificador da doutrina espírita e contribuiu significativamente para sua expansão. O trabalho de Kardec ainda tem uma grande influência no espiritismo no Brasil.

No quinto capítulo, descrevemos brevemente as primeiras correntes pioneiras e sua influência na formação do espiritismo brasileiro. Em seguida, passamos aos primeiros pesquisadores que contribuíram para o desenvolvimento do espiritismo em diferentes estados. Começamos com a Bahia, onde surgiram as primeiras menções sobre os fenômenos espíritas. O jornalista baiano Teles de Menezes fez uma contribuição significativa para o desenvolvimento inicial do movimento espírita. A seguir, passamos a estados como Rio de Janeiro, São Paulo e Minas Gerais, onde o maior desenvolvimento ocorreu. Enfatizamos a participação de representantes como Bezerra de Menezes, Cairbar Schutel, Anália Franco, Herculano Pires, Eurípides Barsanulfo, Zé Arigó e outros. Abordamos com mais detalhes a vida e obra do maior médium brasileiro, que foi Chico Xavier.

No sexto capítulo, descrevemos o estado atual do espiritismo no Brasil. Apresentamos os principais representantes, o número de seguidores e as extensas atividades dos centros espíritas. No final, apresentamos brevemente a influência do espiritismo brasileiro no exterior.

Bibliografie

ABREU FILHO, Júlio a José HERCULANO PIRES. *O Verbo e a Carne: duas análises do Roustainguismo*. São Paulo: Edições Cairbar, 1973.

ABREU, Canuto. *Bezerra de Menezes: Subsídios para a História do Espiritismo no Brasil até o ano de 1895*. São Paulo: FEESP, 1991.

ARRIBAS Célia da Graça. A Doutrina Espírita na Formação da Diversidade Religiosa Brasileira. In: Simpósio Nacional de História, 26., 2011, São Paulo. *Anais do 26º Simpósio Nacional de História-ANPUH*, São Paulo. 2011. s. 1-16.

ARRIBAS, Célia da Graça. *No princípio era o verbo: Espíritas e espiritismos na modernidade espírita brasileira*. São Paulo, 2014. Disertační práce. Universidade de São Paulo.

ARRIBAS, Célia da Graça. *Afinal, espiritismo é religião? A doutrina espírita na formação da diversidade religiosa brasileira* [online]. São Paulo, 2008 [cit. 2020-06-14–2020-06-15]. Dostupné z: https://www.teses.usp.br/teses/disponiveis/8/8132/tde-05012009-171347/publico/CELIA_DA_GRACA_ARRIBAS.pdf. Diplomová práce. Universidade de São Paulo.

AUBRÉE, Marion a François LAPLANTINE. *A mesa, o livro e os espíritos: gênese, evolução e atualidade do movimento social espírita entre França e Brasil*. Maceió – Alagoas: Edufal – Editora de Universidade Federal de Alagoas, 2009.

AURÉLIO, Dâmocles. *História do Espiritismo em Pernambuco: Estudando a Imprensa Espírita de Pernambuco*. Jaboatão: Editora Livre, 2006.

AURÉLIO, Dâmocles. *História do Espiritismo em Pernambuco: Estudando a origem do centro espírita em Pernambuco*. Jaboatão: Editora Livre, 2018.

BERAN, Pavel. Co je to spiritismus. *Skupina Allan Kardec Praha* [online]. [cit. 2019-10-26]. Dostupné z: <http://www.kardec.cz/spiritisticka-filozofie/>

Biografia de Divaldo Franco. *Mansão do Caminho* [online]. [cit. 2020-07-18]. Dostupné z: <https://mansaodocaminho.com.br/divaldo-franco/biografia/>

Biografia de Eurípedes Barsanulfo. *Gaeab* [online]. [cit. 2020-06-28]. Dostupné z: <http://site.gaeab.org.br/index.php/biografia-de-euripedes-barsanulfo/>

Cimetière du Père-Lachaise, Un voyage émouvant à travers le temps, Allan Kardec. [online]. [cit. 2020-05-28]. Dostupné z: <https://pere-lachaise.com/tombe/kardec-allan/>

D'ANDREA, Anthony. *O self perfeito e a nova era*. Individualismo e reflexividade em religiosidades pós-tradicionais. São Paulo: Loyola, 2000.

DAMASIO, Sylvia F. *Da elite ao povo: advento e expansão do Espiritismo no Rio de Janeiro*. Rio de Janeiro: Bertrand, 1994.

DEL PRIORE, Mary. *Do outro lado: A história do sobrenatural e do espiritismo* [online]. São Paulo: Planeta, 2014 [cit. 2020-06-03–2020-06-10]. Dostupné z: [http://bvespirita.com/Do%20Outro%20Lado%20-%20A%20Historia%20do%20Sobrenatural%20e%20do%20Espiritismo%20\(Mary%20Del%20Priore\).pdf](http://bvespirita.com/Do%20Outro%20Lado%20-%20A%20Historia%20do%20Sobrenatural%20e%20do%20Espiritismo%20(Mary%20Del%20Priore).pdf)

Divaldo Franco. *Mensagem Espírita* [online]. [cit. 2020-07-19]. Dostupné z: <https://www.mensagemespirita.com.br/medium/divaldo-franco/biografia/>

Divaldo Franco. *Skupina Allan Kardec Praha* [online]. [cit. 2020-07-18]. Dostupné z: <http://www.kardec.cz/divaldo-franco-2/>

DOYLE, Arthur Conan. *História do Espiritismo* [online]. [cit. 2020-05-22–2020-07-14]. Dostupné z: <http://www.limiarespirita.com.br/livros/historia.pdf>

DUMAS, André. *Allan Kardec sua vida e sua obra* [online]. Lisboa: Estudos Psíquicos Editora, 2009 [cit. 2019-12-15–2020-05-22]. Dostupné z: [http://bvespirita.com/Allan%20Kardec%20-%20Sua%20Vida%20e%20Sua%20Obra%20\(Andre%20Dumas\).pdf](http://bvespirita.com/Allan%20Kardec%20-%20Sua%20Vida%20e%20Sua%20Obra%20(Andre%20Dumas).pdf)

DUQUE DOS SANTOS, Dalmo. *História do Espiritismo: criação e elaboração de um livro sob Encomenda. Experiência de Comunicação Midiática sob o prisma de um Redator* [online]. São Paulo, 2002 [cit. 2020-05-27]. Dostupné z: <https://silو.tips/download/historia-do-espiritismo-criacao-e-elaboracao-de-um-livro-sob-encomenda-experiencia>. Diplomová práce. Universidade Paulista – UNIP.

Entendendo o Espiritismo. São Paulo: Aliança, 2019.

FARIAS, Luiz Antonio Chaves et al. *Tão ricos e tão escolarizados? O perfil sociodemográfico dos espíritas no Brasil*. Campinas, São Paulo: Unicamp, 2017.

Federação Espírita do Estado de São Paulo – FEESP [online]. São Paulo [cit. 2020-07-06]. Dostupné z: <https://feesp.com.br/>

GOBBO, Ismael a Cláudia SANTOS. Movimento Espírita vive momento ‘especial’ com avanço na Europa. *Folha Espírita* [online]. 2009, (420) [cit. 2020-07-20]. Dostupné z: <http://www.folhaespirita.com.br/v2/index.php?q=node/393>

GODOY, Paulo Alves; LUCENA, Antônio. *Personagens do Espiritismo*. São Paulo: Edições FEESP, 1982.

GRZYBOWSKI, Przemyslaw. *Velká kniha spiritismu*. Frýdek-Místek: Alpress, 2005.

HERCOG, Bruna. Chico Xavier: a mais famosa entrevista do Pinga-Fogo. *A Tarde* [online]. 2010 [cit. 2020-07-02]. Dostupné z: <http://atarde.uol.com.br/bahia/salvador/noticias/1251110-chico-xavier:-a-mais-famosa-entrevista-do-pinga-fogo>

Hernani Guimarães Andrade [online]. [cit. 2020-06-23]. Dostupné z: <https://www.espiritismo.tv/Vocabulario/hernani-guimaraes-andrade/>

História – FEP. *Federação Espírita Pernambucana* [online]. [cit. 2020-07-04]. Dostupné z: <https://federacaoespiritape.org/historia/>

História do espiritismo no Brasil [online]. [cit. 2020-06-23–2020-07-04]. Dostupné z: <https://unificacaofergs.files.wordpress.com/2014/08/histc3b3ria-do-espiritismo-no-brasil.pdf>

HU RIVAS, Luis. *Doctrina espírita para principiantes* [online]. [cit. 2020-05-22–2020-07-13]. Dostupné z: http://www.kardec.com/doctrina_espirita_principiantes.pdf

Chico Xavier – 10 Melhores Livros de Chico Xavier. *Livros e Atitudes* [online]. 2019 [cit. 2020-07-03]. Dostupné z: <https://livroseatitudes.com.br/chico-xavier/>

Chico Xavier – Životopis. *Chico Xavier* [online]. [cit. 2020-07-02]. Dostupné z: <http://www.chicoxavier.cz/zivotopis>

Chico Xavier e a alma do Brasil. *Revista Época* [online]. 2010 [cit. 2020-07-03]. Dostupné z: <http://revistaepoca.globo.com/Revista/Epoca/0,,ERT124246-15228-124246-3934,00.html>

CHRISTO, Eliane de a Samantha LODI. *Anália Franco, a educadora e seu tempo*. São Paulo: Editora Comenius, 2019.

IBGE: com maior rendimento e instrução, espíritas crescem 65% no País em 10 anos. *Último segundo – Brasil* [online]. 2012 [cit. 2020-07-05]. Dostupné z: <https://ultimosegundo.ig.com.br/brasil/2012-06-29/ibge-com-maior-rendimento-e-instrucao-espiritas-crescem-65-no-pais-em-10-anos.html>

KARDEC, Allan. *L'Évangile selon le Spiritisme* [online]. [cit. 2019-11-09]. Dostupné z: <https://www.kardecpedia.com/>

KARDEC, Allan. *Le livre des esprits*. Paris: J'ai lu, 2005.

KARDEC, Allan. *O livro dos médiuns*. Brasília: FEB, 2016.

KARDEC, Allan. *Qu'est-ce que le Spiritisme?* [online]. [cit. 2019-10-21–2020-07-13]. Dostupné z: https://www.cslak.fr/images/cslak/bibliotheque/livres/Allan_Kardec/Qu_est_ce_que_le_Spiritisme.pdf

KARDEC, Allan. *Revue Spirite: journal d'études psychologiques* [online]. [cit. 2020-05-21]. Dostupné z: <http://www.oconsolador.com.br/linkfixo/bibliotecavirtual/frances/revue-spirite-1858.pdf>. s. 2-5.

KOZÁK, Jaromír. *Spiritismus: zapomenutá významná kapitola českých dějin*. Praha: Eminent, 2003.

LARA, Eugênio. *Hernani Guimarães Andrade – O Maior Pesquisador Espírita da Atualidade* [online]. [cit. 2020-06-23]. Dostupné z: <http://www.espiritnet.com.br/Biografias/bioherna.htm>

LARA, Eugênio. *História ilustrada do espiritismo no Brasil*. Rio de Janeiro: CPDoc-Centro de pesquisa e documentação espírita, 2002.

LEWGOY, Bernardo. Chico Xavier e a cultura brasileira. *Revista de Antropologia*, 2001, vol.44, n.1, s. 53-116.

LEWGOY, Bernardo. A transnacionalização do espiritismo kardecista brasileiro: uma discussão inicial. *Religião & Sociedade* [online]. 2008, vol.28, n.1 [cit. 2020-07-18], s.84-104. Dostupné z: http://www.scielo.br/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0100-85872008000100005&lng=pt&nrm=iso.

MAGGIE, Yvonne. Espiritismo à brasileira. *Tempo soc.* [online]. 2004, vol.16, n.1 [cit. 2020-07-08], s.338-339. Dostupné z: http://www.scielo.br/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0103-20702004000100020&lng=en&nrm=iso.

MÁCHOVÁ, Lenka. Emanuel Swedenborg – Myšlenky myslitele a švédského mystika. *Mystik, vědec a reformátor – Emanuel Swedenborg* [online]. [cit. 2020-07-13]. Dostupné z: <https://www.swedenborg.cz/>

MANUEL, Maurício. O Espiritismo hoje. In: *Aventuras na História*, São Paulo, Ed. Abril, 2010, s. 20-21.

Missão. *A AME-Brasil* [online]. [cit. 2020-06-24]. Dostupné z: <http://www.amebrasil.org.br/2018/?q=missao-da-ame-brasil>

MOREIL, André. *Allan Kardec sa vie, son œuvre* [online]. [cit. 2019-12-15–2020-05-22]. Dostupné z: https://www.cslak.fr/images/cslak/bibliotheque/biographies/Andre_Moreil/Allan_Kardec_sa%20vie_son_oeuvre.pdf

NOVAES, Regina Reyes a MELLO, Cecília Campello. Jovens do Rio: circuitos, crenças e acessos. *Comunicações do ISER*, 2002. n. 57.

O dvojnicích. *Posel záhrobní* In: ŠKORPÍKOVÁ, Nora. Moderní český spiritismus: diplomová práce. Brno: Masarykova univerzita, Fakulta pedagogická, Katedra občanské výchovy, 2010. s. 16.

O Mineiro do Século. Chico Xavier e a alma do Brasil. *Revista Época* [online]. 2010 [cit. 2020-07-03]. Dostupné z: <http://revistaepoca.globo.com/Revista/Epoca/0,,ERT124246-15228-124246-3934,00.html>

O que é Abrape? *ABRAPE – Associação Brasileira de Psicólogos Espíritas* [online]. [cit. 2020-06-24]. Dostupné z: <https://abraper.org.br/o-que-e-abrape/>

OLIVEIRA, Leida Lúcia. *Cirurgias Espirituais de José Arigó*. Belo Horizonte: Ame Editora, 2014.

OLIVEIRA ORSINI, Marcelo de. Um giro pelo Espiritismo na Europa. *Espiritismo BH* [online]. [cit. 2020-07-20]. Dostupné z: http://www.espiritismobh.net/index.php?option=com_content&view=article&id=362:Espiritsmo%20na%20Europa&catid=1:editorial&Itemid=87

Países Membros. *CEI – International Spiritist Council* [online]. [cit. 2020-07-20]. Dostupné z: <https://cei-spiritistcouncil.com/paises-membros/>

PARENTE, André. *Herculano e a Educação*. Rio de Janeiro: Associação Herculano Pires, 2016.

PARTRIDGE, Christopher. *Encyklopedie nových náboženských hnutí*. Praha: Knižní klub, 2006.

RABELO, Dirceu. *Chico Xavier – obra completa em ordem cronológica* [online]. [cit. 2020-07-03]. Dostupné z: <https://dirceurabelo.com/2011/12/09/chico-xavier-obra-completa-em-ordem-cronologica/>

- SANTOS, José Liuz. *Espiritismo: uma religião brasileira*. São Paulo: Moderna, 1997.
- SAUSSE, Henri. *Biographie d'Allan Kardec*. [online]. [cit. 2019-12-15–2020-05-15]. Dostupné z: https://www.cslak.fr/images/cslak/bibliotheque/biographies/Henri_Sausse/biographie_Allan_Kardec_par_Henri_Sausse.pdf
- SOARES, Sylvio Brito. *Vida e obra de Bezerra de Menezes*. Rio de Janeiro: FEB, 2006.
- Sobre O CEI. *CEI – International Spiritist Council* [online]. [cit. 2020-07-20]. Dostupné z: <https://cei-spiritistcouncil.com/sobre-o-cei/>
- SOUTO MAIOR, Marcel. *As vidas de Chico Xavier*. 2.ed. São Paulo: Planeta do Brasil, 2003.
- STOLL, Sandra Jacqueline. Religião, ciência ou auto-ajuda? trajetos do Espiritismo no Brasil. *Rev. Antropol.* [online]. 2002, vol.45, n.2 [cit. 2020-07-08–2020-07-17], s.361-402. Dostupné z: http://www.scielo.br/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0034-77012002000200003&lng=pt&nrm=iso.
- STOLL, Sandra Jacqueline. Narrativas biográficas: a construção da identidade espírita no Brasil e sua fragmentação. *Estudos Avançados* [online]. 2004, vol.18, n.52 [cit. 2020-07-17], s.181-199. Dostupné z: http://www.scielo.br/scielo.php?script=sci_arttext&pid=S0103-40142004000300013&lng=en&nrm=iso.
- Swedenborg's Life. *Swedenborg Foundation* [online]. [cit. 2020-07-13]. Dostupné z: <https://swedenborg.com/emanuel-swedenborg/about-life/>
- TAVARES, Fátima Regina Gomes; CAMURÇA, Marcelo Ayres. Religião, Família e Imaginário entre a juventude de Minas Gerais. *Ciências Sociais e Religião*, Porto Alegre, 2006, vol. 8, n. 8, s. 99-119.
- TEIXERA MORAES, Ângela de. O discurso da saúde no espiritismo: do magnetismo à autocura. *Revista Religare*, 2017, vol. 14, n. 1, s. 90-108.
- TERRA, Ronaldo. *Fluxos do espiritismo kardecista no Brasil: dentro e fora do continuum mediúnico*. Marília, 2011. Diplomová práce. UNESP – Campus de Marília.
- VÁLEK, Oldřich. Metapsychika. *Česká psychotronika* [online]. [cit. 2020-06-15]. Dostupné z: <http://ceska.psychotronika.cz/index.php/hesla-k-psychotronice/metapsychika>
- Você e a Paz. *Mansão do Caminho* [online]. [cit. 2020-07-18]. Dostupné z: <https://mansaodocaminho.com.br/especiais/projeto-voce-e-a-paz/>

WANTUIL, Zeus. *As mesas girantes e o Espiritismo*. Rio de Janeiro: FEB, 1978.